

SOCIALINĖS GEROVĖS TYRIMAI

Mokslo darbai · Research Papers

SOCIAL INQUIRY INTO WELL-BEING

22(1)

2024

ISSN 2783-5502 (online)

doi:10.13165/SD

Mykolas Romeris
universitetas

ISSN 2783-5502 (online)
doi:10.13165/SD

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

SOCIALINĖS GEROVĖS TYRIMAI

Mokslo darbai
2024, 22(1)

SOCIAL INQUIRY INTO WELL-BEING

Research Papers
2024, 22(1)

Vilnius

2024

Vyriausioji redaktorė: **prof. dr. Irena Žemaitaitytė**, *Mykolo Romerio universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S)
 Atsakingoji redaktorė: **prof. dr. Rita Raudeliūnaitė**, *Mykolo Romerio universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S)

Nariai:

1. **Prof. dr. Miu Chung Yan**, *Britų Kolumbijos universitetas, Kanada* (socialinis darbas, 05 S);
2. **Prof. dr. Leta Dromantienė**, *Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva* (vadyba ir administravimas, 03 S);
3. **Prof. dr. Lilija Duoblienė**, *Vilniaus universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S);
4. **Prof. dr. Valdonė Indrašienė**, *Mykolo Romerio universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S);
5. **Doc. dr. Ieva Kuginytė–Arlauskienė**, *Vakarų Norvegijos taikomųjų mokslų universitetas, Norvegija* (edukologija, 07 S);
6. **Doc. dr. Mare Leino**, *Talino universitetas, Estija* (socialinio darbo filosofija, 05 S);
7. **Doc. dr. Elena Luppi**, *Bolonijos universitetas, Italija* (edukologija, 07 S);
8. **Prof. dr. Natalija Mažeikienė**, *Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S);
9. **Prof. dr. Odeta Merfeldaitė**, *Mykolo Romerio universitetas, Lietuva* (edukologija, 07 S);
10. **Prof. dr. Sarmitė Mikulionienė**, *Lietuvos socialinių mokslų centras, Lietuva* (sociologija, 05 S);
11. **Prof. dr. Silvana Mordeglia**, *Genujos universitetas, Italija* (socialinis darbas, 05 S);
12. **Doc. dr. Svitlana Paschenko**, *Taraso Ševčenkos nacionalinis Kijevo universitetas, Ukraina* (psichologija, 06 S);
13. **Doc. dr. Marketa Rusnakova**, *Ružomberoko Katalikų universitetas, Slovakija* (socialinis darbas, 05 S);
14. **Prof. dr. Songul Sallan Gul**, *Suleimano Demirelio universitetas, Turkija* (sociologija, 05 S);
15. **Doc. dr. Alessandro Sicora**, *Trento universitetas, Italija* (socialinis darbas, 05 S);
16. **Prof. dr. Leona Stašova**, *Hradec Kralove universitetas, Čekija* (socialinis darbas, 05 S);
17. **Prof. dr. Mara Tognetti**, *Neapolio Federiko II universitetas, Italija* (sociologija ir socialiniai tyrimai, 05 S);
18. **Doc. dr. Lolita Vilka**, *Rygos Straidinio universitetas, Latvija* (filosofija, 01 H);
19. **Prof. dr. Jorge Fernández del Valle**, *Oviedo universitetas, Ispanija* (psichologija, 06 S);
20. **Prof. dr. Eric Daniel Widmer**, *Ženevos universitetas, Šveicarija* (sociologija, 05 S).

Periodinio recenzuojamo mokslo darbų leidinio „*Socialinės gerovės tyrimai*“ tikslas – skatinti dialogą tarp įvairių socialinių mokslų krypčių mokslininkų (socialinės politikos, socialinio darbo, sociologijos, edukologijos, psichologijos, ir kt.) bei plėtoti Lietuvos, Rytų ir Vidurio Europos regiono šalių, Europos Sąjungos valstybių socialinės raidos bei jų gyventojų socialinių problemų tarpdisciplininius tyrimus.

Leidinyje „*Socialinės gerovės tyrimai*“ skelbiami originalūs moksliniai straipsniai ir mokslinių monografijų, kitų leidinių recenzijos, tezės, kitos informacinio pobūdžio publikacijos, parašytos lietuvių arba anglų kalbomis. Redaktorių kolegijos nutarimu minėtos publikacijos gali būti leidžiamos ir kitomis kalbomis. Mokslo darbų leidinyje „*Socialinės gerovės tyrimai*“ spausdinami moksliniai straipsniai socialinės politikos, socialinio darbo, sociologijos, edukologijos ir psichologijos tematika.

Mokslo darbai „*Socialinės gerovės tyrimai*“ (iki 2021 m. leidžiami pavadinimu „*Socialinis darbas*“) leidžiami nuo 2002 metų, įtraukti į Ulrich's, PROQUEST, DOAJ, C.E.E.O.L.

Žurnalas leidžiamas 2 kartus per metus gegužės ir lapkričio mėnesį.

Straipsniai yra recenzuojami taikant slaptąjį recenzavimo metodą ne mažiau kaip dvių redaktorių kolegijos paskirtų recenzentų. Straipsniai spausdinami lietuvių arba anglų kalbomis.

Redakcijos adresas:

Mykolo Romerio universitetas Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
 Edukologijos ir socialinio darbo institutas
 Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
 Elektroninis paštas zvsf@mruni.eu
<http://socialines-geroves-tyrimai.mruni.eu>

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šis leidinys arba kuri nors jo dalis negali būti dauginami, taisomi ar kitu būdu platinami be leidėjo sutikimo.

Editor-in-Chief: **Prof. Dr. Irena Žemaitaitytė**, *Mykolas Romeris University, Lithuania* (Education Science, 07 S)

Executive Editor: **Prof. Dr. Rita Raudeliūnaitė**, *Mykolas Romeris University, Lithuania* (Education Science, 07 S)

Editorial Board:

1. **Prof. Dr. Miu Chung Yan**, *British Columbia University, Canada* (Social Work, 05 S);
2. **Prof. Dr. Leta Dromantienė**, *Vytautas Magnus University, Lithuania* (Management and Administration, 03 S);
3. **Prof. Dr. Lilija Duoblienė**, *Vilnius University, Lithuania* (Education Science, 07 S);
4. **Prof. Dr. Valdonė Indrašienė**, *Mykolas Romeris University, Lithuania* (Education Science, 07 S);
5. **Doc. Dr. Ieva Kuginytė–Arlauskienė**, *Western Norway University of Applied Sciences, Norway* (Education Science, 07 S);
6. **Doc. Dr. Mare Leino**, *Tallinn University, Estonia* (Philosophy in social work, 05 S);
7. **Doc. Dr. Elena Luppi**, *University of Bologna, Italy* (Education Science, 07 S);
8. **Prof. Dr. Natalija Mažeikienė**, *Vytautas Magnus University, Lithuania* (Education Science, 07 S);
9. **Prof. Dr. Odeta Merfeldaitė**, *Mykolas Romeris University, Lithuania* (Education Science, 07 S);
10. **Prof. Dr. Sarmitė Mikulionienė**, *Lithuanian Centre for Social Sciences, Lithuania* (Sociology, 05 S);
11. **Prof. Dr. Silvana Mordegli**, *University of Genova, Italy* (Social Work, 05 S);
12. **Doc. Dr. Svitlana Paschenko**, *Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine* (Psychology, 06 S);
13. **Doc. Dr. Marketa Rusnakova**, *Catholic University in Ružomberok, Slovak Republic* (Social work, 05 S);
14. **Prof. Dr. Songul Sallan Gul**, *Suleyman Demirel University, Turkey* (Sociology, 05 S);
15. **Doc. Dr. Alessandro Sicora**, *University of Trento, Italy* (Social Work, 05 S);
16. **Prof. Dr. Leona Stašova**, *University Hradec Kralove, Czech Republic* (Social Work, 05 S);
17. **Prof. Dr. Mara Tognetti**, *Milano Bicocca University, Italy* (Sociology and Social Research, 05 S);
18. **Doc. Dr. Lolita Vilka**, *Rīga Stradins University, Latvia* (Philosophy, 01 H);
19. **Prof. Dr. Jorge Fernández del Valle**, *University of Oviedo, Spain* (Psychology, 06 S);
20. **Prof. Dr. Eric Daniel Widmer**, *University of Geneva, Switzerland* (Sociology, 05 S).

The periodical peer-reviewed journal “*Social Inquiry into Well-Being*” aims to promote dialogue between researchers from different branches of social science (social policy, social work, sociology, education, psychology, etc.) and to present interdisciplinary studies on social development and population problems in Lithuania, the EU, Eastern and Central European.

“*Social Inquiry into Well-Being*” publishes original scholarly articles, reviews of scholarly monographs and other publications, academic theses and other informative publications in the Lithuanian and English languages. Upon a decision by the Editorial Board, publications in other languages may be included. The academic journal “*Social Inquiry into Well-Being*” publishes articles dealing with issues in the fields of social policy, social work, sociology, psychology and education.

“*Social Inquiry into Well-Being*” (until 2021 title “*Social Work*”) has been published since 2002 and is included in the Ulrich’s, PROQUEST, DOAJ, C.E.E.O.L.

The journal is published twice a year (in May and November).

Articles are reviewed by applying the double-blind method (the identities of the author(s) and reviewers are kept unknown). Each article is appointed at least two referees (scientists with a degree in the relevant field). Articles are published in Lithuanian or English.

Address:

Mykolas Romeris University Faculty of Human and Social Studies

Institute of Educational Sciences and Social Work

Ateities st. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania

E-mail: zvsv@mruni.eu

<http://social-inquiry-into-well-being.mruni.eu>

“*Social Inquiry into Well-Being*” is copyright-protected. The publication cannot be reproduced, amended or otherwise distributed without the publisher’s prior consent

TURINYS • CONTENTS

I. EDUKOLOGIJA EDUCATION SCIENCE

1. Jolita Dudaitė, Karolina Kvietkauskaitė

IKT TAIKYMO ŠVIETIMO SRITYJE TYRIMŲ RAIDA: LIETUVOS MOKSLO DARBŲ METAANALIZĖ. THE DEVELOPMENT OF RESEARCH ON THE APPLICATION OF ICT IN THE FIELD OF EDUCATION: A META-ANALYSIS OF SCIENTIFIC PAPERS IN LITHUANIA.....6

II. SOCIALINIS DARBAS SOCIAL WORK

2. Jolanta Pivorienė, Jolita Dudaitė, Odeta Merfeldaitė

PAGALBOS POREIKIS ATPAŽIŠTANT IR KOREGUOJANT GLOBOJAMŲ VAIKŲ INTERNALIZUOTĄ IR EKSTERNALIZUOTĄ PROBLEMINĮ ELGESĮ. THE NEED FOR SUPPORT IN RECOGNISING AND CORRECTING THE INTERNALISED AND EXTERNALISED PROBLEMATIC BEHAVIOUR OF CHILDREN IN CARE 30

3. Vida Gudžinskienė, Ina Jasiukonienė

SOCIALINIO DARBUOTOJO IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTO BENDRADARBIAVIMO SVARBA. THE IMPORTANCE OF COLLABORATION BETWEEN THE SOCIAL WORKER AND THE CHILD RIGHTS PROTECTION SPECIALIST 49

4. Vida Gudžinskienė, Aukšė Šinkevičė

ATVEJO VADYBININKŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ BENDRADARBIAVIMO STIPRINIMO GALIMYBĖS. OPPORTUNITIES FOR STRENGTHENING COLLABORATION BETWEEN CASE MANAGERS AND SOCIAL WORKERS..... 72

5. Raminta Bardauskienė

INFORMACINIŲ KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO SOCIALINIAME DARBE SU ŠEIMA GALIMYBĖS IR PRANAŠUMAI. THE APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN FAMILY SOCIAL WORK MANAGEMENT: OPPORTUNITIES AND ADVANTAGES 87

6. Reda Steniukynienė, Valdonė Indrašienė

ASMENS NAMUOSE TEIKIAMŲ STANDARTIZUOTŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: INDIVIDUALIOS PRIEŽIŪROS DARBUOTOJŲ PATIRTYS. ASSESSING THE QUALITY OF STANDARDISED SOCIAL SERVICES PROVIDED IN PEOPLE'S HOMES: THE EXPERIENCES OF PERSONAL CARE WORKERS..... 102

**III. PSICHOLOGIJA
PSYCHOLOGY**

7. Iryna Pospelova

MASCULINITY/FEMININITY AS A GENDER CHARACTERISTIC IN THE PREDICTION OF VARIOUS PERSONALITY DEPENDENCES 121

IKT TAIKYMO ŠVIETIMO SRITYJE TYRIMŲ RAIDA: LIETUVOS MOKSLO DARBŲ METAANALIZĖ

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas +370 5 2714625
E. paštas jolita@mruni.eu

Karolina Kvietkauskaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas +370 5 2714625
E. paštas kakvietkauskaite1@stud.mruni.eu

Pateikta 2024 m. kovo 22 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-01

Anotacija

Šiame straipsnyje pateikta išsami informacinių komunikacinių technologijų (IKT) tyrimų raidos švietimo srityje Lietuvoje analizė. Taikant metaanalizės metodą išnagrinėti ir sistemiskai apibendrinti lietuvių kalba publikuoti moksliniai straipsniai, skirti IKT taikymo švietimo srityje temoms. Analizuotų mokslinių straipsnių publikavimo periodas – nuo 2002 iki 2022 metų. Straipsnyje pateikta informacija apie įvairiais pjūviais atliktą analizę: taikytus tyrimų metodus, tematiką, tyrimo dalyvius ir duomenų rinkimo instrumentus; išnagrinėta, kiek

straipsnių per dvidešimtmetį buvo publikuota kiekvienais metais; išskirtos švietimo sričių šakos, kuriose atlikti empiriniai tyrimai; aptartos svarbiausios nagrinėjamų mokslinių straipsnių išvados, jos suskirstytos į teigiamas ir neigiamas IKT naudojimo švietimo procese patirtis.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos mokslo darbų IKT taikymo švietimo srityje metodologijos dinamiką. Probleminiai tyrimo klausimai: kaip keitėsi IKT taikymo švietimo srityje tyrimų metodologija – kokiais aspektais dažniausiai nagrinėjama IKT taikymo švietimo srityje patirtis, kokie dažniausiai pasirenkami metodai, tyrimo dalyviai, duomenų rinkimo instrumentai, kokios išvados gaunamos analizuojant IKT taikymo švietimo srityje patirtis? IKT taikymo švietimo srityje tyrimų raidai išanalizuoti pasirinktas mišrus metaanalizės metodas. Lietuvos mokslo darbai analizuoti iš įvairių perspektyvų, įtraukiant temų, laiko, metodologines strategijas, duomenų rinkimo instrumentų įvairovę ir pagrindines išvadas. Mokslinių straipsnių metaanalizė atlikta tiek kiekybinėje, tiek kokybinėje perspektyvoje.

Išanalizavus Lietuvos mokslo darbus, susijusius su IKT taikymu švietimo srityje, nustatyta, kad dažniausiai pasirenkama kiekybinė metodologija, o kokybinė metodologija pasitelkiama kur kas rečiau. Viena vertus, kiekybinės metodologijos moksliniuose straipsniuose vyrauja šios temos: IKT naudojimo kompetencija, IKT taikymo galimybės, virtualios mokymo(si) aplinkos ir IKT kaip mokymosi aplinkos komponentas. Kita vertus, kokybinės metodologijos moksliniuose straipsniuose daugiausia dėmesio skiriama vertybių ugdymui, IKT teikiams galimybėms ir IKT naudojimo mokymosi procese patirčiai. Mišrios metodologijos straipsniuose vyrauja tokios temos: edukacinės aplinkos pedagoginis pagrindimas, gebėjimų ugdymas, motyvacija ir mokymo(si) personalizavimas. Analizuotuose straipsniuose tiriamaisiais dažniausiai pasirenkami mokytojai, šiek tiek mažiau dėmesio skiriama mokiniams ir studentams. Kiti tyrėjų pasirinkti subjektai, tokie kaip švietimo ekspertai ar pagalbos specialistai, pasirenkami žymiai rečiau.

Reikšminiai žodžiai: informacinės komunikacinės technologijos; Lietuva, švietimas; tyrimų raida; Lietuvos mokslo darbai; metaanalizė.

Įvadas

Pastaraisiais dešimtmečiais švietimo srityje stebimas radikalus informacinių komunikacinių technologijų (toliau – IKT) naudojimo pokytis. Dar visai neseniai švietimo įstaigoje IKT taikymas apsiribojo vien tik stacionariais kompiuteriais, kuriais naudotis gebėjo tik dalis mokinių. Remiantis 2000 metų Informacijos ir komunikacijos technologijos diegimo Lietuvos švietime strategija, vidutiniškai vienas ugdymui skirtas kompiuteris teko 76-iems bendrojo ugdymo mokyklų moksleiviams. Akivaizdu, kad ši technologija nebuvo pakankamai prieinama. Šiais laikais mokyklos yra žymiai geriau aprūpintos tiek kompiuteriais, tiek kompiuterine įranga (Šileikytė, 2019), tačiau daug mokinių taip pat turi išmaniuosius telefonus, kurie gali būti produktyviai naudojami ugdymo procese (Nikolopoulou, 2020).

Šiuolaikinis ugdymas beveik neišvaiduojamas be IKT integracijos į mokymo(si) procesą. Atsižvelgiant į mokytojų pasirėngimą, turimas galimybes, norą mokytis ir kūrybiškumą,

IKT gali tapti puikia pagalbine priemone ugdyti mokinius ir gerinti mokymo(si) kokybę (Schmid ir kt., 2022). Mokytojai siekia sudominti mokinius skatindami juos aktyviai dalyvauti pamokose (An, Xi ir Yu, 2024) ir užtikrinti, kad jie įsisavintų medžiagą efektyviai, naudingai ir įdomiai. Šiam tikslui pasitelkiami įvairūs IKT įrankiai, kurie ne tik įtraukia į mokymo(si) procesą, bet ir skatina vystyti svarbius gyvenimiškus įgūdžius, tokius kaip savarankiškumas, kritinis mąstymas ar atsakomybės jausmas. Nemažai mokslininkų teigia, kad IKT yra svarbūs ugdant bendradarbiavimo (Aldhafeeri ir Alotaibi, 2022), socialinės sąveikos, informacijos paieškos ir pilietinio dalyvavimo įgūdžius (Aesaert ir kt. 2015). Be to, mokiniai naudodami IKT priemones išmoksta rasti ir vertinti informaciją, išreikšti save ir priimti naujas iniciatyvas (Palieraki ir Koutrouba, 2021). Taikant IKT ugdymo procese labai svarbus ir paties mokytojo vaidmuo. Svarbu, kad mokytojas su naudojamomis IKT priemonėmis būtų susipažinęs, ugdymo procese jas naudotų tikslingai, taip pat gebėtų numatyti galimus trikdžius ir galėtų jiems iš anksto pasiruošti. Pasak Kondratavičienės (2019, p. 213), „integruodamas IKT į pradinio ugdymo procesą, mokytojas ne tik padeda mokiniams mokytis, bet ir savo pavyzdžiu formuoja jų vertybines nuostatas tausoti gamtą ir sveikatą, atsakingai ir sąžiningai elgtis elektroninėje erdvėje, nuoširdžiai ir pagarbiai bendrauti bei tobulėti mokantis visą gyvenimą“. Todėl mokytojas turi atsakingai vertinti ugdymo procesą, siekti mokiniams formuoti tinkamas vertybes, mokyti juos pagarbaus bendravimo, nes šiuolaikinis mokytojas yra ne žinių perteikėjas, o mokymosi proceso koordinatorius.

Temos iširtumas ir naujumas. Įvairius IKT taikymo aspektus švietimo srityje pradėta tyrinėti jau seniai. Nuo 1960 metų prasidėjo pirmieji informatikos tyrimai Lietuvoje. Ši tema išlieka aktuali ir šiomis dienomis. Tyrėjai analizuoja įvairius esminius IKT taikymo švietimo srityje aspektus: skaitmeninių paradigimų integravimą į mokymą(si) ir mokinių IKT įgūdžius (González-Zamar ir kt., 2020), iššūkius, atsirandančius integruojant IKT į švietimo įstaigas (Ntorukiri ir kt., 2022), kompetenciją naudotis skaitmeninėmis technologijomis, nuostatas dėl IKT (Basilotta-Gómez-Pablos ir kt., 2022). IKT naudojimo keliamą mokymosi motyvaciją (Fayzullayeva, 2021), iššūkius naudojant IKT (Kaur, 2023) ir t. t. Nepaisant to, kad pats IKT taikymo švietimo srityje fenomenas tyrinėjamas įvairiais aspektais tiek tarptautiniame kontekste, tiek Lietuvoje, tačiau sudėtinga rasti darbų, kuriuose būtų analizuojami atlikti moksliniai tyrimai, jų raida laiko perspektyvoje. Rastas tik vienas labiausiai šio straipsnio nagrinėjamą temą atitinkantis darbas – Margaritos Vilkontienės (2009), kuriame iš kokybinės perspektyvos išanalizuotos 14 publikacijų (taip pat ir ne vien mokslinės) IKT panaudojimo švietimo srityje temomis.

Tyrimo objektas – 2002–2022 metų IKT taikymo švietimo srityje tyrimų metodologinė raida.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos mokslo darbų IKT taikymo švietimo srityje metodologijos dinamiką.-

Probleminiai klausimai: kaip keitėsi IKT taikymo švietimo srityje tyrimų metodologija: kokiais aspektais dažniausiai nagrinėjama IKT taikymo švietimo srityje patirtis, kokie dažniausiai pasirenkami metodai, tyrimo dalyviai, duomenų rinkimo instrumentai, kokios išvados gaunamos analizuojant IKT taikymo švietimo srityje patirtis?

1. Lietuvos dokumentų, apibrėžiančių IKT taikymo švietimo srityje plėtros raidą, apžvalga

Pastaraisiais metais Lietuvoje pastebima reikšminga IKT plėtra švietimo srityje. Vyriausybė skiria daug pastangų integruoti IKT į švietimo sistemą ir siekia pagerinti mokymo bei mokymosi kokybę. Didėjantis skaitmeninių priemonių naudojimas klasėse yra vienas iš svarbiausių šio proceso bruožų. Be to, įgyvendinant strategijas ir iniciatyvas, skirtas IKT integracijai, siekiama modernizuoti mokymo procesus, skatinti technologinį raštingumą ir tobulinti mokymosi rezultatus.

Informatikos tyrimai Lietuvoje prasidėjo prieš daugiau nei 60 metų, tačiau intensyvesnis šios srities tyrimų procesas suaktyvėjo nuo 1965 metų. Svarbu išskirti 1986 metus, kai įvedus privalomą informatikos pagrindų kursą (Markauskaitė ir Dagienė, 2001), prasidėjo kompiuterizacija mokyklose. 2004 metais priimtas įstatymas išklė aiškius tikslus dėl IKT diegimo švietime – numatė mokyklų aprūpinimą kompiuteriais, mokytojų mokymąsi naudotis IKT ir prieigą prie interneto. Mokslininkai ir švietimo specialistai aktyviai analizavo situaciją siekdami užtikrinti modernų ir prieinamą švietimo procesą visoje šalyje.

IKT diegimo į Lietuvos švietimą 2000–2004 metų strategija buvo pirminė iniciatyva, skirta modernizuoti švietimo sistemą ir skatinti efektyvesnę mokymą ir mokymąsi. Strategija buvo įgyvendinta remiantis septyniomis sritimis, apimančiomis švietimo ir visuomenės santykius, mokyklos gyvenimą, ugdymo turinį ir metodus, kompiuterių įrangos aprūpinimą, mokytojų vaidmenį ir kvalifikaciją, mokslo ir švietimo sąveiką, taip pat IKT diegimo valdymą ir finansavimą.

IKT diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų strategija tęsė pirmosios strategijos darbus: siekta plėtoti visuotinį kompiuterinį raštingumą ir užtikrinti technologijų prieinamumą bei įtraukiamumą. Strategijoje numatyti bendrieji principai, kaip derinti IKT diegimą su Europos ir Lietuvos strateginiais dokumentais, užtikrinti lygias galimybes, tenkinti specialiųjų poreikių turinčius asmenis ir skatinti nuotolinį mokymą.

IKT diegimo į Lietuvos švietimą 2008–2012 metų strategija siekė gerinti mokymosi procesą mokyklose naudojant IKT modernesnes galimybes. Misija buvo sutelkti pastangas į kokybiškų, lanksčių mokymosi aplinkų kūrimą ir skatinti naujų, IKT pagrįstų, mokymo(si) metodų diegimą. Strategija taip pat siekė užtikrinti lygias galimybes visiems mokiniams, aprūpinti mokyklas technine ir programine įranga, sudaryti sąlygas visuomenės mokymuisi visą gyvenimą naudojant IKT.

Nuosekliai to po sekė valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, siekianti padaryti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovei kelti, skatinti veržlumą ir savarankiškumą (Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas). Šioje strategijoje numatytos švietimo kaitos kryptys, skirtos gerinti švietimo kokybę, užtikrinti lygias galimybes ir skatinti inovatyvumą.

Panašiu metu parengtas „Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį ugdymą ir profesinį mokymą 2014–2016 metų veiksmų planas“, kuris apibrėžė ilgalaikę IKT diegimo į švietimą kryptis, tikslus, uždavinius ir priemones. Šis planas buvo

skirtas ne tik techniniams aspektams, bet ir mokymosi procesų plėtrai, mokytojų mokymui ir turinio skaitmeninimui.

2020 metais patvirtintas naujausias su IKT plėtra švietime susijęs Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ministro įsakymas, nurodantis reikalavimus skaitmeniniams mokymo(si) ištekliams, įrangai ir mokytojų skaitmeninio raštingumo kompetencijos tobulinimui. Šis įsakymas yra svarbus žingsnis siekiant tiktis reikalingų skaitmeninių priemonių, medžiagos ir įrankių įsigijimo, taip pat mokytojų įgūdžių plėtojimo IKT naudojant pamokų metu.

Visi paminėti oficialūs dokumentai sudarė prielaidas kompiuterizuoti Lietuvos mokyklas, plėtoti IKT priemonių naudojimą mokymo(si) proceso organizavimui, tobulinti mokytojų IKT raštingumą ir sudaryti sąlygas mokymui(si) skirtų IKT priemonių kūrimą.

2. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodas. IKT taikymo švietimo srityje tyrimų raidai išanalizuoti pasirinktas mišrus metaanalizės metodas. Metaanalizė – tai metodų rinkinys, leidžiantis apibendrinti daugelio tyrimų rezultatus, įtraukiant apklausas, koreliacinius tyrimus, eksperimentinius tyrimus ir regresinę analizę (Cook ir kt., 1992). Pasak Zejnnullahi ir Hedges (2023), metaanalizės metodą galima suprasti kaip sisteminę apžvalgą – esamų įrodymų, susijusių su pagrindiniu tyrimo klausimu, apžvalgą, kuri atliekama taikant sisteminį metodą, siekiant nustatyti, patvirtinti ar įvertinti tyrimus ir pateikti rezultatus. Atliekant metaanalizę šie rezultatai apibendrinami siekiant gauti apibendrintą poveikio įvertinimą, kuris paprastai yra tikslesnis negu atskirų tyrimų rezultatai. Lietuvos mokslo darbai šiame straipsnyje analizuojami skirtingais pjūviais: teminiu, iš laiko perspektyvos, tyrimų metodologijos, tyrimų duomenų rinkimo instrumentų įvairovės, tyrimo dalyvių pasirinkimo, pagrindinių išvadų. Analizė atliekama tiek iš kiekybinės, tiek iš kokybinės perspektyvos. Metaanalizės metodas pasirinktas, nes jį taikydamas tyrėjas gali apibendrinti daugelio empirinių tyrimų rezultatus ir tuo pagrindu atskleisti naujas svarbias tendencijas (Bitinas, 2013, p. 154).

Atlikta sisteminė mokslinių straipsnių apžvalga eLABa duomenų archyvuose. Naudoti reikšminiai žodžiai – visada IKT ir papildomai paieškai įtraukti šie žodžiai: švietimas, mokytojai, pedagogai, mokykla, pamoka, Lietuva. Analizuoti 2002–2022 metų straipsniai. Metaanalizei atrinkti 53 straipsniai, susiję su Lietuvos švietimu ir IKT. Atlikus Lietuvos mokslo darbų tyrimų paiešką buvo rasta 11 straipsnių, kurie neatitiko kriterijų, nes juose nebuvo atliktas empirinis tyrimas. Ieškant mokslinių straipsnių buvo laikytasi šių kriterijų:

- paieška pagal reikšminius žodžius;
- atvira prieiga;
- lietuvių kalba;
- turi būti atliktas empirinis tyrimas;
- atmesti bakalauro, magistro darbai, metodinė ir konferencijų medžiaga.

Tyrimo imtis. Lietuvos mokslo darbai IKT taikymo švietime temomis, publikuoti lietuvių kalba nuo 2002 metų, randami eLABa duomenų archyve.

Tyrimo etika. Analizėje neskelbiami mokslo darbų autoriai. Užtikrinamas Lietuvos mokslo darbų autorių anonimiškumas. Remiantis atitinkamu principu, tyrėjo pareiga yra saugoti tiek tyrimo dalyvių, tiek tyrimo duomenų anonimiškumą, nesudarant sąlygų nustatyti tiriamųjų tapatybės.

Tyrimo ribotumai.

- 1) Straipsnyje analizuojami ne visi mokslo darbai, o tik laisvos prieigos ir publikuoti lietuvių kalba. Apsiribota tik viena pagrindine atviros prieigos duomenų baze eLABa.
- 2) Nors metaanalizės metodas yra efektyvus, tačiau jis vis tiek turi savo ribotumų. Pasak Bitino (2013), šiuo metodu neretai siejami tarpusavyje nepalyginamų tyrimų rezultatai ir dėl to gali kilti nepagrįstų apibendrinimų pavojus. Atsižvelgiant į tai, metaanalizės procese nagrinėjamas tyrimo duomenis ir išvadas siūloma interpretuoti kaip hipotetinius.

3. Tyrimo duomenų analizė

Buvo taikytas mišrus metaanalizės metodas. Naudojantis eLABa duomenų archyvu buvo ieškoma atviros prieigos straipsnių, kuriuose buvo atliktas empirinis tyrimas, lietuvių kalba, susijusių su IKT taikymu švietime. Iš viso buvo rasti 53 straipsniai, atitinkantys paieškos parametrus. Susisteminius straipsnius pagal straipsnių empiriniuose tyrimuose taikomą metodologiją matyti, kad vyrauja kiekybinių tyrimų strategija (35). Mažiausiai pasitaikė pasirinkimas taikyti kokybinę strategiją (8). Dar rasta 10 straipsnių, kuriuose taikyta mišri metodologija (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Metodologija ir mokslinių straipsnių kiekis

Table 1. Methodology and quantity of scientific articles

Tyrimo tipas	Mokslinių straipsnių kiekis
Kiekybinis tyrimas	35
Kokybinis tyrimas	8
Mišrus tyrimas	10

Atlikus kiekybinės metodologijos straipsnių teminę analizę išsiaiškinta, kad straipsniuose nagrinėjamos tokios temos: IKT naudojimo kompetencija, IKT priemonių taikymas, taikymo galimybės ir naudojimo patirtis, virtualios mokymo(si) aplinkos, jų naudotojai, IKT plėtra, IKT naudojimo įpročiai, požiūris į IKT priemonių taikymą švietimo procese, papildytos realybės technologijos, mokymosi aplinkos komponentas, kompiuterių naudojimas namų aplinkoje, IKT priemonėmis grindžiamas besimokančiųjų skatinimas. Iš

pateikto hierarchinio medžio (1 pav.) matyti, kad atliekant kiekybinius tyrimus dažniausiai vyrauja IKT taikymo temos nagrinėjimas ($n = 6$), taip pat kompetencija naudotis IKT priemonėmis ($n = 5$) ir požiūris į šių priemonių taikymą mokymo(si) procese ($n = 4$).

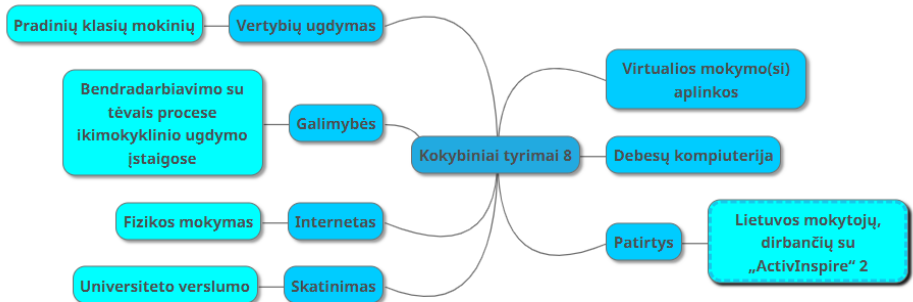
1 pav. Kiekybinių tyrimų temos

Figure 1. Topics for quantitative research

Rezultatai rodo, kad šios trys temos yra aktualiausios mokslininkams. Šių temų

dažnumas yra itin reikšmingas švietimo kontekste. IKT taikymo analizė tam tikrose srityse padeda suprasti, kaip šios priemonės tą sritį veikia, ar yra naudingos, ar galbūt kelia iššūkių. Taip pat labai aktuali tema yra kompetencija naudotis IKT priemonėmis, nes be pakankamos kompetencijos prasmingas šių priemonių panaudojimas sunkiai galimas. IKT priemonių naudojimas ugdymo procese iki šių dienų kelia iššūkių pedagogams. „Vis dėlto, mokytojams vis dar trūksta IKT žinių bei gebėjimų įgyvendinti šią metodiką, todėl reikalingi reguliarūs mokytojų mokymai bei veiklos grįžtamojo ryšio užtikrinimas“ (Lisinskienė ir Kubiliūnas, 2021, p. 62). Dėl to tyrimai šia tema yra itin svarbūs švietimo kokybės gerinimui. Kita mokslininkų dažnai tyrinėjama tema yra požiūris į IKT taikymą mokymo(si) procese. Pedagogų, švietimo darbuotojų, tėvų ar globėjų teigiamas ar neigiamas požiūris yra tiesiogiai susijęs su IKT priemonių kokybišku panaudojimu. Svarbu atkreipti dėmesį ir į mažiau tyrinėtą temą, tokias kaip IKT naudojimo įpročiai, skatinimas, plėtra. Šios temos taip pat gali duoti reikšmingų rezultatų siekiant tobulinti Lietuvos švietimo kokybę IKT priemonių panaudojimo kontekste.

Kokybinių tyrimų teminė analizė parodė, kad vyrauja tokios pagrindinės tyrimų temos: vertybių ugdymas, IKT taikymo galimybės, internetas, skatinimas, grįžtas IKT priemonėmis, virtualios mokymo(si) aplinkos, debesų kompiuterija, IKT priemonių naudojimo mokymo(si) procese patirtys (2 pav.).

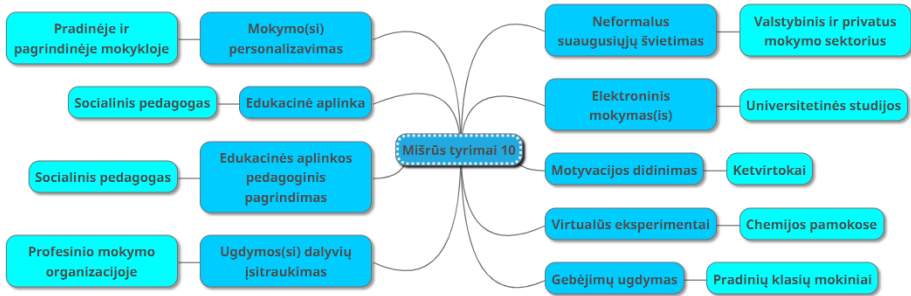
2 pav. Kokybinių tyrimų temos

Figure 2. Topics for qualitative research

Iš hierarchinio medžio matyti, kad kokybinių tyrimų temų įvairovė, palyginti su kiekybinių tyrimų temų įvairove, yra mažesnė, nes ir pačių straipsnių, kuriuose buvo pasirinkta kokybinė strategija, buvo rasta žymiai mažiau. Palyginus su kiekybinės strategijos straipsnių temų įvairove matyti, kad dalis temų kokybinės strategijos straipsniuose kartojasi – tai IKT naudojimo patirtys, galimybės, skatinimas, grįžtas IKT priemonėmis, taip pat virtualios mokymo(si) aplinkos. Kokybinuose tyrimuose šios temos analizuojamos kitais pjūviais nei kiekybinuose tyrimuose, akcentuojant subjektyvesnę specifinių tiriamųjų grupių patirtį, tačiau tyrinėjant šias temas nuodugniau ir specifiskiau. Kokybinių tyrimų

straipsnių bloke atsiranda ir naujos svarbios temos, tokios kaip vertybių ugdymas, debesų kompiuterija, tai leidžia į analizuojamą fenomeną pažvelgti iš naujų perspektyvų.

Atlikus mišrių tyrimų teminę analizę gauta, kad šiuose tyrimuose vyraujančios temos yra šios: edukacinės aplinkos pedagoginis pagrindimas, virtualūs eksperimentai, ugdymo(si) dalyvių įsitraukimas, gebėjimų ugdymas, neformalus suaugusiųjų švietimas, mokymo(si) personalizavimas, elektroninis mokymas(is), edukacinė aplinka, motyvacijos didinimas. Temos sugrupuotos ir pateiktos hierarchiniame medyje (3 pav.).

3 pav. Mišrių tyrimų temos

Figure 3. Mixed research topics

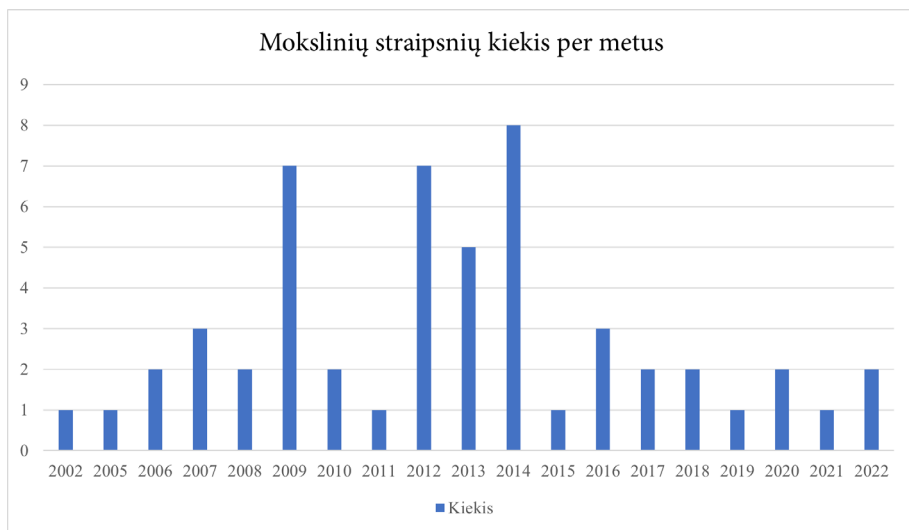
Mišrių tyrimų tematika nuo kiekybinių ir kokybinių tyrimų tematikos skiriasi labiau. Nėra nei vienos temos, kuri sutaptų su kiekybinės ir kokybinės strategijos straipsnių temomis. Atsiranda naujos, prieš tai neminės ir labai svarbios temos, tokios kaip motyvacijos didinimas, mokymo(si) personalizavimas, gebėjimų ugdymas. Šios temos yra vienos esmingiausių edukologinių tyrimų kontekste, nes glaudžiai siejasi su mokymo(si) rezultatais. Streckienė ir Bukšnytė-Marmienė (2021, p. 181) teigia: „<...> kadangi pradinių klasių mokiniai gali išlaikyti dėmesį trumpą laiką, veiklos turi būti kuo labiau įtraukiančios, o būtent tokios dažniausiai yra IKT aplinkoje modeliuojamos veiklos“. Užsienio tyrėjų manymu, įtraukiant technologijas į personalizuotą ugdymą, jis buvo veiksmingesnis nei tradicinis ugdymas (Zheng, 2022). Šiose srityse tyrimų rasta gana mažai ir jas būtų galima tyrinėti labiau, pasitelkiant įvairesnius tyrimo metodus.

Mokslinių straipsnių teminė analizė leidžia teigti, kad atliekant tyrimus susijusius su IKT taikymu Lietuvos švietime ir pasitelkiant skirtingas tyrimų metodologines strategijas, mokslinių straipsnių temos iš esmės yra skirtingos.

Kaip minėta, vienintelis panašus darbas, analizuojantis ir apibendrinantis mokslinių straipsnių IKT taikymo švietime tematika rezultatus, – prieš daugiau nei dešimtmetį publikuotas Margaritos Vilkonienės straipsnis (2009). Nors M. Vilkonienės darbas apima anksčiau publikacijų nei nagrinėjamų šiame straipsnyje analizę ir analizuojamų publikacijų buvo tik 14, iš kurių ne visos mokslinės, tačiau tai vienintelis darbas, su kuriuo bent iš dalies galima palyginti šio straipsnio analizės rezultatus. Palyginti rezultatus galima teminiu

požiūriu (kitokiais pjūviais M. Vilkonienės darbe publikacijos nebuvo nagrinėtos). M. Vilkonienė išskiria vos kelias publikacijų temas, iš kurių su šio straipsnio atlikta temine analize sutampa šios – mokymo(si) aplinkos ir IKT naudojimo kompetencija. M. Vilkonienės atliktoje publikacijų analizėje išryškėja kai kurios kitos, nei šio straipsnio analizės metu nustatytos, temos, pvz., IKT diegimo ir taikymo politika, pedagoginės praktikos ypatumai ir kokybė.

Kitas pjūvis, pagal kurį buvo analizuoti straipsniai, – publikacijų dažnis pagal metus. Didžiausias per metus išleistas publikacijų kiekis yra 8, tai buvo 2014 metais. Po vieną publikaciją išleista – 2002, 2005, 2011, 2015, 2019 ir 2021 metais (4 pav.). Vidutiniškai per metus išleidžiamos maždaug 3 nagrinėjamos tematikos publikacijos.

4 pav. Mokslinių straipsnių publikavimo kiekis per 2002–2022 metus

Figure 4. The number of scientific articles published in 2002–2022

Dar vienas straipsnių analizės pjūvis – tiriamieji. Išanalizuota, kokie tiriamieji paprastai dalyvaudavo tyrimuose (2 lentelė). 2002–2022 metų moksliniuose straipsniuose, kuriuose tirti įvairūs IKT taikymo švietime aspektai, dažniausiai buvo pasirenkama tirti mokytojus ($n = 27$). Taip pat gana dažnai tiriamaisiais buvo apsirenkami mokiniai ($n = 16$) ir studentai ($n = 12$). Svarbu paminėti, kad kai kuriuose tyrimuose buvo kelios skirtingos tiriamųjų grupės.

2 lentelė. Tiriamieji ir jų pasikartojimo moksliniuose straipsniuose kiekis**Table 2.** Subjects and their number of repeated mentions in scientific articles

Tiriamieji		Pasikartojimo moksliniuose straipsniuose kiekis
Mokytojai	Pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojai	16
	Pradinių klasių mokytojai	5
	Profesinio mokymo mokytojai	3
	Specialiojo ugdymo mokytojai	3
Besimokantys suaugusieji		2
Socialiniai pedagogai		2
Švietimo ekspertai		4
Mokiniai	Pradinių klasių mokiniai	7
	Progimnazijos mokiniai	3
	Gimnazijos mokiniai	4
	Profesinės mokyklos mokiniai	2
Mokslinės ir metodinės informacijos šaltiniai		1
Studentai	Kolegijos	3
	Universiteto	9
Dėstytojai, mokslininkai		3
Administracijos darbuotojai ir vadovai		1
Universiteto atstovai, valdžios atstovai, verslo atstovai		1
Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai		1
Specialiojo ugdymo įstaigose dirbantys specialistai (specialieji pedagogai, logopedai, ergoterapeutai, mokytojai)		3

Atrinkti straipsniai buvo analizuojami pagal tai, kokius duomenų rinkimo instrumentus arba metodus taiko tyrimuose (3 lentelė). Pateiktoje lentelėje matyti, kad populiariausias duomenų rinkimo instrumentas yra anketa (37), antras pagal populiarumą – interviu (15). Šis rezultatas yra natūralus, nes nagrinėjamu laikotarpiu daugiausia buvo atlikta būtent kiekybinės metodologijos tyrimų. Kiti duomenų rinkimo instrumentų tipai arba kiti metodai analizuojamuose straipsniuose aptikti retai.

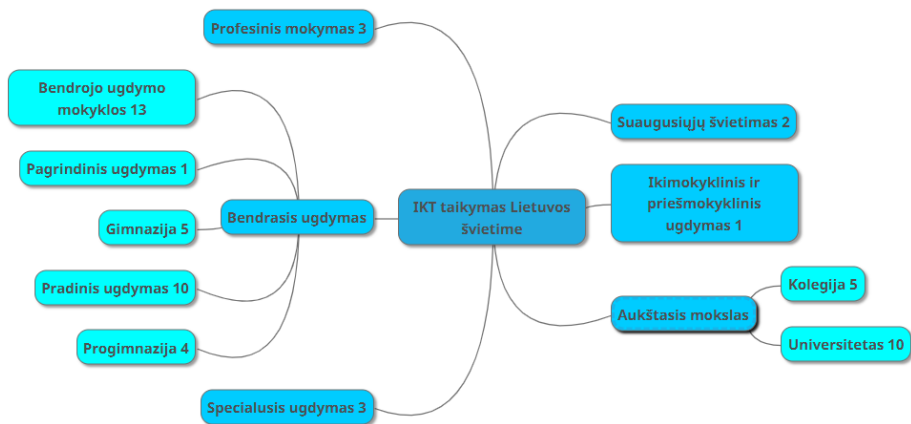
3 lentelė. Duomenų rinkimo instrumentai arba metodai ir jų pasikartojimo dažnis
Table 3. Data collection instruments or methods and their frequency

Duomenų rinkimo instrumentas	Pasikartojimo moksliniuose straipsniuose dažnis
Anketa	37
Interviu	15
Laboratorinių, kontrolinių darbų ir testų rezultatai	1
Dokumentų analizė	2
Refleksija	2
„Google Analytics“ įrankis	1
Kūrybiniai mokinių rašto darbai	1
Pamokų stebėjimas	2
Testas	5
Kvaziekperimentas	1

Buvo išanalizuotos švietimo sritys, kuriose nagrinėjamuose moksliniuose straipsniuose buvo atlikti empiriniai tyrimai, ir šios švietimo sritys sugrupuotos į hierarchinį medį (5 pav.). Išnagrinėjus mokslinius straipsnius, susijusius su IKT taikymu Lietuvos švietime, buvo išskirtos 6 stambios švietimo sričių kategorijos:

- suaugusiųjų švietimas;
- bendrasis ugdymas. Ši šaka yra papildomai išskirstyta į pradinę, pagrindinę mokyklą, progimnaziją ir gimnaziją. Prie bendrojo ugdymo mokyklų priskirti visi moksliniai straipsniai, kuriuose nebuvo konkrečiai nurodyta, kokioje ugdymo įstaigoje buvo atliekamas tyrimas.
- profesinis mokymas;
- aukštasis mokslas;
- ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas;
- specialusis ugdymas.

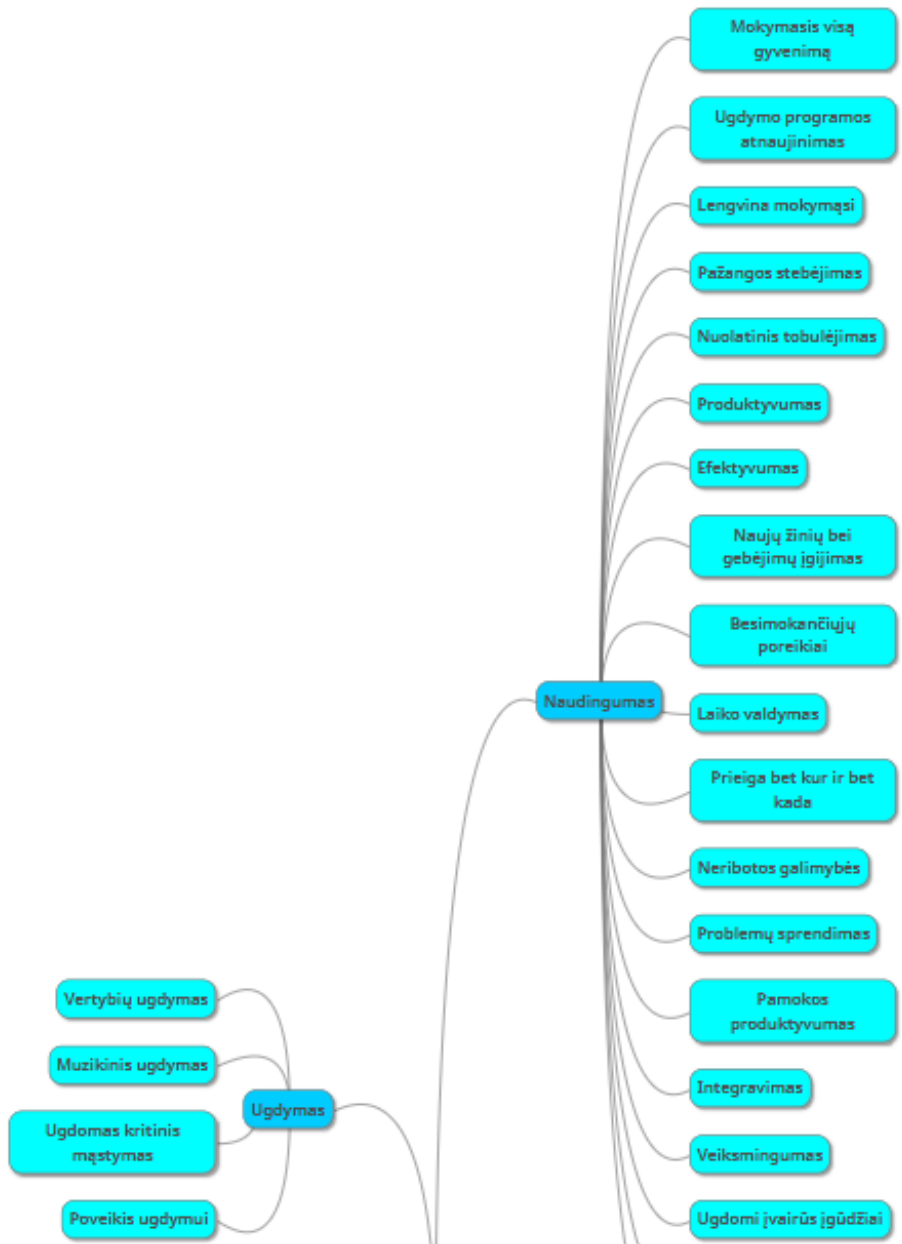
Prie tam tikrų smulkių šakų vienas straipsnis gali būti suskaičiuotas kelis kartus, taip atsitinka tada, kai yra skirtingi tiriamieji.

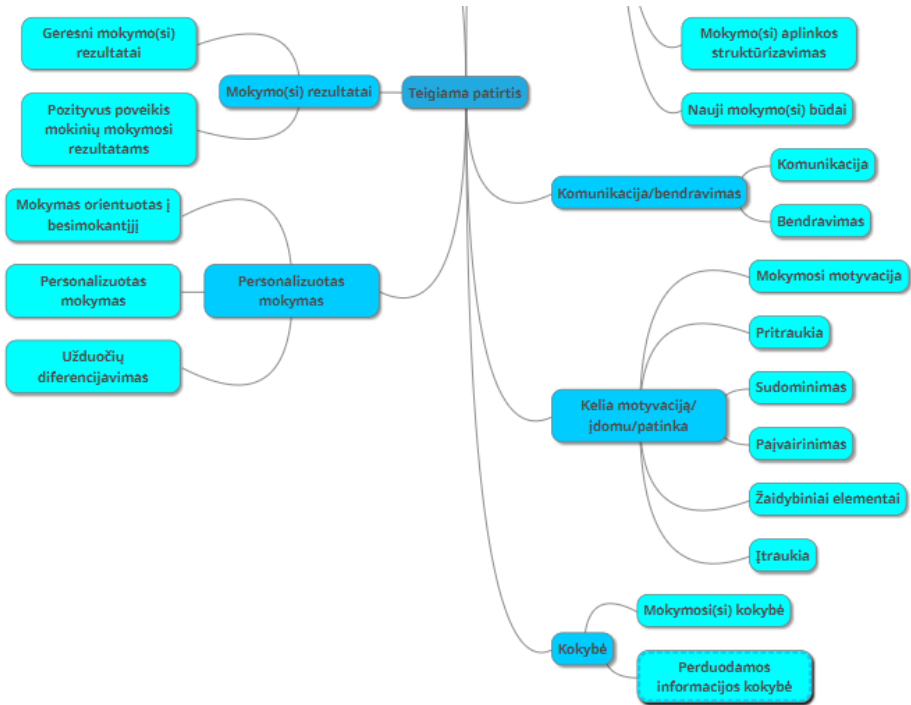

5 pav. Švietimo sričių hierarchinis medis

Figure 5. Hierarchical tree of educational fields

Taip pat buvo išanalizuotos ir susistemintos mokslinių straipsnių pagrindinės išvados. Sukonstruoti du hierarchiniai medžiai, kuriuose struktūriškai pateikti nagrinėjamų mokslinių straipsnių išvadų esminiai akcentai (6 ir 7 pav.), atspindintys teigiamą ir neigiamą IKT naudojimo švietimo srityje patirtį. Atliktų empirinių tyrimų išvados vyrauja teigiamos IKT naudojimo švietime patirtys: IKT naudojimo naudingumas, pagalba ugdymui ir komunikacijai-bendravimui, mokymo(si) rezultatų pagerėjimas, motyvacijos sužadinimas, personalizuotas mokymas, pagerėjusi mokymo(si) kokybė (6 pav.).

6 pav. Teigiama patirtis naudojant IKT švietime

Figure 6. Positive experiences of using ICT in education

Išnagrinėjus mokslinių straipsnių tyrimų esmines išvadas matyti, kad jose dažniausiai atsispindi IKT priemonių naudojimo nauda. Mokslinių straipsnių tyrimų dalyviai teigia, kad IKT priemonės padidina galimybes įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą idėją, plėtoja savo pažintines galias ir save realizuoja. Taip pat mokslinių straipsnių tyrimų dalyviai teigia, kad įtraukiant IKT į ugdymosi procesą mokymasis tampa efektyvesnis, palengvina patį mokymąsi, naudojantis elektroniniais dienynais galima dažniau stebėti vaiko pažangą. Tam tikrų IKT priemonių diegimas ugdymo įstaigoje yra neatsiejamas nuo mokytojų ir administracijos nuolatinio tobulėjimo. O tai užtikrina ir kokybišką ugdymą, ir pasitikėjimą savo jėgomis. Naudojant IKT priemones darbas yra su jomis yra efektyvesnis, produktyvesnis, įgyjama naujų gebėjimų, IKT padeda valdyti laiką, sutaupo laiko, galima prisijungti ir dirbti iš bet kurios vietos, o tai suteikia lankstumo ir laisvumo. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad IKT priemonės suteikia neribotas galimybes – tai apima elektroninių knygų skaitymą, pastabų žymėjimąsi, greitą informacijos perdavimą.

Naudojant IKT yra lavinami įvairūs mokinių gebėjimai: suvokimas, dėmesio koncentracija, tam tikri motoriniai įgūdžiai. Tačiau taip pat yra ugdomos ir vertybės, gamtos ir

sveikatos tausojimas, atsakingas elgesys internete. Taip pat viename iš straipsnių teigiama, kad kompiuterio programos ir priemonės teikia plačias galimybes muzikinio ugdymo proceso tobulinimui. Ir svarbu pabrėžti, kad IKT priemonės yra neatsiejamos nuo kritinio mąstymo ugdymo.

Naudojant IKT priemones švietime yra iš esmės palengvinamas bendravimas tarp tėvų, mokytojų, mokinių, administracijos, studentų, dėstytojų. Tai palengvina ir pagreitina informacijos perdavimą, užtikrina ugdymo įstaigų bendravimą ir bendradarbiavimą, suteikia galimybę dalytis gerąja patirtimi, taip pat tai yra ir smagus būdas praleisti laiką.

Kai kuriuose mokslinių straipsnių išvadose teigiama, kad IKT priemonės gerina mokymosi rezultatus. Viename straipsnyje rašoma, kad IKT priemonės „sudaro geresnes sąlygas bei lemia didesnes galimybes mokiniams siekti geresnių mokymo(si) rezultatų visose matematikos ugdymo turinio srityse“.

IKT priemonės yra neatsiejamos nuo motyvacijos, sudominimo, pritraukimo panaudojant tam tikrus žaidybinimo elementus, ryškesnes spalvas, garsus. Visa tai mokinius sudomina, pritraukia ir kelia motyvaciją tobulėti.

Panaudojant IKT priemones pamokų metu taip pat galima personalizuoti ugdymo procesą – pritaikyti užduotis pagal vaiko įgūdžius ir žinias, užduotis diferencijuoti.

Tyrimų dalyviai teigia, kad tam tikros IKT priemonės ugdymą daro kokybiškesnį ir pagerėja perduodamos informacijos kokybė.

7 pav. Neigiama patirtis naudojant IKT švietime

Figure 7. Negative experiences of using ICT in education

Atliktų empirinių tyrimų išvadose galima fiksuoti ir neigiamos IKT naudojimo švietime patirties elementų – IKT naudojimo mokymo(si) procese nenaudingumą ir sugaištą laiką (7 pav.). Analizuojamų mokslinių straipsnių tyrimų dalyviai neslepia, kad pastebi ir neigiamų aspektų naudojant IKT ugdymo procese. Kai kurių tyrimų išvadose teigiama, kad naudojant IKT kyla drausmės problemų, švaistomas laikas dėl atsirandančių techninių nesklandumų, atsiranda dėmesio išlaikymo sunkumų. Daugiausia pateikta pastebėjimų dėl mokytojų, dėstytojų ir švietimo specialistų kompetencijos trūkumo naudojant IKT mokymo procese, todėl yra neišnaudojamos galimybės praturinti mokymą(si) naudojant tam tikras skaitmenines priemones, o kai kurie mokytojai iš anksto yra neigiamai prieš jas nusistatę. Kai kuriose mokyklose trūksta IKT priemonių ir yra nemoderni, pasenusi mokymo(si) aplinka. Tyrimų dalyviai teigia, kad naudojant virtualią mokymosi aplinką negalima pajusti tiek pojūčių, kiek mokiniai gauna mokydami mokykloje. Tyrimų dalyviai prisipažįsta, kad naudodami IKT priemones ugdymo procese jaučiasi nesaugiai, jiems trūksta privatumo, IKT priemonės sukelia priklausomybę. Be to, tyrimų dalyviai pabrėžia, kad ilgas sėdėjimas prie kompiuterio kenkia sveikatai ir neigiamai veikia žmogaus būseną.

Tyrimų dalyvių manymu, IKT priemonių naudojimas mokymo(si) procese ir pasiruošimas šiam procesui atima daug laiko, trukdo mokslams ir kartais nepavyksta pasiekti norimų rezultatų.

Išvados

Išanalizavus aptiktus Lietuvos mokslo darbus, susijusius su IKT taikymu švietimo srityje, matyti, kad atliekant šia tema empirinius tyrimus dažniausiai yra pasirenkama kiekybinė metodologija, rečiau – kokybinė. Kiekybinės metodologijos moksliniuose straipsniuose vyrauja tokios temos: IKT naudojimo kompetencija, IKT taikymas, taikymo galimybės ir naudojimo patirtis, virtualios mokymo(si) aplinkos, šių aplinkų naudotojai, IKT plėtra švietime, IKT naudojimo įpročiai, požiūris į IKT priemonių naudojimą, papildytos realybės technologijos, IKT kaip mokymosi aplinkos komponentas, kompiuterių naudojimas namų aplinkoje, IKT priemonėmis grįstas skatinimas. Kokybinės metodologijos moksliniuose straipsniuose vyrauja tokios temos: vertybių ugdymas, IKT teikiamos galimybės, internetas, IKT priemonėmis grįstas skatinimas, virtualios mokymo(si) aplinkos, debesų kompiuterija, IKT naudojimo mokymo(si) procese patirtys. Mišrios metodologijos moksliniuose straipsniuose vyrauja tokios temos: edukacinės aplinkos pedagoginis pagrindimas, virtualūs eksperimentai, ugdymo(si) dalyvių įsitraukimas, gebėjimų ugdymas, neformalus suaugusiųjų švietimas, mokymo(si) personalizavimas, elektroninis mokymas(is), edukacinė aplinka, motyvacijos didinimas.

Daugiausia mokslinių straipsnių IKT taikymo švietimo srityje temomis buvo publikuota 2014 metais. Vidutiniškai per metus išleidžiamas maždaug 3 publikacijos.

Nagrinėjamuose moksliniuose straipsniuose tiriamaisiais dažniausiai buvo pasirenkami mokytojai, šiek tiek rečiau mokiniai ir studentai. Kitos tiriamųjų grupės, tokios kaip

švietimo ekspertai, pagalbos specialistai ir kt., pasitaikė dar rečiau.

Susisteminius nagrinėjamų mokslinių straipsnių empirinių tyrimų duomenų rinkimo instrumentus nustatyta, kad vyrauja anketa. Kur kas rečiau duomenų rinkimo instrumentu buvo pasirinktas interviu. Kito tipo instrumentai nagrinėjamuose straipsniuose pasitaikė itin retai.

Išanalizavus nagrinėtų mokslinių straipsnių esmines išvadas išsiaiškinta, kad empiriniais tyrimais teigiamos IKT naudojimo švietimo srityje patirties yra gauta žymiai daugiau negu neigiamos.

Siūlymai. Mokslininkams siūloma toliau plėtoti mokslinių tyrimų raidos analizę IKT taikymo švietimo srityje temomis, nes tai galėtų padėti susidaryti išsamesnį vaizdą apie IKT naudą švietime ir galimas grėsmes, tiksliau išskirti IKT naudojimo mokymo(si) procese gerąsias patirtis ir nesėkmes.

IKT taikymo švietimo srityje tyrėjams siūloma remtis įvairesniais, rečiau taikomais duomenų rinkimo metodais, pavyzdžiui, pasiekimų testais, nes tai leistų įvertinti IKT naudojimo mokymo(si) procese galimą naudą mokymosi rezultatams. Be to, siūloma nevengti praplėsti tyrimo dalyvių diapazoną ir savo tiriamaisiais rinktis švietimo ekspertus, aukštųjų mokyklų dėstytojus ir mokslininkus. Tai padėtų tiriamą fenomeną panagrinėti iš įvairesnių perspektyvų nei iki šiol vyravusi tendencija labiausiai remtis mokytojais ir bendrojo ugdymo mokyklos mokiniais.

Literatūra

-
- Aesaert, K., van Braak, J., Van Nijlen, D., ir Vanderlinde, R. (2015). Primary school pupils' ICT competences: Extensive model and scale development. *Computers & Education*, 81, 326–344. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.10.021>
- Aldhafeeri, F. M., ir Alotaibi, A. A. (2022). Effectiveness of Digital Education Shifting Model on High School Students' Engagement. *Education and Information Technologies*, 27(5), 6869–6891. <https://doi-org/10.1007/s10639-021-10879-4>
- An, F., Xi, L., ir Yu, J. (2024). The relationship between technology acceptance and self-regulated learning: the mediation roles of intrinsic motivation and learning engagement. *Education & Information Technologies*, 29(3), 2605–2623. <https://doi-org/10.1007/s10639-023-11959-3>
- Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai II tomas: Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas, ugdymo tyrimų idėjos ir problemos*. Vilnius.
- Basilotta-Gómez-Pablos, V., Matarranz, M., Casado-Aranda, L. A., ir Otto, A. (2022). Teachers' digital competencies in higher education: A systematic literature review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(1), 8. <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00312-8>
- Cook, T. D., Cooper, H., Cordray, D. S., Hartmann, H., Hedges, L. V., Light, R. J., Louis, T. A., ir Mosteller, F. (1992). *Meta-analysis for explanation: A casebook*. Russell Sage Foundation.

- Informacijos ir komunikacijos technologijos diegimo Lietuvos švietime strategija (v.2000 09 11). Lietuvos Respublikos Seimas. https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=855&p_d=7671
- Fayzullayeva, M., B. (2021). ITC is the key of motivation in teaching FL. *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*, 1(9), 711–716. <https://cyberleninka.ru/article/n/ict-is-the-key-of-motivation-in-teaching-fl/viewer>
- González-Zamar, M. D., Abad-Segura, E., López-Meneses, E. ir Gómez-Galán, J. (2020). Managing ICT for sustainable education: Research analysis in the context of higher education. *Sustainability*, 12(19), 8254. <https://doi.org/10.3390/su12198254>
- Kaur, K. (2023). Teaching and learning with ICT tools: Issues and challenges. *International Journal on Cybernetics & Informatics*, 12(3), 15–22. <https://doi.org/10.5121/ijci.2023.120302>
- Kondratavičienė, R. (2019). Pradinių klasių mokinių vertybių ugdymas naudojant informacines komunikacines technologijas. *Pedagogika*, 133(1), 202–216. <https://doi.org/10.15823/p.2019.133.11>
- Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas nr. XII-745 „Dėl valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2013-12-30, Nr. 140-7095. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 12 d. įsakymas Nr. ISAK-2015 „Dėl informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų strategijos ir informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005–2007 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005-01-18, Nr. 7-217. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.248840?jfwid=rivwzvpvg>
- Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. spalio 9 d. įsakymas Nr. 1532 „Dėl reikalavimų skaitmeniniams mokymo(si) ištekliams, priemonėms, informacinių ir komunikacinių technologijų įrangai įsigyti ir mokytojų skaitmeninio raštingumo kompetencijai tobulinti patvirtinimo“. TAR, 2020-10-09, Nr. 21106. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f8314c7009f511ebb74de75171d26d52>
- Lisinskienė, I., ir Kubiliūnas, R. (2021). Anglų kalbos mokymo nuotoliniu būdu metodika ir jos taikymas. *Vilnius University Open Series*, 53–63. <https://doi.org/10.15388/LMITT.2021.6>
- Markauskaitė, L., ir Dagienė, V. (2001). Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo Lietuvos švietime strategijos teorinis pagrindimas. *Socialiniai mokslai*, 27(1), 29–39. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001;J.04~2001~1367187612532/J.04~2001~1367187612532.pdf>
- Nikolopoulou, K. (2020). Secondary education teachers' perceptions of mobile phone and tablet use in classrooms: Benefits, constraints and concerns. *Journal of Computers in Education*, 7, 257–275. <https://doi.org/10.1007/s40692-020-00156-7>
- Ntorukiri, T. B., Kirugua, J. M., ir Kirimi, F. (2022). Policy and infrastructure challenges influencing ICT implementation in universities: A literature review. *Discover*

- Education*, 1(1), 19. <https://doi.org/10.1007/s44217-022-00019-6>
- Palieraki, S., ir Koutrouba, K. (2021). Differentiated instruction in information and communications technology teaching and effective learning in primary education. *European Journal of Educational Research*, 10(3), 1487–1504. <https://doi.org/10.12973/eujer.10.3.1487>
- Schmid, R., Pauli, C., Stebler, R., Reusser, K., ir Petko, D. (2022). Implementation of technology-supported personalized learning – its impact on instructional quality. *Journal of Educational Research*, 115(3), 187–198. <https://doi.org/10.1080/00220671.2022.2089086>
- Streckienė, E., ir Bukšnytė-Marmienė, L. (2021). Ketvirtokų anglų kalbos žodyno mokymosi pasiekimų ir motyvacijos didinimas: Quizlet įrankio reikšmė. *Pedagogika*, 180-201. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/156299>
- Šileikytė, D. (2019). IKT Lietuvos švietime. *Švietimo naujienos*, 2019 m. balandžio 4 d. <https://www.svietimonaujienos.lt/ikt-lietuvos-svietime/>
- Vilkonienė, M. (2009). Informacinių komunikacinių technologijų diegimo ir taikymo švietime įtaka pedagoginės sistemos kaitai: diskurso analizė. *Pedagogika*, 95, 126–133. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169374056/dastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Zejnnullahi, R., ir Hedges, L. V. (2023). Robust variance estimation in small meta-analysis with the standardized mean difference. *Research Synthesis Methods*, 15(1), 44–60. <https://doi.org/10.1002/jrsm.1668>
- Zheng, L., Long, M., Zhong, L., ir Gyasi, J. F. (2022). The effectiveness of technology-facilitated personalized learning on learning achievements and learning perceptions: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 27(8), 11807–11830. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11092-7>

THE DEVELOPMENT OF RESEARCH ON THE APPLICATION OF ICT IN THE FIELD OF EDUCATION: A META-ANALYSIS OF SCIENTIFIC PAPERS IN LITHUANIA

Assoc. prof. dr. Jolita Dudaite
Mykolas Romeris University, Lithuania

Karolina Kvietkauskaitė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

This comprehensive analysis delves into the multifaceted evolution of research concerning information and communication technology (ICT) within the dynamic landscape of education. Embracing the meta-analysis methodology, this study embarks on a detailed journey through the corpus of scientific literature devoted to exploring the intricate interplay between ICT and education. Covering a substantial temporal span from 2002 to 2022, this investigation meticulously scrutinises and synthesises a wealth of scholarly contributions, illuminating diverse dimensions of the integration of ICT and its impact in educational settings.

The overarching objective is to discern not only the methodological nuances, but also the transformative potential and broader trends that underscore the nexus of ICT and education. With a keen focus on Lithuanian scholarly output, this analysis seeks to unravel the intricate tapestry of research endeavours, shedding light on the methodological paradigms, thematic trajectories, and empirical insights that have shaped the discourse surrounding the role of ICT in education over the past decade.

At its core, this study aims to address a constellation of probing questions that lie at the heart of contemporary educational discourse. How has the research methodology pertaining to the application of ICT in education evolved over time? In what specific domains and sub-domains of education are the contours of the influence of ICT most discernible, and what emergent themes and focal points have garnered scholarly attention? Furthermore, what demographic cohorts and educational stakeholders emerge as primary subjects of inquiry, and how do researchers navigate the complexities of data collection and analysis in elucidating the nuanced dynamics of ICT integration in educational contexts?

Through a judicious blend of quantitative and qualitative analyses, this study embarks on an ambitious journey to unravel the intricate threads of inquiry that animate the discourse surrounding ICT in education. By adopting a mixed-method meta-analytical framework, this investigation offers a panoramic vista that spans thematic, temporal, methodological, and demographic dimensions, thereby affording a nuanced understanding of the multifaceted

landscape of the integration of ICT in education. In traversing this expansive terrain of inquiry, this study aspires not only to illuminate the contours of past research endeavours, but also to chart a course for future inquiry and innovation in harnessing the transformative potential of ICT to enrich and enhance educational practices and outcomes.

After analysing Lithuanian scientific works related to the application of ICT in the field of education, it is evident that quantitative methodologies are most commonly chosen for empirical research on this topic, while qualitative methodologies are less prevalent. In articles employing quantitative methodologies, prevalent themes relating to ICT include: competency, application, possibilities and experiences, virtual learning environments, users of these environments, development in education, usage habits, attitudes towards ICT tool usage, augmented reality technologies, ICT as a component of learning environments, computer usage at home, and incentive-based encouragement using ICT tools. In articles employing qualitative methodologies, prevalent themes relating to ICT include: values education, opportunities, the internet, incentive-based encouragement, virtual learning environments, cloud computing, and experiences of using ICT in the teaching and learning process. Mixed-methodology articles commonly focus on the pedagogical foundations of educational environments, virtual experiments, the engagement of education participants, skills development, adult education, the personalisation of teaching and learning, e-learning, the educational environment, and increasing motivation. The most frequently studied subjects in these articles are teachers, followed by students, with other participant groups such as education experts and support specialists being less common. Systematising the data collection instruments used in the scientific articles analysed revealed that questionnaires predominated, with interviews being chosen less frequently, and other types of instruments being rare. An analysis of the essential conclusions of the examined scientific articles reveals that positive experiences of using ICT in the field of education are significantly more prevalent than negative experiences.

Keywords: *information communication technologies; Lithuania; education; development of research; Lithuanian scientific works; meta-analysis.*

Jolita Dudaitė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinių tyrimų metodologija, testų teorija, lyginamieji švietimo tyrimai, raštingumas, mokymosi pasiekimai, švietimo kokybė, socioekonominių veiksnių poveikis mokymosi pasiekimams, mokymasis visą gyvenimą.

Jolita Dudaitė, Doctor of Social Sciences (Education), associate professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: methodology of social sciences, test theory, comparative educational research, literacy, learning achievements, quality of education, impact of socio-economic factors on education, lifelong learning.

Karolina Kvietkauskaitė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto Edukacinių technologijų valdymo programos magistrantė. Mokslinių tyrimų kryptys: informacinių komunikacinių technologijų taikymas švietimo srityje.

Karolina Kvietkauskaitė, master's student in the Management of Educational Technology programme at Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Social Studies, Institute of Educational and Social Work. Research areas: application of information and communication technology in the field of education.

PAGALBOS POREIKIS ATPAŽIŠTANT IR KOREGUOJANT GLOBOJAMŲ VAIKŲ INTERNALIZUOTĄ IR EKSTERNALIZUOTĄ PROBLEMINĮ ELGESĮ

Prof. dr. Jolanta Povorienė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas jolantapiv@mruni.eu

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas jolitad@mruni.eu

Prof. dr. Odeta Merfeldaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas o.merfeldaite@mruni.eu

Pateikta 2024 m. kovo 25 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-02

Anotacija

Probleminis elgesys yra dažna problema globos institucijose, todėl gebėjimas jį atpažinti ir suprasti yra esminis siekiant veiksmingos pagalbos vaikams. Investicijos globėjų ir darbuotojų

pagalbai ir mokymams gali teigiamai paveikti tiek vaikų gerovę, tiek globėjų darbo kokybę ir jų sprendimų tęsti globą. Šiame tyrime siekta išsiaiškinti, kokios pagalbos globėjams labiausiai reikėtų atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas. Šis poreikis tirtas per globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (kontrolė) bei reikalavimus tai daryti (normos). Tyrimo objektas – pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Formuluojuamas tyrimo klausimas: koks yra pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį? Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą taikyta kiekybinio tyrimo metodologija. Anketinės apklausos metu taikant netikimybinės atrankos būdą apklausti 54 globos centrų darbuotojai ir 67 globėjai.

Tyrimas atskleidė, kad globėjai labiau nei globos centrų darbuotojai jaučia gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą, o globos centrų darbuotojai – eksternalizuotą probleminį elgesį, iš to natūraliai išplaukia tai, kad globos centrų darbuotojams yra sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju. Analizuojant globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti vaikų probleminį elgesį nustatyta, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams. Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai ir sprendžia dėl reikiamos papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jie pradeda problemiška elgtis, ir jaučia, kad gali ją rasti. Tačiau kalbant apie pagalbą sau nustatyta, kad globėjams sunku priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos sau, net jei žino, kad tą pagalbą gali rasti. Remiantis tyrimo duomenis, tikslinga stiprinti šiuos globos centrų darbuotojų gebėjimus: atpažinti vaikų internalizuotą probleminį elgesį, padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas, priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atvejais. Globėjams didžiausios pagalbos reikia sprendžiant dėl papildomos pagalbos sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ir / ar eksternalizuotas probleminis elgesys.

Reikšminiai žodžiai: globojamų vaikų internalizuotas probleminis elgesys; globojamų vaikų eksternalizuotas probleminis elgesys; pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant probleminį globojamų vaikų elgesį.

Ivadas

Vaiko globa užtikrina vaikui saugias, jo amžiaus tarpsnį atitinkančias gyvenimo sąlygas, kuriose jis gali augti ir vystytis. Be kasdienės priežiūros, globėjas turi padėti vaikui išgyventi jo patirtas traumas, atkurti ir palaikyti vaiko santykius su tėvais ir kitais giminaičiais, paruošti vaiką grįžti į šeimą ar pereiti į kitą globėjų, įtėvių šeimą, parengti jį savarankiškam gyvenimui. Už tinkamą šios paslaugos organizavimą yra atsakingos valstybės ir savivaldos institucijos, o vaiko globėjas, teikiantis paslaugą, yra atsakingas už šios paslaugos kokybę. Todėl valstybė siekia suteikti reikiamą pagalbą vaiko globos paslaugą teikiantiems

asmenims, kad jie galėtų užtikrinti vaikui saugias ir harmoningas gyvenimo ir vystymosi sąlygas (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2023). Valstybės atsakomybė teikti paramą įtvirtinta ir Vaiko teisių konvencijoje (1995), kurioje teigiama, kad valstybės dalyvės teikia tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, kurios reikia norint tinkamai auklėti vaikus.

Igyvendinant šias nuostatas Lietuvos vaikų globos sistema susiduria su iššūkiais. Audi-
to duomenimis (Valstybės kontrolė, 2022), 34 % globos centrų kasmet neatliko apklausų, kad nustatytų paslaugų poreikį globėjams, 21 % neteikė paslaugų globėjams, nors poreikis buvo. Trūko psichiatro, psichoterapeuto paslaugų. Globos centrai turėtų ne rečiau kaip kartą per 2 mėn. organizuoti globėjų savitarpio pagalbos grupes, tačiau 7 % neorganizavo nė vienos, 50 % organizavo rečiau nei kartą per 2 mėn. Valstybės kontrolės (2022) atliktas vaiko teisių ir interesų užtikrinimo globojant ir įvaikinant vaikus auditas rodo, kad 46 % apklaustų globėjų ir įtėvių žino, kiek ir kokių paslaugų jiems priklauso, kokias gali gauti, 9 % nurodė, kad nežino, nes globos centrai neišskiai pateikia informaciją apie jiems priklausančias paslaugas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius (2023) taip pat pabrėžia, kad trūksta savipagalbos grupių tėvams, kurie susiduria su įvairiomis vaiko elgesio problemomis. Lietuvoje atlikti moksliniai tyrimai atskleidžia, kad globėjams ir globos centrų darbuotojams trūksta informacijos apie paslaugas (Genienė ir Nedveckė, 2021) ir pagalbos sprendžiant su vaiko globa susijusias problemas (Mikalauškienė ir Žukauskienė, 2021). Lietuva kaip valstybė neišsiskiria iš kitų šalių konteksto. Vaikų globos tyrimai užsienyje taip pat atskleidžia, kad globėjams iššūkių kelia įvairių rūšių vaikų probleminis elgesys (Octoman et al., 2013; Vanderfaillie et al., 2020), globėjai pageidauja daugiau mokymų, susijusių su probleminio elgesio atpažinimu ir jo koregavimu (Hebert & Kulkin, 2018; Ranzato et al., 2021).

Atotrūkis tarp teisiniuose dokumentuose įtvirtintų nuostatų ir jų įgyvendinimo kasdienėje veikloje suponuoja aktualią mokslinę problemą. Vaikų probleminis elgesys yra dažna problema globoje, todėl gebėjimas jį atpažinti ir suprasti yra esminis siekiant veiksmingos pagalbos vaikams. Šio straipsnio tikslas yra atskleisti pagalbos poreikį atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas. Šis poreikis tirtas per globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (kontrolė) bei reikalavimus tai daryti (normos). Tyrimo objektas – pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Formuluojamas tyrimo klausimas: koks yra pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį?

1. Globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimo ir koregavimo iššūkiai

Vaikai gali likti be tėvų globos dėl įvairių priežasčių, tokių kaip tėvų mirtis, tėvystės teisių apribojimas, smurtas šeimoje, nepriežiūra. Europoje egzistuoja įvairios vaikų globos sistemos (European Commission, 2021), tačiau visoms joms būdingi tam tikri bendri

bruožai: vaikai gali būti globojami šeimynose, vaikų globos institucijose arba specializuotose globos įstaigose, o globos specialistai ir / ar globėjai tampa vaikų laikiniais arba nuolatinais auklėtojais, turinčiais užtikrinti jų geriausius interesus. Tačiau tyrimų duomenys rodo, kad, atliepiant globojamo vaiko poreikius, globėjai susiduria su sudėtingomis vaiko elgesio ir jo koregavimo problemomis (Paine et al., 2021), negauna reikiamos pagalbos auklėdami sudėtingo likimo vaikus (Murray et al., 2011).

Globoje augantys vaikai dažniau patiria priešišumą ir smurtą iš bendraamžių ar suaugusiųjų (Baldwin et al., 2023), dėl patirtų traumų ir nesaugumo jausmo jiems kyla didesnė rizika patirti įvairių psichologinių problemų – depresiją, nerimą ar potrauminį stresą, mokymosi sunkumus ir socialinės adaptacijos problemas. Tyrimai įvairiose šalyse rodo, kad globojami vaikai dažnai turi elgesio problemų (Horwitz et al., 2012; González-García et al., 2017), kurios apsunkina perėjimą prie savarankiško gyvenimo sulaukus pilnametystės (Gypen et al., 2017). Vaikai gali demonstruoti tiek eksternalizuotą elgesį (agresija, hiperaktyvumas, nepaklusnumas), tiek internalizuotą probleminį elgesį (depresija, nerimas, socialinis atsitraukimas). Internalizuotas elgesys gali pasireikšti įvairiais simptomais: liūdesiu, beviltiškumu, kaltės jausmu, bejėgiškumu, socialiniu atsitraukimu, nusiskundimais dėl fizinės sveikatos be medicininės priežasties (Lytton & Clerkin, 2022). Šio elgesio priežastys gali būti įvairios, įtraukiant traumuojančią patirtį, nesaugumo jausmą, prisirišimo sutrikimus ir žemą savęs vertinimą. Eksternalizuotas elgesys gali pasireikšti agresija, hiperaktyvumu, nepaklusnumu, impulsyvumu ar destruktviu elgesiu (Baldwin et al., 2023).

Probleminio elgesio atpažinimas ir koregavimas globos metu yra globėjų ir globos darbuotojų atsakomybė, tačiau tyrimų duomenys rodo, kad jie susiduria su dideliais iššūkiais (Hoffman et al., 2016; Mathews et al., 2017; Perez et al., 2019). Gebėjimas atpažinti ir suprasti probleminio elgesio priežastis yra esminis siekiant sėkmingai padėti vaikams globoje. Globėjai ir darbuotojai turėtų turėti žinių apie vaikų psichologiją, traumos poveikį ir elgesio sutrikimus. Mokymai yra itin svarbi priemonė, padedanti globėjams ir darbuotojams ugdyti gebėjimus atpažinti probleminį elgesį ir taikyti tinkamas intervencijos strategijas (Lytton & Clerkin, 2022). Mokymuose gali būti nagrinėjami bendravimo su vaikais būdai, pozityvios elgesio palaikymo strategijos, konfliktų sprendimo metodai. Mokymai turi daugialypę naudą globėjams ir darbuotojams, dirbantiems su globojamais vaikais: jie padeda geriau suprasti probleminio elgesio priežastis, ugdyti gebėjimus taikyti efektyvias intervencijos strategijas, gerinti santykius tarp globėjų / darbuotojų ir vaikų, sumažinti globėjų ir darbuotojų patiriamą stresą (Redfern et al., 2018; Eisenberg et al., 2023).

2. Tyrimo metodologija

Straipsnyje pristatomas tyrimas, atliktas VŠĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“ užsakyamu 2023 m. ir yra „Erasmus+“ projekto „Globėjų įgalinimas“ (Empowering Foster Parents, Nr. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356) dalis. Tyrimo metodologiją parengė ir palyginamąją trijų šalių duomenų analizę atliko Briuselio Vrije universitetas (Vrije Universiteit

Brussel). Universiteto tyrėjai specialiai šiam tyrimui sukūrė internetinį klausimyną, kurį sudaro trys dalys. Šiame straipsnyje pateikiamas vienos anketos dalies klausimų aprašymas diskutuojant tik Lietuvos nacionalinius duomenis.

Pristatomą anketos dalį sudarė du klausimų blokai:

- globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (t. y. kontrolė, žr. klausimus 4–5 lentelėse),
- globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį (t. y. normos, žr. klausimus 6 lentelėje).

Tyrimė internalizuotas probleminis elgesys yra suprantamas kaip elgesys, nukreiptas į save, pavyzdžiui, nerimas, depresija ar nevisavertiškumo jausmas; eksternalizuotas probleminis elgesys yra nukreiptas į aplinką, pavyzdžiui, nepaklusnumas, rėkimas ant kitų ar jų mušimas.

Siekiant užtikrinti anketų validumą buvo taikyti dvigubo vertinimo ir dalyvių patvirtinimo (angl. *member check or respondent validation*) metodai.

Tyrimo imtis buvo formuojama taikant netikimybinės atrankos metodą – anketos išsiųstos visiems globos centrams ir globos centruose dirbantys darbuotojai pakviesti užpildyti anketą ir nusiųsti ją savo koordinuojamiems globėjams. Taip buvo tikimasi pasiekti maksimalų respondentų skaičių abiejose grupėse. Tyrimo imtys: 54 globos centrų darbuotojai ir 67 globėjai.

Nacionalinių kiekybinių duomenų analizei taikyta aprašomoji statistika duomenis pateikiant procentine išraiška, kur tinkama – papildant standartiniais nuokrypiais. Duomenys apdoroti SPSS programine įranga (23.0 versija).

Šiam tyrimui 2023 m. kovo 1 d. buvo gautas tyrimą koordinuojančio universiteto Etikos komiteto (B.U.N: 1432023000033) leidimas. Anketos lydraštyje respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, užtikrinta, kad surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, suteikta galimybė bet kuriame anketos pildymo etape nutraukti dalyvavimą, globos centrų darbuotojų imtyje užtikrintas konfidencialumas, o globėjų imtyje – anonimiškumas.

Išskirtini trys pagrindiniai tyrimo ribotumai. Pirmiausia, net siekiant minimizuoti anketos vertimo metodologines pasekmes, neišvengta iššūkių. Dalis anketos klausimų liko sudėtingos kalbinės konstrukcijos, tai galėjo turėti įtakos nepilnam anketų užpildymui. Antra, santykinai mažas anketų grįžtamumas, tai vedė prie trečiosios problemos – ribotų statistinės analizės galimybių.

3. Tyrimo rezultatai

3.1. Respondentų grupių aprašymas

Didžioji dauguma abiejų grupių respondentų buvo moterys (1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (%).

Table 1. Distribution of respondents by gender (%)

Lytis	Moteris		Vyras	
	Globos centro darbuotojai	Globėjai	Globos centro darbuotojai	Globėjai
	96,3	94,0	3,7	6,0

Globos centrų darbuotojų ir globėjų amžiaus vidurkis yra panašus, didžiosios dalies globėjų amžiaus vidurkis patenka į intervalą nuo 38 iki 58 metų, darbuotojų – į intervalą nuo 35 iki 53 metų. Jauniausias globėjas yra 20-ies metų amžiaus, vyriausias – 66-į metų. Globėjų veiklos vidurkis metais yra šiek tiek ilgesnis nei globos centro darbuotojų, tačiau šis skirtumas statistiškai nėra reikšmingas. Ilgiausias globėjimo laikas – 22 metai, trumpiausias – nėra metų. Ilgiausiai globos centre dirbančio darbuotojo darbo trukmė – 15 metų. Globos centro darbuotojai vidutiniškai koordinuoja po 20 vaikų (daugiausiai 55), o globėjai globoja vidutiniškai po 2 vaikus (daugiausiai 8) (2 lentelė).

2 lentelė. Respondentų amžiaus ir globos trukmės bei koordinuojamų / globojamų vaikų skaičiaus vidurkiai (standartiniai nuokrypiai)

Table 2. Means (standard deviations) for age of respondents, duration of care and number of children coordinated/cared for

	Globos centro darbuotojai	Globėjai
Amžiaus vidurkis (metais)	44,0 (9,3)	48,1 (10,3)
Globos vidurkis (metais)	3,8 (2,5)	6,4 (4,7)
Koordinuojamų / globojamų vaikų vidurkis (skaičius)	20,0 (13,7)	2,0 (1,3)

Globos centrų darbuotojai yra aukštesnio išsilavinimo nei globėjai. Tai galima paaiškinti globos darbuotojams keliamais darbo reikalavimais. Maždaug du trečdaliai globos centrų darbuotojų įgiję bakalauro laipsnį. Po penktadalį globėjų turi aukštesnįjį, bakalauro

ir magistro išsilavinimą (3 lentelė).

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (%)

Table 3. Distribution of respondents by education (%)

Išsilavinimas	Globos centro darbuotojai	Globėjai
Vidurinis	0	14,9
Spec. vidurinis	0	4,5
Profesinis	0	14,9
Aukštesnysis	1,9	20,9
Bakalauras	61,1	22,4
Magistras	37,0	19,4
Daktaras	0	1,5
Nenurodyta	0	1,5

3.2. Globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminį vaikų elgesį

Globos centrų darbuotojams buvo užduoti klausimai apie vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimą, galimybes ir sprendimus suteikti pagalbą vaikui ir globėjams (4 lentelė).

4 lentelė. Globos centrų darbuotojų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminį vaikų elgesį (%)

Table 4. Ability of care centre staff to recognise and correct children's problematic behaviour (%)

Kiek	Visai ne	Šiek tiek	Vidutiniškai	Labai	Ypatin-gai
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą probleminį elgesį</i> ?	0	9,3	53,7	37,0	0
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą probleminį elgesį</i> ?	0	3,7	35,2	57,4	3,7
... jaučiatės galinti (-s) papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> ?	1,9	9,3	59,2	27,7	1,9

... jaučiatės galinti (-s) papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	7,4	63,0	29,6	0
... jaučiatės galinti (-s) papildomai padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	7,4	57,4	35,2	0
... jaučiatės galinti (-s) papildomai padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	7,4	53,7	38,9	0
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	11,1	33,3	53,7	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	9,3	33,3	55,6	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	9,3	33,3	55,6	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	11,1	29,6	57,4	1,9

Tyrimo duomenys rodo, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi vidutiniškai (53,7 %) gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą ir labai gerai (57,4 %) eksternalizuotą probleminį elgesį. Tačiau jie panašiai jaučiasi galintys papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas tiek internalizuotas, tiek eksternalizuotas probleminis elgesys (atitinkamai vidutiniškai 59,2 % ir 63,0 %). Kalbant apie pagalbos galimybę globėjams taip pat vyrauja atsakymas vidutiniškai (57,4 ir 53,7 %). Nors statistiškai patikimo skirtumo nėra, tačiau globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams.

Tyrimo duomenys nerodo esminių skirtumų globos centrų darbuotojams sprendžiant dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas internalizuotas (vidutiniškai 53,7 %) ir eksternalizuotas (vidutiniškai 55,6 %) probleminis elgesys, ir globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto (vidutiniškai 55,6 %) ir eksternalizuoto elgesio problemas (vidutiniškai 57,4 %), tačiau stebima, kad sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atveju.

Globėjams buvo užduoti klausimai apie vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimą, galimybes ir sprendimus suteikti pagalbą vaikui ir sau (5 lentelė).

5 lentelė. Globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminių vaikų elgesį (%)**Table 5.** Caregivers' ability to recognise and correct children's problematic behaviour (%)

Kiek	Visai ne	Šiek tiek	Vidutiniškai	Labai	Ypatin- gai
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą probleminį elgesį?</i>	0	3,0	43,3	47,8	6,0
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą probleminį elgesį?</i>	0	1,5	35,8	52,2	10,4
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	4,5	13,4	17,9	37,3	26,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	3,0	11,9	17,9	41,8	25,4
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	7,5	23,9	28,4	32,8	7,5
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	11,9	25,4	26,9	25,4	10,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	1,5	10,4	28,4	46,3	13,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	0	10,4	26,9	50,7	11,9
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	1,5	13,4	26,9	47,8	10,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	0	11,9	29,9	47,8	10,4

Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai jaučiasi labai gerai gebantys atpažinti globojamų vaikų tiek internalizuotą (47,8 %), tiek eksternalizuotą (52,2 %) probleminį elgesį. Atsakymas „labai“ vyrauja globėjams sprendžiant dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia internalizuotas (37,3 %) ir eksternalizuotas (41,8 %) probleminis elgesys. Atsakant į klausimą apie papildomą pagalbą sau kaip globėjui, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ar eksternalizuotas probleminis elgesys, atsakymai yra pasiskirstę tarp pasirinkimų „šiek tiek“, „vidutiniškai“ ir „labai“. Tai rodo, kad

respondentai neturi bendros nuomonės šiuo klausimu. Apie pusę globėjų jaučiasi galintys rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia internalizuotas (46,3 %) ar eksternalizuotas (50,7 %) probleminis elgesys. Respondentai teigė, kad jie jaučiasi galintys rasti papildomos pagalbos sau, kai jų globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ar eksternalizuotas probleminis elgesys (abiem atvejais atsakymai sutampa – „labai“ pasirinko po 47,8 % atsakiusiųjų).

3.3. Globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį

Abiem respondentų grupėms buvo užduoti klausimai, kiek globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimas, papildomos pagalbos globojamiems vaikams ir globėjams ar sau suteikimas yra jų darbo ar įsipareigojimo globoti dalis (6 lentelė).

6 lentelė. Globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį (%; GCD – globos centrų darbuotojai, GL – globėjai)

Table 6. Pressure on care centre staff and foster carers to recognise and correct problematic behaviour of children in care (%; GCD – care centre staff, GL – foster carers)

Kiek...	Visai ne		Šiek tiek		Vidutiniškai		Labai		Ypatingai	
	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL
... atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą</i> probleminį elgesį yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	3,0	5,6	9,0	25,9	11,9	57,4	41,8	11,1	34,3
... atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą</i> probleminį elgesį yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	3,0	5,6	6,0	25,9	10,4	57,4	46,3	11,1	34,3

... suteikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	4,5	1,9	4,5	35,2	7,5	53,7	52,2	9,3	31,3
... suteikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	3,0	1,9	6,0	27,8	6,0	61,1	56,7	9,3	28,4
... suteikti papildomą pagalbą globėjams, sprendžiant globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> , yra jūsų darbo dalis? / ... surasti papildomą pagalbą sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	6,0	1,9	10,4	27,8	20,9	53,7	40,3	16,7	22,4
... suteikti papildomą pagalbą globėjams, sprendžiant globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> , yra jūsų darbo dalis? / ... surasti papildomą pagalbą sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	4,5	3,7	10,4	24,1	19,4	55,6	43,3	16,7	22,4

Nors šiek tiek daugiau procentų globos centrų darbuotojų nei globėjų pasirinko atsakymus „labai“, tačiau tiek globos centrų darbuotojai, tiek globėjai sutinka, kad globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimas, papildomos pagalbos globojamiems vaikams ir globėjams ar sau suteikimas yra jų darbo ar įsipareigojimo globoti dalis.

4. Diskusija

Nors vaiko probleminio elgesio atpažinimas ir jo koregavimas ne visada oficialiai įvardijamas kaip globėjų atsakomybė, tačiau dažnu atveju globėjai laiko save ekspertais ir geba atpažinti vaikų probleminių elgesį (York & Jones, 2017; Shdaimah & Rosen, 2020). Atlikto tyrimo duomenys taip pat rodo, kad globėjai atpažįsta globojamų vaikų ne tik eksternalizuotą, bet ir internalizuotą probleminių elgesį, o globos centrų darbuotojai lengviau geba atpažinti eksternalizuotą probleminių elgesį. Tad galima teigti, kad globos centrų darbuotojams yra sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir jų globėjams internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju. Viena vertus, tai siejasi su užsienio autorių išvadomis, kad eksternalizuotas probleminis elgesys yra lengvai atpažįstamas (Strijker et al., 2011; Conn et al., 2016), tad papildomos pagalbos su globojamais vaikais dirbantiems asmenims labiau reikia internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju (Vanderfaellie et al., 2020). Kita vertus, teigiama, kad intervencijos, kuriomis buvo siekiama spręsti eksternalizuoto probleminio elgesio problemą, sumažino ir internalizuoto probleminio elgesio pasireiškimą (Van Hoen et al., 2017).

Globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams. Tą patvirtina ir globėjų duomenys, kurie rodo, kad globėjai geba atpažinti, kada jų globojamiems vaikams reikia papildomos pagalbos dėl probleminio elgesio, ir žino, kur tokią pagalbą gali rasti. Tačiau jiems sudėtinga ieškoti pagalbos sau, kai atpažįstamas ir koreguojamas globojamų vaikų probleminis elgesys. Tai siejasi su užsienyje atliktais tyrimais, kuriuose teigiama, kad parama globojamiems vaikams priklauso nuo globos darbuotojų, nes dažniausiai būtent jie priima sprendimus dėl specializuotos pagalbos (Breg et al., 2020). O globėjai paliekami vieni ir jiems sunku rasti reikiamą paramą (Schneiderman & Villagrana, 2010; Murray et al., 2011). Jų papildomos pagalbos poreikį lemia prieiga prie konkrečių paslaugų (Hayes et al., 2015). Pagalbos sistemos iššūkius patvirtina ir kiti Lietuvoje atlikti tyrimai. Mikalauskienės ir Žukauskienės (2021) atliktame tyrime teigiama, kad globėjams ir įtėviams trūksta paramos ir pagalbos susiduriant su auklėjimo sunkumais, psichologinėmis problemomis, socialine atskirtimi. O Genienės ir Nedveckos (2021) studija atskleidžia, kad trūksta informacijos apie globos centrų teikiamas paslaugas, bendros platformos, kurioje būtų galima surasti reikiamą informaciją apie visas šeimai skirtas paslaugas. Tokia platforma galėtų naudotis tiek globos centrų darbuotojai, spręsdami dėl pagalbos vaikams ir globėjams, tiek savarankiškai patys globėjai.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad tikslinga stiprinti šiuos globos centrų

darbuotojų gebėjimus: atpažinti vaikų internalizuotą probleminį elgesį; padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas; priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atvejais. Globėjams didžiausios pagalbos reikia sprendžiant dėl papildomos pagalbos sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ir / ar eksternalizuotas probleminis elgesys. Remiantis užsienio autoriais, investicijos globėjų ir darbuotojų pagalbai ir mokymams gali teigiamai paveikti tiek vaikų gerovę, tiek globėjų darbo kokybę, taip pat jų sprendimą tęsti globą (Redfern et al., 2018; Eisenberg et al., 2023).

Išvados

Tyrimas atskleidė skirtingą globėjų ir globos centrų darbuotojų pagalbos poreikį atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Globėjai labiau nei globos centrų darbuotojai jaučia gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą, o globos centrų darbuotojai – eksternalizuotą probleminį elgesį, tad globos įstaigos turėtų skirtingai atliepti šių dviejų grupių poreikius, diversifikuoti joms organizuojamus mokymus, supervizijas, teikiamą psichosocialinę pagalbą darbo ir globos procese. Tyrimo duomenų kontekste globos centrų darbuotojai turi aktualizuotą poreikį gebėti priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams ne tik eksternalizuoto, bet ir internalizuoto probleminio elgesio atveju.

Analizuojant globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti vaikų probleminį elgesį nustatyta, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi galintys labiau padėti vaikams nei globėjams, tai suponuoja globos centrų darbuotojų poreikį stiprinti savo atsakomybę ir kompetenciją teikiant pagalbą globėjams.

Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai ir sprendžia dėl reikiamos papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia probleminis elgesys, ir jaučia, kad gali ją rasti. Tačiau, kalbant apie pagalbą sau, nustatyta, kad jiems kyla poreikis priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos sau net jei žino, kad tą pagalbą gali rasti.

Patvirtinimas. Straipsnyje pateiktas tyrimas yra „Erasmus+“ strateginių partnerysčių programos projekto „Globėjų įgalinimas“ (Nr. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356) dalis. Projekto koordinatorius – VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“.

Literatūra

- Baldwin, J. R., Wang, B., Karwatowska, L., Schoeler, T., Tsaligopoulou A., Munafo, M. R., & Pingault, J. B. (2023). Childhood maltreatment and mental health problems: A systematic review and meta-analysis of quasi-experimental studies. *The American Journal of Psychiatry*, 180(2), 117–126. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.20220174>
- Breg, A. C., Albrecht, G., de Baat, M. M. J., de Lange, M., Daamen, W., Abrahamse S., & van Bommel, R. (2020). *Pleegzorg begeleiden is een vak!* [Monitoring foster care is a trade!].

- PI Research and Nederlands Jeugdinstituut.
- Conn, A., Szilagy, M. A., Alpert-Gillis, L., Baldwin, C. D., & Jee, S. H. (2016). Mental health problems that mediate treatment utilization among children in foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 969–978. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0276-6>
- Eisenberg, R. A., McCurdy, B. L., Rutherford, L. E., Stricker, L., & Dever, B. V. (2023). Evaluating the effectiveness of a training program for treatment foster parents in an urban community. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 31(4), 285–297. <https://doi.org/10.1177/10634266221126472>
- European Commission. (2021). *Peer Review on “Furthering quality and accessibility of Foster Care service”: Peer Country Comments Paper – Lithuania. Ensuring safe home for children: foster care that meets the best interest of the child*. Brussels: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Genienė, R., ir Nedveck, J. (2021). Globos centrai ir budintys globotojai: nuo projekto iki tvarios socialinės vaiko globos politikos. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 23, 68–83. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2021.38>
- Gypen, L., Vanderfaellie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., & Van Holen, F. (2017). Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035>
- González-García, C., Bravo, A., Arruabarrena, I., Martín, E., Santos, I., & Del Valle, J. F. (2017). Emotional and behavioral problems of children in residential care: Screening detection and referrals to mental health services. *Children and Youth Services Review*, 73, 100–106. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.12.011>
- Hayes, M. J., Geiger, J. M., & Lietz, C. A. (2015). Navigating a complicated system of care: Foster parent satisfaction with behavioral and medical health services. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(6), 493–505. <https://doi.org/10.1007/s10560-015-0388-2>
- Hebert, C. G., & Kulkin, H. (2018). An investigation of foster parent training needs. *Child & Family Social Work*, 23(2), 256–263. <https://doi.org/10.1111/cfs.12413>
- Hoffman, J. A., Bunker, A. C., Robertson, H. A., Cao, Y., & West, K. Y. (2016). Child welfare caseworkers’ perspectives on the challenges of addressing mental health problems in early childhood. *Children and Youth Services Review*, 65, 148–155. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.04.003>
- Horwitz, S. M., Hurlburt, M. S., Heneghan, A., Zhang, J. J., Rolls-Reutz, J., Fisher, E., Landsverk, J., & Stein, R. E. K. (2012). Mental health problems in young children investigated by U.S. child welfare agencies. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 51(6), 572–581. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2012.03.006>
- York, W., & Jones, J. (2017). Addressing the mental health needs of looked after children in foster care: the experiences of foster carers. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 24(2–3), 143–153. <https://doi.org/10.1111/jpm.12362>
- LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierius. (2023). *LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2022 metų veiklos ataskaita*. http://vtaki.lt/lt/media/force_download?url=/uploads/

documents/docs/1021_bda1410f196b2a34712917694a4afeaf.pdf

- Mathews, B., Yang, C., Lehman, E. B., Mincemoyer, C., Verdiglione, N., & Levi, B. H. (2017). Educating early childhood care and education providers to improve knowledge and attitudes about reporting child maltreatment: A randomized controlled trial. *PloS ONE*, 12(5), e0177777.
- Mikalauskienė, R., ir Žukauskienė, R. (2021). Įvaikinimo problemos ir sprendimo būdai Lietuvoje. *Socialinė rehabilitacija*, 12(4), 35–44.
- Murray, L., Tarren-Sweeney, M., & France, K. (2011). Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care. *Child & Family Social Work*, 16(2), 149–158. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00722.x>
- Octoman, O., Mclean, S., & Sleep, J. (2013). Children in foster care: What behaviours do carers find challenging? *Clinical Psychologist*, 18(1), 10–20. <https://doi.org/10.1111/cp.12022>
- Paine, A. L., Perra, O., Anthony, R., Shelton, K.H. (2021). Charting the trajectories of adopted children's emotional and behavioral problems: The impact of early adversity and postadoptive parental warmth. *Development and Psychopathology*, 33(3), 922–936. <https://doi.org/10.1017/S0954579420000231>
- Perez, J. M., Givens, A., Lombardi, B., & Cuddeback, G. S. (2019). Welfare caseworkers' perceived responsibility for the behavioral needs of children: A national profile. *Children and Youth Services Review*, 98(8), 80–84. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.12.023>
- Ranzato, E., Austerberry, C., Besser, S. J., Cirasola, A., & Midgley, N. (2021). A qualitative analysis of goals set by foster carers seeking support for their child's emotional well-being. *Adoption and Fostering*, 45(1), 7–21. <https://doi.org/10.1177/0308575921991951>
- Redfern, S., Wood, S., Lassri, D., Cirasola, A., West, G., Austerberry, C., Luyten, P., Fognagy, P., & Midgley, N. (2018). The reflective fostering programme: Background and development of the approach. *Adoption and Fostering*, 42(3), 234–248. <https://doi.org/10.1177/0308575918790434>
- Schneiderman, J. U., & Villagrana, M. (2010). Meeting children's mental and physical health needs in child welfare: The importance of caregivers. *Social Work in Health Care*, 49(2), 91–108. <https://doi.org/10.1080/00981380903158037>
- Shdaimah, C. S., & Rosen, J. (2020). 'We're the eyes for these children 24 hours a day': Foster parents' understanding of their role as foster carers. *Child Welfare*, 98(1), 1–22.
- Strijker, J., van Oijen S., & Knot-Dickscheit J. (2011). Assessment of problem behavior by foster parents and their foster children. *Child & Family Social Work*, 16(1), 93–100. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00717.x>
- Vaiko teisių konvencija. (1995). *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
- Valstybės kontrolė. (2022). *Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus*. Valstybinio audito ataskaita, Nr. VAE-8.
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2023). *Vaikų globa ir įvaikinimas*. <https://globa.vilnius.lt/>.

- Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., & Vanderfaeillie, J. (2017). Evaluation of a foster parent intervention for foster children with externalizing problem behavior. *Child and Family Social Work*, 22(3), 1216–1226. <https://doi.org/10.1111/cfs.12338>
- Vanderfaeillie, J., Gypen, L., West, D., & Van Holen, F. (2020). Support needs and satisfaction of Flemish foster parents in long-term foster care: associated characteristics of foster children, foster parents and foster placements. *Children and Youth Services Review*, 113, 104990. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104990>

THE NEED FOR SUPPORT IN RECOGNISING AND CORRECTING THE INTERNALISED AND EXTERNALISED PROBLEMATIC BEHAVIOUR OF CHILDREN IN CARE

Prof. dr. Jolanta Pivorienė

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Prof. dr. Odeta Merfeldaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Child care ensures that a child has a safe, age-appropriate living environment in which to grow and develop. In addition to day-to-day care, caregivers have to help the child to survive the trauma that they have suffered, restore and maintain the child's relationship with their parents and other relatives, prepare the child for their return to their family or for the transition to another foster or adoptive family, and prepare them for an independent life. The proper organisation of care services is the responsibility of the State and local authorities, and the caregivers of the child are responsible for the quality of this service. Therefore, the State seeks to provide the necessary assistance to the persons providing the child care services to enable them to ensure safe and harmonious living and development conditions, as well as provide parents and legal guardians with the support necessary for the proper upbringing of the child.

However, the Lithuanian child care and adoption system faces challenges in implementing these provisions. According to the National Audit, not all foster care centres carry out annual surveys to determine the need for services for foster carers, and some do not provide services to foster carers when there is a need. Mostly, there is a lack of services provided by psychiatrists and psychotherapists. Foster care centres should organise mutual support groups for foster carers at least once every 2 months, but audit data shows that this is not the case in reality. Half of the foster and adoptive parents interviewed know how many and what types of services they are entitled to and what services they can receive, while others indicate that they do not know because information about all of the services to which they are entitled is not clearly provided by care centres. The ombudsman also highlights the lack of self-help groups for caregivers who are confronted with various behavioural problems with their child.

The gap between the provisions enshrined in legal documents and their implementation in everyday practice poses a relevant scientific problem. Problematic behaviour is a common issue in care, and the ability to recognise and understand it is essential for the provision of effective help for children. Investing in support and training for caregivers and staff can have a positive impact on children's well-being, on the quality of caregivers' work, and on their decision to continue fostering. This study aimed to explore what types of support caregivers most urgently need in identifying and correcting the internalised and externalised behavioural problems of

children in care. This need was explored through the abilities of care centre staff and caregivers to recognise and correct the internalised and externalised problematic behaviours of children in care (control) and the requirements to do so (norms). The object of the study is the need for help in recognising and correcting the internalised and externalised problematic behaviour of children in care. The research question is formulated as follows: What types of help are most urgently needed in recognising and correcting the internalised and externalised problematic behaviour of children in care?

This study was commissioned by the Adolescent Support Initiative and is part of the Erasmus+ project Empowering Foster Parents (No.2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356). The methodology of the study was developed and a comparative analysis of the data was carried out across three countries by Vrije Universiteit Brussel. This article discusses only the national data of Lithuania.

In Lithuania, questionnaires developed by the study coordinator were used to investigate the abilities of care centre staff and caregivers to recognise and correct internalised and externalised behaviour (control) and the pressure experienced by care centre staff and caregivers to identify and correct problematic behaviour in children in care (norms). Internalised problematic behaviour is understood as behaviour directed towards the self, such as anxiety, depression or feelings of worthlessness; externalised problematic behaviour is directed towards the environment, and manifests in forms such as disobedience, shouting at others or hitting them. Two methods were used to ensure the validity of the questionnaires: double translation and member check, or respondent validation. Non-probability sampling was used. The questionnaires were distributed through care centres; the staff working in the care centres filled in the questionnaires themselves and sent them to the caregivers they coordinated with. The study samples involved 54 care centre staff and 67 caregivers.

The study shows that caregivers feel more able than care centre staff to identify the internalised and externalised problematic behaviour of children in care, which naturally implies that care centre staff find it more difficult than caregivers to make decisions about helping children with internalised and externalised problematic behaviour.

When analysing the ability of care centre staff and caregivers to recognise and correct children's problematic behaviour, it was found that care centre staff feel more able to help children than caregivers. These findings are in line with other research in the country which has revealed that there is a lack of information on the services provided by foster care centres, and a lack of a common platform on which all of the relevant information on all of the services available to families can be found. Such a platform could be used both by the staff of the care centres when deciding on support for children and caregivers and by the caregivers themselves.

The survey shows that caregivers both decide on and feel they can find the extra help they need for the children in their care when they exhibit problematic behaviour. However, when it comes to self-help, it was observed that they find it difficult to decide on additional help for themselves, even if they know they can access it. This is supported by another study, which found that foster and adoptive parents lack support and help when faced with parenting difficulties, psychological problems and social exclusion.

Based on the findings of the study, it is recommended to strengthen the following capacities of care centre staff: recognising children's internalised problematic behaviour; helping caregivers to deal with the internalised and externalised behaviour of the children in their care; and deciding on additional support for children and caregivers in cases of internalised problematic behaviour. Caregivers are most in need of help in deciding on additional support for themselves when children in their care exhibit internalised and/or externalised problematic behaviour.

Keywords: *internalised problematic behaviour of children in care; externalised problematic behaviour of children in care; the need for help in recognising and correcting problematic behaviour of children in care.*

Jolanta Pivorienė, socialinių mokslų (sociologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinė kaita, tvarus vystymasis, vaiko ir šeimos gerovė.

Jolanta Pivorienė, Doctor of Social Sciences (Sociology), professor at the Institute of Educational Science and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: social changes, sustainable development, child and family welfare.

Jolita Dudaitė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinių tyrimų metodologija, testų teorija, lyginamieji švietimo tyrimai, raštingumas, mokymosi pasiekimai, švietimo kokybė, socioekonominių veiksnių poveikis mokymosi pasiekimams, mokymasis visą gyvenimą.

Jolita Dudaitė, Doctor of Social Sciences (Education), associate professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: methodology of social sciences, test theory, comparative educational research, literacy, learning achievements, quality of education, impact of socio-economic factors on education, lifelong learning.

Odeta Merfeldaitė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto dekanė, Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: komandinis darbas, socialinė pedagoginė pagalba, socialinė partnerystė.

Odeta Merfeldaitė, Doctor of Social Sciences (Educational Science), professor at the Institute of Educational Science and Social Work, and dean of the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: teamwork, social pedagogical assistance, social partnership.

SOCIALINIO DARBUOTOJO IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTO BENDRADARBIAVIMO SVARBA

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas

Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas

Edukologijos ir socialinio darbo institutas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas +370 5 2714716

Elektroninis paštas vida.gudzinskiene@mruni.eu

Ina Jasiukonienė

Mykolo Romerio universitetas

Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas

Edukologijos ir socialinio darbo institutas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas +370 600 01221

Elektroninis paštas ina.jasiukoniene@gmail.com

Pateikta 2024 m. kovo 22 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-03

Anotacija

Siekiant, kad socialinės paslaugos šeimoms ir vaikams būtų suteiktos laiku ir kokybiškai, svarbus skirtingų socialinių institucijų darbuotojų (socialinių darbuotojų, vaiko teisių apsaugos specialistų), teikiančių paslaugas šeimoms ir vaikams, bendradarbiavimas. Straipsnyje nagrinėjamo tyrimo objektas – socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas pabrėžiant jo svarbą. Straipsnio tikslas – atskleisti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą. Uždaviniai: 1) teoriškai pagrįsti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą; 2) atlikti

socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbos subjektyvaus vertinimo tyrimo analizę. Probleminis klausimas: kaip socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai vertina bendradarbiavimo svarbą? Tyrimo hipotezė: socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai pripažįsta bendradarbiavimo svarbą.

Atliekant teorinę analizę taikyti mokslinės literatūros ir dokumentų lyginamosios analizės bei apibendrinimo metodai. Empirinio tyrimo duomenys surinkti anketinės apklausos metodu. Tyrimas atliktas 2022–2023 metais. Tyrimo imtis – socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai. Tyrime dalyvavo 448 tiriamieji, iš kurių 224 yra socialiniai darbuotojai ir 224 yra vaiko teisių apsaugos specialistai. Tyrimo duomenys nagrinėti aprašomosios statistikos, statistinės analizės metodais.

Tyrimo analizė atskleidė, kad socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių apsaugos specialistams tarpusavio bendradarbiavimas yra ypač svarbus. Minėtiems specialistams tarpusavio bendradarbiavime svarbus informacijos gavimo operatyvumas ir dalijimasis informacija. Specialistai nori, kad bendradarbiaujant jų tarpusavio santykiai būtų paremti abipuse pagarba ir visi siektų bendro tikslo. Socialiniams darbuotojams, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais, bendradarbiavime svarbesnis lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas, visų specialistų dalyvavimas pagalbos teikimo procese ir bendri pokalbiai. Taip pat svarbu akcentuoti, kad visiems specialistams bendradarbiavimas yra svarbus tuo, kad dėl jo paslaugos suteikiamos kokybiškiau, efektyviau suvaldomos krizinės situacijos ir tai labai naudinga vaiko gerovei.

Reikšminiai žodžiai: *bendradarbiavimas; socialinis darbuotojas; vaiko teisių apsaugos specialistas.*

Įvadas

Socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto darbo efektyvumas priklauso nuo jų tarpusavio bendradarbiavimo. Kitose šalyse vaiko teisių apsaugos specialistai tapatinami su socialiniais darbuotojais, todėl akivaizdu, kad jie yra neatsiejami vieni nuo kitų ir jiems yra itin svarbu tarpusavyje bendradarbiauti (Žalimienė, Gvaldaitė, Gevorgianienė ir Petružytė, 2020). Svarbu, kad įstaigos ir jų darbuotojai dėtų visas pastangas bendradarbiauti, nes taip paslaugos teikiamos efektyviai. Darbuotojų tarpusavio bendradarbiavimas svarbus sprendžiant problemas įvairiuose gerovės sistemos sektoriuose: sveikatos priežiūros, socialinio darbo srityse, įgyvendinant politiką, kuri sutelkia dėmesį į didesnę efektyvumą, bendradarbiaujant užtikrinti socialinių programų kokybę (Pedersen, 2020). Blanken, Mathijssen, van Nieuwenhuizen, Raab ir van Oers (2022) nurodo, kad paslaugas teikiančių institucijų tarpusavio bendradarbiavimas yra gyvybiškai svarbus siekiant patenkinti įvairius vaikų ir jaunimo, turinčių socialinių ir elgesio problemų, poreikius. Kad šiems vaikams ir jaunimui būtų suteiktos reikiamos paslaugos ir kad paslaugas suteiktų reikiamų įgūdžių turintys specialistai, paslaugas teikiančios įstaigos turi bendradarbiauti.

Sklandus bendradarbiavimas užtikrina stipresnę ir veiksmingesnę šeimų ir vaikų,

patiriančių socialinę riziką, situacijos valdymą (Humphreys, Healey, Kirkwood ir Nicholson, 2018). Bendradarbiavimo tikslų išaiškinimas gali padėti suvienyti bendradarbiaujančias institucijas ir pasiekti išsikelto bendrų tikslų. Svarbu, kad bendradarbiaujančios institucijos išsiaiškintų, ko kiekvienas bendradarbiaujantis tikisi gauti bendradarbiaudamas savo institucijai ir sau (Villagrana, 2020). Langenderfer-Magrunder, Alven, Wilke ir Spinelli (2019) teigimu, dėl sklandaus bendradarbiavimo pagerėja atvejų stebėsenos kokybė, teikiama efektyvesnė pagalba, laiku sutelkiami reikiami ištekčiai, gerėja sprendimų priėmimas, mažėja įstaigų tarpusavio konkuravimas ir nenuoseklūs reikalavimai. Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019, p. 82) akcentuoja: „Socialinis darbuotojas, dirbantis su šeimomis, pastebi, kad pagalbos procese dalyvaujančių specialistų dėka atsiranda galimybė ne tik pamatyti daugiau socialinio darbo procesui svarbių aspektų, bet ir iš kitos perspektyvos pasižiūrėti į situaciją.“ Bai, Collins, Fischer ir Crampton (2019) nurodo, kad vaiko gerovės sistemos įstaigų ir bendruomenės agentūrų tarpžinybinis bendradarbiavimas yra būtinas siekiant optimalių vaiko gerovės rezultatų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad daug dėmesio skiriama tarpinstituciniam, tarpprofesiniam, tarpžinybiniam bendradarbiavimui tarp socialinių paslaugų teikimo, tačiau socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimui skiriama mažai dėmesio. Žalimienė ir kt. (2020) akcentuoja, kad po 2018 metų vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos iškilo tarpinstitucinio bendradarbiavimo problemos, todėl pertvarkius sistemą siekiama stiprinti institucijų ir specialistų bendradarbiavimą. Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kad po vaiko teisių apsaugos sistemos centralizacijos, įkūrus atvejo vadybininko pareigybės, socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų bendradarbiavimas dar labiau susilpnėjo.

Bendradarbiavimo svarbą vaikų apsaugos srityje nagrinėjo Kithome, Shanyisa ir Asatsa (2021) ir nurodė, kad vaikų apsaugos sistemoje turi dalyvauti visi pagalbos teikimo dalyviai. Specialistų bendradarbiavimo svarbą vaiko gerovei tiekiant paslaugas vaikams krizinių situacijų metu akcentavo Blanken ir kt. (2022). Dėl bendradarbiavimo sumažėja neigiamos vaikų netinkamo elgesio pasekmės ir gerėja vaikų gerovės rezultatai (Kothari, Fischer, Mullican, Lipscomb ir Jaramillo, 2022). Rác (2017) akcentuoja, kad socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas svarbus. Specialistų ir tarnybų bendradarbiavimas svarbus tuo, kad juo siekiama pagerinti intervenciją su vaikais ir šeimomis (Albuquerque, Aguiar ir Magalhães, 2020). Bai ir kt. (2019) nurodo, kad, siekiant geriausių vaiko gerovės rezultatų, yra būtina, kad tarpinstitucinės vaiko gerovės sistemos ir bendruomenės įstaigos bendradarbiautų tarpusavyje.

Bendradarbiavimo svarbą socialiniame darbe užtikrinant geresnę paslaugų teikimą pabrėžia Juul ir Husby (2020) bei Mason ir Evans (2020). Bendradarbiavimo svarbą sėkmingam paslaugų teikimui akcentuoja Pedersen (2020). Farukuzzaman ir Rahman (2019) akcentuoja socialinio darbuotojo bendradarbiavimo svarbą, bendradarbiavimo įtaką vaiko teisių apsaugos specialistams ir institucijų darbuotojams, kurie teikia paslaugas šeimoms ir vaikams, – Humphreys ir kt. (2018). Villagrana (2020) nurodo, kad vaikų gerovė priklauso nuo specialistų gebėjimo ir kompetencijos dirbti bendradarbiaujant ir kartu siekiant

apsaugoti vaikus, kuriems reikia pagalbos ir (ar) paslaugų.

Lietuvoje socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas nagrinėjamas mažiau. Žiobienė (2022) tyrė bendradarbiavimą tarp valstybės ir savivaldos institucijų, kuris turi įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui. Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019) nustatė, kad socialiniai darbuotojai bendradarbiaudami gali pamatyti daugiau socialinio darbo procesui svarbių aspektų ir iš kitos perspektyvos pažvelgti į situaciją. Raišienė, Bilan, Smalskys ir Gečienė (2019) tvirtina, kad bendradarbiaujant atsiranda galimybė suteikti kokybiškas paslaugas, ir akcentuoja veiksnius, kurie lemia bendradarbiavimo stiprinimą. Stripeikienė (2021) nurodo, kad institucijos privalo bendradarbiauti ir skatinti tarpusavyo bendradarbiavimą reguliariai keisdamosi viena su kita reikiama informacija.

Taigi, bendradarbiavimas yra vienas iš svarbiausių elementų norint socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių apsaugos specialistams efektyviai ir kokybiškai teikti paslaugas šeimoms ir vaikams. Juul ir Husby (2020) atskleidė, kad bendradarbiavimas tarp socialinių darbuotojų yra reikšmingas procesas, kuriame specialistų pokalbiai yra būtini siekiant patenkinti pažeidžiamų šeimų poreikius. Bendradarbiavimas svarbus ir tuo, kad vaiko teisių apsaugos specialistai gali patenkinti vaiko poreikius ir bendradarbiaudami padėti gerinti vaiko ir tėvų santykius.

Žiobienės (2022) tvirtinimu, vaiko teisių apsaugos specialistų pastangos užtikrinant vaiko teises yra labai svarbios, todėl jų ir savivaldybės institucijų darbuotojų santykiai ir bendradarbiavimas reikšmingas. Nepaisant to, socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų profesinėje veikloje bendradarbiaujant vis dar kyla iššūkių ir trukdžių. Galima teigti, kad nors Lietuvoje ir bandoma spręsti socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų bendradarbiavimo problemas ir ieškoti būdų, kaip stiprinti jų tarpusavyo bendradarbiavimą, tačiau ši problema vis dar išlieka reikšminga ir aktuali. Taip pat stokojama tyrimų apie socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą. Socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų subjektyvaus bendradarbiavimo vertinimo analizė svarbi išryškinant jų bendradarbiavimo realijas ir numatant bendradarbiavimo gerinimo galimybes, remiantis žiniomis, grįstomis moksliniais tyrimais. Kyla klausimas: kaip socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai vertina bendradarbiavimo svarbą?

Straipsnyje nagrinėjamo tyrimo objektas – socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas, jo svarbos vertinimas. Tikslas – atskleisti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbos subjektyvų vertinimą. Uždaviniai: 1) teoriškai pagrįsti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą; 2) atlikti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbos subjektyvaus vertinimo tyrimo analizę. Tyrimo hipotezė: socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai pripažįsta bendradarbiavimo tarpusavyje svarbą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lyginamosios analizės metodai. Tyrimo duomenų surinkimui taikytas anketinės apklausos metodas. Tyrimo duomenų analizei buvo taikomi aprašomosios statistikos, grafinio vaizdavimo, koreliacinės

analizės metodai. Duomenų analizei atlikti buvo naudojama SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programinė įranga (SPSS 20 versijos paketu) ir „MS Excel 2016“ programa.

1. Socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarba ir reikšmė

Rác (2017) teigė, kad tarptautiniu lygmeniu socialinio darbo sistema yra susieta su vaiko apsaugos sistema, pabrėžiant šių sistemų darbuotojų bendradarbiavimo svarbą. Žio-bienė (2022, p. 233) akcentuoja: „Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo užtikrinant vaiko teisių įgyvendinimą yra labai svarbus, tad šių institucijų vieta valstybės valdžios hierar-chijoje, santykis su vykdomąja valdžia, kokybiškas bendradarbiavimas su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis lemia vaiko teisių apsaugos svarbą valstybėje ir visuomenėje.“ Šatkauskienė (2016) nurodo, kad socialinis darbas grindžiamas holistine paradigma, apimančia bendradarbiavimu ir abipuse pagarba grįstus žmonių santykius, o bendradar-biavimas yra svarbus socialiniam darbuotojui, siekiančiam sulaukti pagalbos iš kitų. Ado-maitytė-Subačienė (2015) tvirtina, kad bendradarbiavimo svarba aiškinama nevyriausy-binių institucijų ir privačių įstaigų įtraukimu į paslaugų teikimo procesą. Kithome ir kt. (2021), tyrinėję bendradarbiavimą tarp įstaigų, taip pat akcentuoja, kad veiksmingai vaikų apsaugos sistemai reikia holistinio požiūrio, kuriame turi dalyvauti visi pagalbos teikimo dalyviai. Be to, minėti mokslininkai nustatė, kad specialistų holistiniam požiūriui trukdė prasti darbiniai santykiai, nepasitikėjimas specialistais. Mason ir Evans (2020) akcentuoja, kad socialiniame darbe bendradarbiavimas yra savaime suprantamas dalykas, neatsiejamas nuo darbo su žmonėmis. Be to, socialiniame darbe bendradarbiavimas vertinamas kaip lygiagretus socialinio darbuotojo ir kitų specialistų, dirbančių su tais pačiais žmonėmis, pareigų pasidalijimas. Juul ir Husby (2020) pabrėžia, kad bendradarbiavimas gali būti su-prantamas kaip bendro kūrimo procesas, kuriame itin svarbūs pokalbiai siekiant paten-kinti pažeidžiamų vaikų poreikius, teikiant paslaugas jiems. Bendradarbiavimas svarbus užtikrinant geresnį paslaugų teikimą ir daro šeimas imlesnes vaiko gerovės intervencijoms. Vaiko teisių apsaugos specialistai bendradarbiaudami gali patenkinti vaiko poreikius ir pa-dėti pagerinti santykius tarp vaiko ir tėvų.

Krikščūnės (2018) teigimu, glaudus bendradarbiavimas svarbus siekiant išnagrinėti atskirus atvejus, susijusius su galimu vaiko teisių pažeidimu, jei būtina greitai reaguoti arba bendradarbiauti kelioms institucijoms, arba jei atitinkamos situacijos negali išspręsti vie-na institucija arba ji nebuvo išspręsta per ilgą laiką. Tinkamai bendradarbiaujant situaciją vaiko teisių apsaugos srityje galima pamatyti įvairiapusiškai ir galima teikti savivaldybėms siūlymus dėl savivaldybės ar miesto vaiko teisių apsaugos programos sudarymo, įtraukiant priemones, kurių reikia tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemai tobulinti ir norint už-tikrinti suderintą ir koordinuotą institucijų bendradarbiavimą. Be to, glaudus bendradar-biavimas leidžia pateikti konstruktyvius pasiūlymus Gerovės ministerijai dėl teisės aktų tobulinimo ir bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje stiprinimo Latvijoje. Savo

ruožtu Gerovės ministerija perduoda specialistų pasiūlymus svarstyti Bendradarbiavimo su vaikais tarybai. Panašias tendencijas atskleidė ir Pedersen (2020) tyrimas, rodantis, kad, norint suteikti pagalbą sudėtingų poreikių turintiems žmonėms, dažnai reikia bendrų gerovės tarnybų pastangų, todėl tarpprofesinis bendradarbiavimas yra svarbus norint sėkmingai teikti socialines paslaugas. Autorius akcentuoja, kad Norvegijoje daug pastangų yra sutelkta į tarpprofesinį bendradarbiavimą skatinančios politikos finansavimą ir įgyvendinimą.

Kiti tyrimai (Raišienė ir kt., 2019) rodo, kad institucijų ir sektorių bendradarbiavimas yra svarbus, kai siekiama šalies tvarumo. Minėti mokslininkai nurodo, kad organizacijų bendradarbiavimas ir gerai koordinuojama tarpinstitucinė veikla suteikia galimybę teikti kokybiškesnes socialines paslaugas. Kothari ir kt. (2022) akcentavo, kad bendradarbiavimas yra labai svarbus vaiko grovei, ypač krizinių situacijų metu, kai institucijų darbuotojai laiku sutelkia dėmesį į asmens stiprybes ir skatina apsauginius veiksnius (individualiu, šeimos ir bendruomenės lygmeniu), sumažėja neigiamos netinkamo elgesio pasekmės ir skatinama asmenų gerovė.

Farukuzzaman ir Rahman (2019) pabrėžia, kad bendravimas yra svarbus tiesioginio socialinio darbo praktikoje. Blanken ir kt. (2022) nurodo, kad įstaigoms, teikiančioms socialines paslaugas, tarpusavio bendradarbiavimas yra ypač svarbus, kai norima patenkinti įvairius nepilnamečių vaikų, turinčių socialinių ir elgesio problemų, poreikius. Kad vaikams ir jaunimui būtų suteiktos reikiamos paslaugos ir kad paslaugas suteiktų reikiamų įgūdžių turintys specialistai, paslaugas teikiančios įstaigos turi bendradarbiauti.

Humphreys ir kt. (2018), nagrinėję daugiavfunkcį bendradarbiavimo projektą, kuriuo buvo siekiama plėtoti bendradarbiavimą tarp vaiko teisių apsaugos tarnybų, paslaugas šeimoms ir vaikams teikiančių institucijų bei kitų specializuotų institucijų, padedančių nuo smurto nukentėjusioms šeimoms, akcentavo operatyvumo ginant informaciją ir savitarpio palaikymo bei pagalbos svarbą. Tyrimas parodė, kad įvairios institucijos dažnai disponuoja skirtinga informacija apie šeimą ir jos narius, pabrėžiant efektyvaus dalijimosi informacija svarbą vertinant rizikas šeimoje ir gerinant reagavimą į pranešimus (pvz., smurtą šeimoje).

Povilaitienė ir Kniūraitė (2019), nagrinėjusios bendradarbiavimą tarp įstaigų, kurios teikia socialines paslaugas motinoms, kurios yra nepilnametės, nustatė, kad socialiniai darbuotojai bendrauja su daugeliu institucijų, iš kurių viena yra Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Institucijos, teikiančios socialines paslaugas sunkumus patiriančioms šeimoms, siekia bendrų tikslų: visos pagalbą šeimai teikiančios institucijos siekia, kad šeimos kuo greičiau pradėtų sėkmingai funkcionuoti ir sėkmingai įsitrauktų į bendruomeninį ir visuomeninį gyvenimą.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau – Tarnyba) 2020 metų veiklos ataskaitoje nurodoma, kad tarnyba akcentuoja bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis, todėl nuolat su jomis palaiko ryšius (pvz., 2020 metais organizavo 146 susirinkimus su savivaldybių socialinių paslaugų centrų ir socialinių paramos skyrių darbuotojais). Susirinkimų tikslas buvo aptarti tarpusavio bendradarbiavimo problemas. O 2021 metų Tarnybos ataskaitoje teigiama, kad buvo suorganizuoti 802 susirinkimai, kurių tikslas buvo

aptarti tarpusavio sklandaus bendradarbiavimo galimybes. 2022 metų Tarnybos ataskaitoje taip pat akcentuojamas bendradarbiavimas, kuris buvo nukreiptas į bendradarbiavimą su socialiniais darbuotojais ir atvejo vadybininkais. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Tarnyba aktyviai siekia sklandaus bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis, aktyviai imasi iniciatyvos tarpusavyje aptarti bendradarbiavimo problemas ir ieško būtų bendradarbiavimui gerinti.

Kiti mokslininkai (Toros, Tart ir Falch-Eriksen, 2021) akcentuoja, kad bendradarbiaudami specialistai turi išsipareigoti siekti bendro tikslo – vaiko teisės į gerovę ir atitinkamai veikti pagal jiems priskirtas veiklos funkcijas. Vaiko teisių apsaugos specialistams bendradarbiavimas reiškia „dirbti kartu“, t. y. specialistai turi padėti vienas kitam, o ne tik perduoti vaiko bylą. Vaikui negali padėti vienas specialistas. Vaiko teisių apsaugos specialistai priima galutinį sprendimą dėl intervencijos, tačiau tam, kad būtų priimtas vaiko poreikius atitinkantis sprendimas, bendradarbiavimas yra svarbus komponentas, svarbu yra bendra atsakomybė, t. y. abu bendradarbiaujantys specialistai žino, kas vyksta su vaiku, įtraukiant ir intervencijas. Teikdami paslaugas vaikui ir šeimai bendradarbiaujantys specialistai turi savo funkcijas ir turėtų vengti paslaugų dubliavimo ar streso vaikui sukėlimo pagalbos teikimo procese. Taigi, atkreiptinas dėmesys į tai, kad bendradarbiavimas svarbus tuo, kad tik vienas specialistas negali padėti šeimai ir (ar) vaikui, nes pagalbos teikimo procese turi dirbti komanda.

2. Tyrimo metodika ir tiriamieji

Empiriniu tyrimu siekiama ištirti socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą. Šiam tikslui įgyvendinti pasirinkta taikyti kiekybinę tyrimo strategiją. Kiekybinis tyrimas pasirinktas todėl, kad tai greitas ir patogus būdas, padedantis apimti kuo didesnę skaičių socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų, kuriuos galima pasiekti virtualiu būdu, ir suteikia galimybę palyginti socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų nuomones dėl bendradarbiavimo svarbos. Tyrime nagrinėjami ryšiai ir tarpusavio sąsajos tarp socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų.

Atliekant tyrimą naudota dviejų pakopų atranka – sisteminė ir klasterinė (lizdinė) imtys. Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014) nurodo, kad sisteminė atranka yra tada, kai imtis sudaroma pasirenkant kiekvieną visumos elementą. Remiantis sistetine atranka, buvo sudaryti Lietuvoje esančių socialinių paslaugų centrų ir Tarnybos teritorinių skyrių sąrašai. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teigimu, „pagrindiniai socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra savivaldybės. Savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijose gyventojams užtikrinimą planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę. <...> Socialines paslaugas gali gauti įvairios žmonių grupės: senyvo amžiaus asmenys ir jų šeimos, asmenys su negalia ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, socialinės

rizikos vaikai ir jų šeimos, socialinės rizikos šeimos, vaikus globojančios šeimos, kiti asmenys ir šeimos“ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022). Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje yra 60 savivaldybių, kuriose yra socialinių paslaugų teikimo įstaigos ir jose dirbantys socialiniai darbuotojai darbui su šeimomis. Tyrimo imtis – socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai. Socialiniams darbuotojams buvo taikyti šie atrankos kriterijai: 1) socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis socialinių paslaugų teikimo įstaigose ir turintys nemažiau kaip 2 metų darbo patirtį; 2) socialiniai darbuotojai, turintys socialinio darbo išsilavinimą. Tarnybos specialistams buvo taikyti šie atrankos kriterijai: 1) Tarnybos specialistai, dirbantys teritoriniuose skyriuose ir turintys ne mažesnę nei 2 metų darbo patirtį; 2) Tarnybos specialistai, turintys socialinio darbo studijų krypties išsilavinimą.

Pasirinktas imties būdas – tikimybinė imtis. Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014) tvirtina, kad tikimybių atranka grindžiama tikimybių teorija ir populiacijos elementus į imtį parenka atsitiktinai (atsitiktinė atranka), tačiau šis atsitiktinumas yra apibrėžtas ir išmatuojamas: yra žinoma kiekvieno populiacijos elemento patekimo į imtį tikimybė. Tarnybos 2021 metų veiklos ataskaitos duomenimis, Tarnybą sudarė 12 teritorinių skyrių (Alytaus apskrities, Kauno apskrities, Kauno miesto, Klaipėdos apskrities, Marijampolės apskrities, Panevėžio apskrities, Šiaulių apskrities, Tauragės apskrities, Telšių apskrities, Utenos apskrities, Vilniaus apskrities ir Vilniaus miesto teritoriniai skyriai). Gaižauskaitė ir Mikėnė (2014) nurodo, kad klasterinė atranka yra tada, kai pradiniam atrankos etape parenkamos elementų grupės, t. y. klasteriai (pvz., mokyklos, klasės, gyvenvietės), o ne populiacijos elementai. Remiantis klasterine (lizdine) imtimi, buvo atrinkti socialinių paslaugų teikimo įstaigose dirbantys socialiniai darbuotojai darbui su šeimomis.

Yamane (1967) pateikė imties dydžio apskaičiavimo formulę. Tai supaprastinta imties dydžio formulė, kai žinomas populiacijos dydis (mažoms ir sąlygiškai nedidelėms imtims pritaikyta 95 proc. patikimumo lygmeniui ir 5 proc. matavimo paklaidai).

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

Imties dydžio apskaičiavimo formulė (Yamane, 1967):

$$n = \frac{467}{1 + 467 * 0,05^2} = 215$$

Pagal šią formulę apskaičiuota, kad reprezentatyvi tyrimo imtis būtų 215 tyrimo dalyvių. Kadangi buvo norima apklausti vienodą skaičių socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų, tai reiškia, kad reikėjo apklausti 215 socialinių darbuotojų ir 215 vaiko teisių apsaugos specialistų. Tyrime dalyvavo 448 tiriamieji, iš kurių 224 yra socialiniai darbuotojai ir 224 yra vaiko teisių apsaugos specialistai. Taigi, pagal sudarytą imties santykį tyrime proporcingai atstovauja tiek socialinių darbuotojų, tiek vaikų teisių apsaugos specialistų. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal pareiğybes pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal pareigybes (N = 448)

Table 1. Distribution of research participants by position (N = 448)

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal pareigybes	
Pareigybės	Tyrimo dalyvių skaičius
Socialinis darbuotojas	16
Socialinis darbuotojas darbui su šeimomis	208
Tarnybos vyriausiasis specialistas	158
Tarnybos vyriausiasis specialistas (mobiliuosios komandos darbuotojas)	29
Tarnybos vyriausiasis specialistas (budėtojas)	26
Tarnybos vyriausiasis specialistas (teisininkas)	9
Tarnybos vyresnysis patarėjas	1
Tarnybos patarėjas	1
Iš viso:	448

Tyrimas atliktas 2022–2023 metais. Taip pat buvo atliktas pilotinis tyrimas. Atliekant pilotinį tyrimą anketos patikimumas buvo pamatuotas Cronbacho alfa koeficientu. Cronbacho alfa koeficientas yra interpretuojamas kaip matas, parodantis, ar klausimyne pateikti klausimai matuoja tą patį dalyką (yra pakankamai gerai suderinti). Šio koeficiento reikšmė 0,7 ir daugiau yra traktuojama kaip labai gera. Klausimyno patikimumo įvertis (Cronbacho alfa) yra 0,964, tai parodo labai gerą klausimyno patikimumą.

Tyrimo organizavimas. Tyrime buvo kviečiami dalyvauti savivaldybių socialinių paslaugų įstaigų su šeimomis dirbantys socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai. Prieš pradėdant platinti anketas buvo gautas Tarnybos leidimas atlikti apklausą. Siekiant pasiekti potencialius tyrimo dalyvius, jų darbo elektroninio pašto adresais buvo išsiųstas prašymas dalyvauti tyrime, kuriame nurodytas tyrimo tikslas, išdėstyta tyrimo etika ir pateikiamos nuorodos į apklausos anketą, paskelbtą elektroninėje apklausų sistemoje www.apklausa.lt. Anketos ir prašymai dalyvauti tyrime buvo siunčiami tol, kol buvo pasiektas reikiamas dalyvių skaičius. Anketa buvo platinama tik internetu.

Tyrimo duomenų analizei taikomi aprašomosios statistikos, grafinio vaizdavimo, koreliacinės analizės metodai. Duomenys apskaičiuoti naudojantis SPSS (angl. *Statistical Package for Social Sciences*) programinę įrangą (SPSS 20 versijos paketu) ir „MS Excel 2016“ programa. Analizė atlikta raštiškai. Naudotas surinktų duomenų vaizdavimo būdas – lentelės, paveikslai. Intervaline skale ir Likerto skale išreikštiems duomenims apskaičiuojami vidurkiai (*Vid.*) ir standartiniai nuokrypiai (*SN*), rangine ir nominaline skale išreikštiems duomenims buvo apskaičiuoti dažniai (abs. skaičiai ir proc.). Pimentel (2019) nurodo, kad tyrėjai, sudarydami Likerto skalę, pirmenybę teikia lyginėms atsakymų kategorijoms (pvz., 4, 6, 8 arba 10), kurios kai kuriuose literatūros šaltiniuose vadinamos Likerto jėgos skalėmis, dėl tam tikrų priežasčių, nes jie nori išvengti tarpinio atsakymų skalės scenarijaus,

pavyzdžiui, trijų (neutralių ir (arba) neapsisprendusių) penkių Likerto skalių kategorijų. Pasak Taherdoost (2019), Likerto skalės, turinčios santykinai daugiau atsakymų kategorijų (šešias ar daugiau), yra patikimesnės. Apskritai, didinant skalės balų skaičių, validumas didėja. Tyrimui buvo suformuota 6 įverčių Likerto skalė, kurioje gretimų parinkčių yra daugiau nei įprastai, palyginti su 5 balų skale, nes taip pasirinkimų spektras suteikė tyrimo dalyviams daugiau pasirinkimo variantų, todėl tiriamųjų atsakymai tikslesni, labiau atspindintys jų nuomonę. Bilevičienė ir Jonušauskas (2011) akcentuoja, kad ranginė skalė naudojama tada, kai galima nustatyti tiriamųjų objektų charakteristikų skirtumus ir atitinkamai išdėstyti objektus eilės tvarka.

Siekiant palyginti apskaičiuotų skalių vidutinius dydžius tarp socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų, buvo apskaičiuoti nparametriniai Mann–Whitney U (dviejų nepriklausomų imčių atvejais) testai. Karadimitriou, Marshall ir Knox (2018) pabrėžia, kad Mann–Whitney U testas naudojamas norint palyginti, ar priklausomas kintamasis skiriasi tarp dviejų nepriklausomų grupių. Palyginama, ar priklausomo kintamojo pasiskirstymas yra vienodas dviejose grupėse. Testas išrikiuoja visus kintamuosius, t. y. mažiausia reikšmė yra lygi vienetui, o tada testo statistikai apskaičiuoti naudojama rangų suma. Pukėnas (2009, p. 5) nurodo, kad „kintamasis, kurio reikšmės nepriklauso nuo kitų kintamųjų, vadinamas nepriklausomuoju, kintamasis, kurio reikšmės priklauso nuo kito kintamojo – priklausomuoju“.

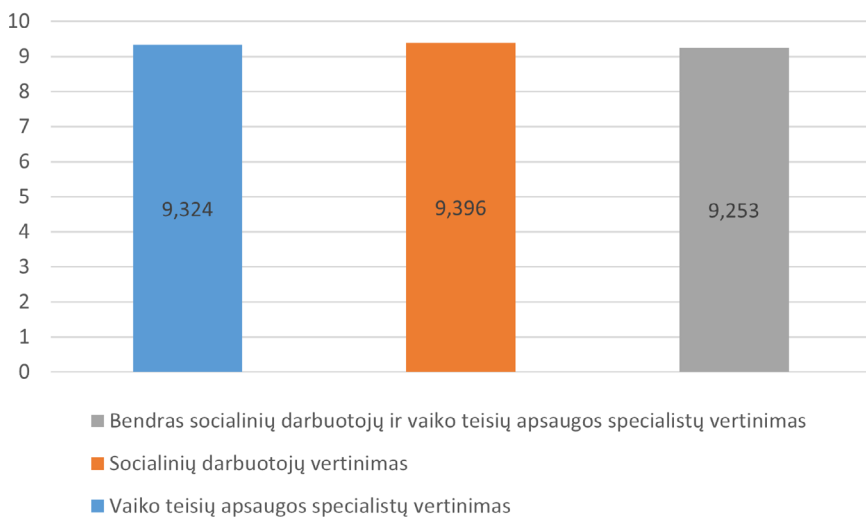
Požymių ryšiams vertinti sudarytos susijusių požymių lentelės, požymių priklausomybei nustatyti skaičiuotas Chi-kvadrato (χ^2) kriterijus, proporcijų lygybė vertinta z testu su Bonferroni korekcija. Visais atvejais statistiškai reikšmingu laikomas skirtumas, kurio patikimumas bus didesnis nei 95 proc., t. y. kai $p < 0,05$. L. Connelly (2019) tvirtina, kad Chi kvadrato statistika naudojama tada, kai kintamasis matuojamas nominaliu (taip pat žinomas kaip kategorinis) lygiu. Nominaliuose duomenyse kiekviena kategorija yra viena kitą paneigianti. Chi kvadrato statistika buvo naudojama siekiant įvertinti, ar daugiau ar mažiau save stebintys vartotojai turėjo didesnę ar mažesnę atkryčio tikimybę. Šia statistika lyginamos proporcijos siekiant nustatyti, ar jos yra statistiškai reikšmingos.

Atliekant tyrimą laikytasi šių etikos principų: savanoriško sutikimo dalyvauti tyrime, informuotumo, duomenų saugojimo, anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimo, žalos respondentams vengimo.

Tyrimo ribotumai ir sunkumai. *Imties ribotumo problema* – respondentai turėjo turėti kompiuterius, gebėti jais dirbti, jei tai apklausa e. paštu ar internetu – turėti interneto prieigą. Tyrėjams iškilo *grįžtamumo problema*. Pirmuoju etapu išsiuntus nuorodas į elektroninėje apklausų sistemoje www.apklausa.lt įkeltą tyrimo anketą, atsakė tik 84 tiriamieji. Pasiėkti reikiamą tyrimo dalyvių skaičių pavyko telefonu susisiekius su Tarnybos teritorinių skyrių vedėjais ir socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, vadovais, pristačius dar kartą tyrimą, paprašius tarpininkauti motyvuojant darbuotojus dalyvauti tyrime.

3. Socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbos subjektyvaus vertinimo rezultatai ir jų analizė

Tiriamųjų buvo prašoma dešimties balų skalėje įvertinti, ar socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui svarbu bendradarbiauti (aukštesnis balas rodo, kad bendradarbiavimas laikomas svarbesniu). Analizuojant tiriamųjų atsakymų pasiskirstymą (1 pav.), nustatyta, kad bendras vertinimas buvo didesnis nei 9,3 balai, tai rodo, kad bendradarbiavimas laikomas labai svarbiu. Taigi, minėtiems specialistams svarbu bendradarbiauti, nes dėl tarpusavio bendradarbiavimo specialistai gali efektyviau ir kokybiškiau suteikti paslaugas klientams ir tai padėtų pagerinti socialinių paslaugų standartus valstybėje.

1 pav. Nuomonės, ar socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui svarbu bendradarbiauti, vertinimas ($U = 22580,0$; $p = 0,060 > 0,05$)

Figure 1. Evaluation of the opinion of whether it is important for the social worker and the child rights protection specialist to collaborate ($U = 22580,0$, $p = 0,060 > 0,05$)

Tyrimu nustatyta, kad socialiniai darbuotojai bendradarbiavimą laikė kiek svarbesniu, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais, tačiau, apskaičiavus Mann–Whitney U testą, statistiškai reikšmingo skirtumo nebuvo nustatyta (nes $p > 0,05$). Tai rodo, kad socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų bendradarbiavimo vertinimas reikšmingai nesiskyrė. Taigi, tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tiek socialiniams darbuotojams, tiek vaiko teisių apsaugos specialistams bendradarbiavimas yra svarbus. Tokie tyrimo rezultatai patvirtina iškeltą hipotezę, kad socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių

apsaugos specialistams svarbu bendradarbiauti tarpusavyje. Pasakytina, kad, norint suteikti efektyvią pagalbą šeimai ir (ar) vaikui, svarbus komandinis darbas, nes vienas specialistas to padaryti negali. Tik bendradarbiaudami socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai tarpusavyje suteiks kokybiškesnes ir efektyvesnes paslaugas šeimai ir (ar) vaikui, patenkins jų poreikius.

Mokslininkų darbuose apie socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų bendradarbiavimo svarbą taip pat akcentuojama, kad minėtų specialistų bendradarbiavimas yra svarbus. Rác (2017) teigimu, visa vaiko teisių apsaugos sistema glaudžiai siejasi su socialinio darbo sistema ir ypač svarbus yra šių dviejų sistemų darbuotojų bendradarbiavimas. Žiobienė (2022, p. 233) taip pat nurodo, kad „vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo užtikrinant vaiko teisių įgyvendinimą yra labai svarbus, tad šių institucijų vieta valstybės valdžios hierarchijoje, santykis su vykdomąja valdžia, kokybiškas bendradarbiavimas su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis lemia vaiko teisių apsaugos svarbą valstybėje ir visuomenėje“. Blanken ir kt. (2022) tvirtinimu, bendradarbiavimas tarp socialinių paslaugų teikėjų yra itin svarbus padedant spręsti vaikų ir jaunimo socialines ir elgesio problemas.

Tiriamųjų taip pat buvo prašoma šešių balų skalėje nuo 1 („visiškai nepritariu“) iki 6 („visiškai pritariu“) įvertinti teiginius apie aspektus, kurie yra svarbūs bendradarbiaujant socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui. Specialistų bendradarbiavimo vertinimai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Teiginių apie aspektus, kurie yra svarbūs bendradarbiaujant socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui, vertinimas

Table 2. Evaluation of statements about the aspects that are important in the collaboration of the social worker and the child rights protection specialist

Teiginys	Bendras		Socialiniai darbuotojai		Vaiko teisių apsaugos specialistai		U	p
	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN		
Specialistų tarpusavio santykiai paremti abipuse pagarba	5,72	0,59	5,74	0,63	5,71	0,55	23 622,5	0,136
Specialistų tarpusavio santykiai paremti tarpusavio palaikymu ir parama	5,39	0,94	5,47	0,88	5,30	1,00	22 971,5	0,076
Bendradarbiaudami specialistai siekia bendro tikslo	5,71	0,68	5,70	0,72	5,71	0,64	24 414,5	0,485
Bendradarbiavime svarbus lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas	5,33	1,00	5,43*	0,98	5,24	1,01	22 184,0	0,016

Teikiant pagalbą dalyvauja visi pagalbos teikimo dalyviai	5,46	0,96	5,55*	0,94	5,36	0,97	21 551,5	0,002
Bendradarbiavimas yra bendro kūrimo procesas	5,50	0,82	5,56	0,76	5,43	0,88	23 360,5	0,136
Bendradarbiaujant svarbūs pokalbiai	5,53	0,76	5,61*	0,69	5,45	0,82	22 748,5	0,042
Bendradarbiaujant yra svarbu dalytis informacija	5,74	0,60	5,74	0,65	5,75	0,55	24 540,0	0,563
Bendradarbiaujant svarbus informacijos gavimo operatyvumas	5,75	0,60	5,77	0,56	5,73	0,64	24 543,0	0,563
Bendradarbiaujant dalijamasi gera patirtimi	5,47	0,83	5,56	0,72	5,39	0,92	23 170,0	0,100

*U – Mann–Whitney testo reikšmė, p – statistinis reikšmingumas, Vid. – vertinimo vidurkis, SN – vertinimo standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi (kai $p < 0,05$) skirtumai paryškinti. * $p < 0,05$, palyginus su vaiko teisių apsaugos specialistais.*

Tyrimo dalyviai labiausiai sutiko su teiginiais „Bendradarbiaujant svarbus informacijos gavimo operatyvumas“, „Bendradarbiaujant yra svarbu dalytis informacija“, „Specialistų tarpusavio santykiai paremti abipuse pagarba“ ir „Bendradarbiaudami specialistai siekia bendro tikslo“ (vertinimo vidurkis viršija 5,7 balus). Tyrimo dalyviai labiausiai nesutiko su teiginiais „Bendradarbiaujant svarbus lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas“ (5,33 balai) ir „Specialistų tarpusavio santykiai paremti tarpusavio palaikymu ir parama“ (5,39 balai). Tyrimas atskleidė, kad socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių apsaugos specialistams bendradarbiaujant tarpusavyje labai svarbu dalytis informacija ir informacijos gavimo operatyvumas. Šio tyrimo rezultatai panašūs į Humphreys ir kt. (2018) tyrėjų išvargas, kad vaiko teisių apsaugos tarnyboms ir institucijoms, teikiančioms paslaugas šeimoms ir vaikams, bendradarbiaujant yra nepaprastai svarbu dalytis informacija, jos gavimo operatyvumas. Dauguma tiriamųjų taip pat akcentavo, kad bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingam paslaugų teikimui ir lemia geresnę paslaugų kokybę. Tačiau tyrimo rezultatai parodė, kad socialiniai darbuotojai žymiai dažniau nei vaiko teisių apsaugos specialistai teigia, kad bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingam paslaugų teikimui ir kad bendradarbiavimas lemia geresnės kokybės paslaugas. Gali būti, kad šie rezultatai pasiskirstė dėl to, kad socialiniai darbuotojai yra tie, kurie teikia socialines paslaugas šeimoms ir vaikams, kad tarp paslaugų vartotojų ir socialinių darbuotojų vyksta glaudesnis ir intensyvesnis bendradarbiavimas, jie žino šeimų ir vaikų problemas geriau. Vaiko teisių apsaugos specialistai, priešingai, tik nustato socialinių paslaugų poreikį ir nukreipia šeimą pas socialinių paslaugų teikėją.

Siekiant palyginti socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų vertinimus, buvo apskaičiuoti Mann–Whitney U testai ir nustatyti statistiškai reikšmingi (nes $p < 0,05$) skirtumai. Jie parodė, kad su teiginiais „Bendradarbiaujant svarbus lygiagretus

atsakomybės pasiskirstymas“, „Teikiant pagalbą dalyvauja visi pagalbos teikimo dalyviai“ ir „Bendradarbiaujant svarbūs pokalbiai“ reikšmingai labiau sutiko socialiniai darbuotojai, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais. Pabrėžtina, kad kitų teiginių vertinimai statistiškai reikšmingai tarp socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų nesiskyrė (nes $p > 0,05$). Remiantis tiriamųjų atsakymais galima teigti, kad socialiniams darbuotojams bendradarbiaujant yra svarbiausia lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas, visų pagalbos teikimo dalyvių dalyvavimas ir tarpusavio pokalbiai. Svarbu akcentuoti, kad socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto funkcijos tarpusavyje siejasi, todėl suprantama, kad bendradarbiaujant išskiriamas lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas, pagalbos teikimas ir pan. Mason ir Evans (2020) taip pat tvirtina, kad socialiniame darbe bendradarbiaujant svarbus lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas. Juul ir Husby (2020) akcentuoja, kad bendradarbiavimo procese itin svarbūs yra pokalbiai.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma šešių balų skalėje nuo 1 („visiškai nepritariu“) iki 6 („visiškai pritariu“) įvertinti teiginius apie aspektus, kad socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas yra svarbus šeimai ir vaikams. Gauti vertinimai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Teiginių apie aspektus, susijusius su socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarba šeimai ir vaikams, vertinimas
Table 3. Evaluation of statements about the aspects of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist that are important for families and children

Teiginys	Bendras		Socialiniai darbuotojai		Vaiko teisių apsaugos specialistai		U	p
	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN		
Bendradarbiavimas stiprina tarpusavio ryšius	5,36	0,87	5,39	0,91	5,33	0,84	23360,0	0,159
Bendradarbiaujant mažėja darbuotojų pažeidžiamumas	5,24	0,91	5,37*	0,84	5,12	0,95	21292,0	0,003
Dėl bendradarbiavimo gerėja santykiai tarp vaiko ir tėvų	4,80	1,12	4,88	1,11	4,71	1,12	22723,0	0,072
Bendradarbiavimas yra labai svarbus vaiko gerovei	5,42	0,80	5,44	0,85	5,40	0,75	23696,0	0,250
Bendradarbiaujant šeimos tampa imlesnės vaiko gerovės intervencijoms	5,08	0,97	5,13	0,98	5,04	0,96	23683,0	0,276

Bendradarbiaujant užtikrinamas geresnis krizinės situacijos šeimoje valdymas	5,43	0,77	5,44	0,78	5,41	0,75	24198,5	0,464
Bendradarbiavimas skatina padėti šeimoms integruotis į visuomeninį gyvenimą	5,09	0,99	5,15	0,96	5,03	1,02	23386,0	0,185
Bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingam paslaugų teikimui	5,48	0,82	5,58*	0,74	5,37	0,88	21883,5	0,006
Bendradarbiaujant suteikiamos kokybiškesnės paslaugos	5,44	0,86	5,55*	0,77	5,33	0,92	21817,5	0,006
Bendradarbiavimas stiprina tarpusavio ryšius	5,36	0,87	5,39	0,91	5,33	0,84	23360,0	0,159

*U – Mann–Whitney testo reikšmė, p – statistinis reikšmingumas, Vid. – vertinimo vidurkis, SN – vertinimo standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi (kai $p < 0,05$) skirtumai paryškinti. * $p < 0,05$, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais.*

Tyrimo dalyviai labiausiai sutiko su teiginiais „Bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingam paslaugų teikimui“, „Bendradarbiaujant suteikiamos kokybiškesnės paslaugos“, „Bendradarbiaujant užtikrinamas geresnis krizinės situacijos šeimoje valdymas“ ir „Bendradarbiavimas yra labai svarbus vaiko gerovei“ (vertinimo vidurkis viršija 5,4 balus), labiausiai nesutiko su teiginiu „Dėl bendradarbiavimo gerėja santykiai tarp vaiko ir tėvų“ (4,80 balai). Ypač svarbu įtraukti kuo platesnį su šeimomis ir vaikais dirbančių institucijų spektrą (švietimo, socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir kt.), nes kuo daugiau įstaigų teikia paslaugas šeimai ir (ar) vaikui, tuo daugiau jos gaus visapusių paslaugų ir tuo efektyvesnis bus paslaugų teikimo procesas.

Siekiant palyginti socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų vertinimus, buvo apskaičiuoti Mann–Whitney U testai ir nustatyti statistiškai reikšmingi (nes $p < 0,05$) skirtumai, kurie parodė, kad su teiginiais „Bendradarbiaujant mažėja darbuotojų pažeidžiamumas“, „Bendradarbiavimas yra svarbus sėkmingam paslaugų teikimui“ ir „Bendradarbiaujant suteikiamos kokybiškesnės paslaugos“ reikšmingai labiau sutiko socialiniai darbuotojai, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kitų teiginių vertinimai tarp socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų statistiškai reikšmingai nesiskyrė (nes $p > 0,05$). Juul ir Husby (2020) taip pat akcentuoja, kad bendradarbiaujant užtikrinamas geresnis paslaugų teikimas. Pedersen (2020) nurodo, kad bendradarbiavimas yra svarbus tinkamai ir kokybiškai suteikiant paslaugas.

Tiriamieji labiausiai nesutiko su teiginiu „Dėl bendradarbiavimo gerėja santykiai tarp vaiko ir tėvų“ (4,80 balai). Raišienė ir kiti (2019) taip pat nurodo, kad bendradarbiavimas leidžia suteikti kokybiškesnes socialines paslaugas ir tai padeda pagerinti socialinių paslaugų lygį valstybėje. Taigi, galima teigti, kad nagrinėti aspektai, apimantys specialistų

bendradarbiavimą teikiant socialines paslaugas, svarbesni socialiniams darbuotojams galimai dėl to, kad socialinio darbuotojo paslaugų teikimas prasideda nuo bendravimo su šeima, ji konsultuojama jai aktualiais klausimais, suteikiama visa reikiama informacija apie paslaugų būtinumą, tikslingumą ir prieinamumą. Socialinis darbuotojas gali tarpininkauti, kad padėtų šeimai gauti reikiamas paslaugas ir bendradarbiauti su kitomis įstaigomis, kad pagalbos procesas būtų efektyvesnis. O vaiko teisių apsaugos specialistai tik nustato socialinių paslaugų poreikį ir nukreipia šeimą į socialinių paslaugų teikimo įstaigą.

Apibendrinant socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbos vertinimo rezultatus galima teigti, kad, socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui teikiant paslaugas šeimoms ir (ar) vaikams, bendradarbiavimas yra itin svarbus. Tai reiškia, kad kelta hipotezė pasitvirtino. **Šiems specialistams bendradarbiavimas turi būti grindžiamas informacijos perdavimu, informacijos dalijimosi operatyvumu, abipuse pagarba ir bendro tikslo siekimu. Socialiniams darbuotojams**, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais, bendradarbiavimas yra labiau paralelinis pareigų pasiskirstymas, visų specialistų įtraukimas į pagalbos teikimo procesą, bendri pokalbiai. Taip pat svarbu pabrėžti, kad bendradarbiavimas visiems specialistams, jų subjektyviu vertinimu, svarbus tuo, kad dėl jo teikiamos kokybiškesnės paslaugos, efektyvesnis krizinių situacijų valdymas ir bendradarbiavimas labai naudingas vaiko gerovei.

Išvados

Išanalizavus teorinius šaltinius apie socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarbą galima teigti, kad socialiniam darbuotojui ir vaiko teisių apsaugos specialistui, teikiant paslaugas šeimoms ir (ar) vaikams, bendradarbiavimas yra itin svarbus. Socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių apsaugos specialistams svarbu bendradarbiauti tarpusavyje vadovaujantis holistiniu požiūriu, kuris apima žmonių tarpusavio santykius, paremtus bendradarbiavimu ir abipuse pagarba. Be to, bendradarbiauti turėtų visi pagalbos šeimai ir (ar) vaikui teikimo procese dalyvaujantys specialistai. Bendradarbiavimas yra būtinas norint suteikti veiksmingą pagalbą šeimai ir (arba) vaikui, nes nė vienas specialistas negali to padaryti vienas. Tik bendradarbiaujant socialiniams darbuotojams ir vaiko teisių apsaugos specialistams bus gerinama paslaugų šeimai ir (ar) vaikui kokybė ir efektyvumas bei tenkinami jų poreikiai. Taip pat svarbu, kad socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos specialistai dirbtų kartu siekdami bendro tikslo ir palaikytų vieni kitus nedubliuodami savo funkcijų.

Socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų bendradarbiavimo praktikos subjektyvaus vertinimo tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendradarbiavimas specialistams yra itin svarbus. Socialinės srities profesionalų ypač akcentuojamas informacijos gavimo operatyvumas ir dalinimasis informacija, tarpusavio santykiai paremti abipuse pagarba ir bendro tikslo siekimu. Socialiniams darbuotojams, palyginti su vaiko teisių apsaugos specialistais, bendradarbiavime svarbesnis lygiagretus atsakomybės pasiskirstymas, visų

specialistų dalyvavimas pagalbos teikimo procese ir tarpusavio bendravimas. Tyrimo rezultatai rodo, kad, socialinės srities profesionalų nuomone, sklandžiai bendradarbiaujant socialinės paslaugos yra suteikiamos kokybiškai, efektyviau suvaldomos krizinės situacijos ir tai padeda užtikrinti vaiko gerovę.

Literatūra

- Adomaitytė-Subačienė, I. (2015). Socialinių paslaugų kokybės standartizavimas Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 11, 54–65. doi.org/10.15388/STEPP.2015.11.8375
- Albuquerque, J., Aguiar, C., & Magalhães, E. (2020). The collaboration between early childhood intervention and child protection systems: The perspectives of professionals. *Children and Youth Services Review*, 111, 104873. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104873
- Bai, R., Collins, C., Fischer, R., & Crampton, D. (2019). Pursuing collaboration to improve services for child welfare-involved housing unstable families. *Children and Youth Services Review*, 104, 104405. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104405
- Bilevičienė, T., ir Jonušauskas, S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Blanken, M., Mathijssen, J., van Nieuwenhuizen, C., Raab, J., & van Oers, H. (2022). Cross-sectoral collaboration: comparing complex child service delivery systems. *Journal of Health Organization and Management*, 36(9), 79–94. https://doi.org/10.1108/JHOM-07-2021-0281
- Farukuzzaman, M., & Rahman, A. H. M. M. (2019). Communication pattern in social work practice: A conceptual framework. *International Journal of Research in Sociology and Anthropology (IJRSA)*, 5(2), 32–43. https://www.arcjournals.org/pdfs/ijrsa/v5-i2/5.pdf
- Connolly, L. (2019). Chi-square test. *Medsurg Nursing*, 28(2), 127–127.
- Gaižauskaitė, I., ir Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Humphreys, C., Healey, L., Kirkwood, D., & Nicholson, D. (2018). Children living with domestic violence: a differential response through multi-agency collaboration. *Australian Social Work*, 71(2), 162–174. https://doi.org/10.1080/0312407X.2017.1415366
- Juul, R., & Husby, I. S. D. (2020). Collaboration and conversations with children in Child Welfare Services—Parents' viewpoint. *Child & Family Social Work*, 25(1), 9–17. https://doi.org/10.1111/cfs.12707
- Karadimitriou, S. M., Marshall, E., & Knox, C. (2018). *Mann-Whitney u test*. Sheffield: Sheffield Hallam University.
- Kiaunytė, A., ir Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: Kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1), 69–94. https://doi.org/10.7220/2029-5820.23.1.3

- Kithome, T. M., Shanyisa, W. M., & Asatsa, S. (2021). An Assessment of Collaboration between Community-Based Informal Approaches and Government Formal Child Protection Structures in Mwingi Central-Sub County, Kitui County. *Journal of Research Innovation and Implications in Education*, 5(3), 116–126. <https://jriiejournal.com/wp-content/uploads/2021/08/JRIIE-5-3-011.pdf>
- Kothari, B. H., Fischer, C., Mullican, N., Lipscomb, S. T., & Jaramillo, J. (2022). Interagency collaboration among community organizations serving children and families in child welfare. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 32(6), 1115–1132. <https://doi.org/10.1002/casp.2612>
- Krikščūnė, G. (2018). The role of municipalities in promoting cooperation in the field of the protection of children's rights. In I. Kokina (ed.), *Daugavpils universitātes 60. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums* (pp. 42–49). Daugavpils: Daugavpils universitāte Akadēmiskais Apgāds „Saule“.
- Langenderfer-Magruder, L., Alven, L., Wilke, D. J., & Spinelli, C. (2019). “Getting everyone on the same page”: Child welfare workers’ collaboration challenges on cases involving intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 34(1), 21–31. <https://doi.org/10.1007/s10896-018-0002-4>
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Socialinių paslaugų teikimas*. Atnaujina 2022 m. birželio 18 d. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos-ir-socialinis-darbas/socialiniu-paslaugu-teikimas>
- Mason, K., & Evans, T. (2020). Social work, inter-disciplinary cooperation and self-neglect: Exploring logics of appropriateness. *The British Journal of Social Work*, 50(3), 664–681. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz031>
- Pedersen, L. M. L. (2020). Interprofessional collaboration in the Norwegian welfare context: a scoping review. *Journal of Interprofessional Care*, 34(6), 737–746. <https://doi.org/10.1080/13561820.2019.1693353>
- Pimentel, J. L. (2019). Some biases in Likert scaling usage and its correction. *International Journal of Science: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 45(1), 183–191.
- Povilaitienė, N., ir Kniūraitė, E. (2019). Socialinių paslaugų, teikiamų nepilnametėms mamoms Lietuvoje, ypatumai. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 15, 136–143.
- Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
- Rácz, A. (2017). *Child Protection as Fragmented Social Institution*. Cluj University Press.
- Raišienė, A. G., Bilan, S., Smalskys, V., & Gečienė, J. (2019). Emerging changes in attitudes to inter-institutional collaboration: the case of organizations providing social services in communities. *Administratie si Management Public*, 33, 34–56.
- Šatkauskienė, S. (2016). Bendradarbiavimo sistemos kūrimas socialinio darbo intervencijos procese: „Stengiamės, kad neišeitų į niekur“. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 17, 55–78. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.17.1.3>
- Stripeikienė, J. (2021). Vaiko interesus atitinkantis teisingumas: samprata, prielaidos ir kai kurie probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 28(1), 33–51. <https://doi.org/10.13165/>

jur-21-28-1-02

- Taherdoost, H. (2019). What is the best response scale for survey and questionnaire design: review of different lengths of rating scale/attitude scale/Likert scale. *International Journal of Academic Research in Management*, 8(1), 1–10.
- Toros, K., Tart, K., & Falch-Eriksen, A. (2021). Collaboration of child protective services and early childhood educators: Enhancing the well-being of children in need. *Early Childhood Education Journal*, 49(5), 995–1006. <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01149-y>
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2021). *2020 m. veiklos ataskaita*. Vilnius. https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Administracin%C4%97%20informacija/Ataskaitos/Metin%C4%97s%20veiklos%20ataskaitos/2020%20m_%20veiklos%20ataskaita.pdf
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2022). *2021 m. veiklos ataskaita*. Vilnius. https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Administracin%C4%97%20informacija/Ataskaitos/Metin%C4%97s%20veiklos%20ataskaitos/2021%20m_%20veiklos%20ataskaita%20.pdf
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2023). *2022 m. veiklos ataskaita*. Vilnius. https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Administracin%C4%97%20informacija/Ataskaitos/Metin%C4%97s%20veiklos%20ataskaitos/2022%20m_%20veiklos%20ataskaita.pdf
- Villagrana, K. M. (2020). A model to improve educational stability collaborations between child welfare and educational agencies: Applying the theory of collaborative advantage. *Child Welfare*, 98(2), 85–102.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd ed.). New York: Harper and Row.
- Žalimienė, L., Gvaldaitė, L., Gevorgianienė, V., Petružytė, D., Seniutis, M., ir Šumskienė, E. (2020). Vaiko teisių apsaugos specialistų darbo organizavimo klausimai teisinio reglamentavimo kontekste. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25(1), 27–46. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.25.1.2>
- Žiobienė, E. (2022). Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema: raida, vaidmuo ir svarba. Iš E. Bilevičiūtė (red.), *Administracinės teisės novelos. Liber Amicorum Algimantui Urmonui* (pp. 208–235). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

THE IMPORTANCE OF COLLABORATION BETWEEN THE SOCIAL WORKER AND THE CHILD RIGHTS PROTECTION SPECIALIST

Prof. dr. Vida Gudžinskienė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Ina Jasiukonienė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

This article analyses the importance of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist. In order for good-quality social services to be provided to families and children in a timely manner, collaboration between employees of different social institutions (social workers and child rights protection specialists) that provide services to families and children is important. The object of the article is collaboration between the social worker and the child rights protection specialist, with emphasis being placed on its importance. The aim of the article is to reveal the importance of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist. The following tasks were set to achieve this goal: to theoretically substantiate the importance of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist; and to carry out a research analysis of the subjective assessment of the importance of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist. This research primarily addresses the following question: How do social workers and child rights protection specialists assess the importance of collaboration? The research hypothesis is as follows: social workers and child rights protection specialists recognise the importance of collaboration.

The research methods of analysis of scientific literature and documents and comparative analysis were used in this study. The questionnaire survey method was used to collect research data. The data collected were analysed using the methods of descriptive statistics, graphic representation, and correlation analysis. SPSS (Statistical Package for Social Sciences) software (SPSS 20 version package) and MS Excel 2016 were used for data analysis.

During the theoretical analysis, the methods of comparative analysis and generalisation of scientific literature and documents were applied. This empirical research aims to investigate the importance of collaboration between the social worker and the child rights protection specialist. To achieve this aim, a quantitative research strategy was applied. Quantitative research was chosen as it is a quick and convenient method that helps to include the largest number of social workers and child rights protection specialists who can be reached in a virtual way, and

provides the opportunity to compare the opinions of social workers and child rights protection specialists on the importance of collaboration. The research examines the connections and interrelationships between social workers and child rights protection specialists.

The empirical research data were collected via a questionnaire survey in 2022–2023. A pilot study was also conducted, during which the reliability of the questionnaire was measured through Cronbach's alpha coefficient. The reliability estimate of the questionnaire (Cronbach's alpha) was 0.964, which shows very good reliability.

The research sample consisted of social workers and child rights protection specialists. There were 448 subjects who participated in the study: 224 social workers and 224 child rights protection specialists. The research data were analysed using descriptive statistics and statistical analysis.

The following selection criteria were applied to social workers: 1) social workers working with families in institutions providing social services and having at least 2 years of work experience; and 2) social workers with a degree in social work.

The following selection criteria were applied to specialists of the State Child Rights Protection and Adoption Service: 1) specialists of the State Child Rights Protection and Adoption Service working in territorial departments and having at least 2 years of work experience; and 2) specialists of the State Child Rights Protection and Adoption Service with a degree in the social work study field.

The following ethical principles were observed: voluntary consent to participate in the research, awareness, data protection, ensuring anonymity and confidentiality, and the avoidance of harm to respondents.

The limitations and difficulties of the research include the problems of sample limitation: the respondents had to have computers, had to know how to use them, and had to have Internet access in case of an email or an online survey. For the researchers, the problem of reversibility was encountered. It was only possible to reach the required number of research participants after contacting the heads of the territorial departments of the State Child Rights Protection and Adoption Service and the managers of social workers working with families, after having presented the research again, and after having asked to mediate in motivating the employees to participate in the research.

The analysis of theoretical sources shows that the stronger and more effective management of the situation of families and children experiencing social risks is ensured by means of smooth collaboration. Clarifying the goals of collaboration can help unite collaborating institutions and achieve common goals. It is important for collaborating institutions to clarify what each party hopes to gain when collaborating – both for their institution and for themselves (Villagrana, 2020). Langenderfer-Magruder et al. (2019) note that good communication improves the quality of case monitoring and relapse support, the timeliness of necessary resources, support for better decision-making, and the reduction of inter-institutional competition and inconsistent demands. Bai et al. (2019) indicate that interagency collaboration between the child welfare system and community agencies is necessary to achieve optimal child welfare outcomes. It is important for social workers and child rights protection specialists

to collaborate with each other, being guided by a holistic approach which includes interpersonal relationships based on collaboration and mutual respect. Collaboration is essential to providing effective support to the family and/or the child, as no professional can do so alone. Only through collaboration between social workers and child rights protection specialists can the quality and efficiency of services for the family and/or the child be improved, and their needs met. It is also important for social workers and child rights protection specialists to work together towards a common goal and support each other without duplicating their functions.

The analysis of the results of the empirical research revealed that mutual collaboration is particularly important for social workers and child rights protection specialists. The aforementioned specialists find the promptness of obtaining information and sharing information in mutual collaboration important. Social workers and child rights protection specialists want their relationships to be based on mutual respect and to work towards a common goal. For social workers, compared to child rights protection specialists, the parallel distribution of responsibility, the participation of all specialists in the process of providing assistance, and mutual conversations are more important in collaboration. It should also be emphasised that collaboration is essential for social workers and child rights protection specialists because, as a result, services are provided with better quality and crisis situations are managed more effectively, both of which are very beneficial for the well-being of the child. It is noteworthy that collaboration in the provision of social services is more important for social workers than for child rights protection specialists. Such results are possibly influenced by the fact that social workers are the providers of social services for families and/or children, while child rights protection specialists only determine the need to assess whether it is necessary to help the child and/or the family and apply to municipal social service institutions regarding the provision of social services for the family and/or the child.

Keywords: *child rights protection specialist; collaboration; importance; social worker.*

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(-is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančių asmenų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas, jų bendradarbiavimas, socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: modelling of educational process, (self-)development of life skills, health protection, promotion and (self-)education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training, collaboration, collaboration between the social worker and the child rights protection specialist.

Ina Jasiukonienė, Mykolo Romerio universiteto Socialinio darbo studijų programos magistrė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas.

Ina Jasiukonienė, master's student in the Social Work study programme at Mykolas Romeris University. Research areas: collaboration between the social worker and the child rights protection specialist.

ATVEJO VADYBININKŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ BENDRADARBIAVIMO STIPRINIMO GALIMYBĖS

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas

Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas

Edukologijos ir socialinio darbo institutas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas +370 5 2714716

Elektroninis paštas vida.gudzinskiene@mruni.eu

Auksė Šinkevičė

Kaišiadorių socialinių paslaugų centras

Vytauto Didžiojo g. 44B, LT-56119 Kaišiadorys, Lietuva

Telefonas +370 683 02242

Elektroninis paštas aukse.sinkevice@gmail.com

Pateikta 2024 m. kovo 23 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-04

Anotacija

Straipsnio tikslas – atskleisti atvejo vadybininkų ir socialinių darbuotojų bendradarbiavimo stiprinimo galimybes remiantis atvejo vadybininkų patirtimi. Problemnis klausimas: kas stiprina atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą? Tyrimo duomenys buvo surinkti pusiau struktūruoto interviu metodu. Tyrimo duomenys buvo apdoroti pasitelkus kokybinę turinio (content) analizę, išskiriant temas ir potemes, priskiriant patvirtinančius teiginius. Gauti tyrimo rezultatai vėliau buvo interpretuojami ir analizuojami, siejami su kitų autorių mokslinėmis išvalgomis. Tyrimu atskleista, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos su jų kompetencijų stiprinimu ir jų bendradarbiavimo būdais. Minėtų specialistų kompetencijų stiprinimas siejamas

su kvalifikacijos mokymais skatinant jų domėjimąsi ne tik siaura darbo sritimi, bet ir giliantis į su veikla susijusių teisės aktų reglamentavimą. Prie bendradarbiavimo stiprinimo prisideda atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo dalijimasis patirtimi su kolegomis, kai aptariami svarbūs jų veiklos aspektai, taip praplečiant turimas profesines žinias ir praktikoje taikomus metodus. Atvejo vadybininkui ir socialiniam darbuotojui reikšminga yra pagalba vienas kitam kaip tarpusavio sąveikos ir komunikacijos išraiška, kurioje labai svarbus palaikymas, parama, atvirumas. Be to, šių specialistų kompetencijų tobulinimas taip pat gali tapti bendradarbiavimo stiprinimo galimybe, kadangi turimos kompetencijos daro įtaką tvirtai jų pozicijai ir gebėjimui atstovauti vaikui, šeimai ir apginti jų poziciją. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos ir su susirinkimų organizavimu, įsitraukimu, jų bendru darbu teikiant paslaugas. Susirinkimuose, kuriuose jie išsako savo poziciją, analizuojamos probleminės situacijos, galimi sprendimo būdai, numatomas veiksmų planas, sustiprinamas jų sklandus darbas ir padedama užtikrinti vaiko teises. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimas neįsivaizduojamas be aktyvaus jų įsitraukimo, kai kartu bendradarbiaujant kryptingai siekiama bendro tikslo, o bendras darbas siejamas su veikimu kartu derinant veiksmus, susitariant dėl tolimesnių veiksmų ir pasidalijant atsakomybe.

Reikšminiai žodžiai: atvejo vadybininkas; bendradarbiavimas; galimybės; socialinis darbuotojas; bendradarbiavimo stiprinimas.

Įvadas

Bendradarbiavimas yra reikšmingas socialinio darbo elementas. Bendradarbiavimą tyrinėję K. Masonas ir T. Evans (2020) tvirtina, kad bendradarbiavimo koncepcija akcentuojama socialinio darbo praktikos ir siejasi su asmenimis, kuriems reikia pagalbos. Bendradarbiavimo poreikis taip pat reglamentuotas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Viena iš 2022–2024 metų Europos Komisijos komunikato Nr. COM(2021)142 (2021) Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regi-onų komitetui patvirtintos Europos Sąjungos vaiko teisių strategijos gairių yra prioritetas vaiko interesams ir institucijų, tarnybų, veikiančių vaiko gerovės srityje, bendradarbiavimo skatinimas. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintame Atvejo vadybos tvarkos apraše (2018), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) bendradarbiavimui skiriamas ypatingas dėmesys. Pagalbos šeimai procese, kai atvejo vadybininkas veikia komandoje kartu su socialiniu darbuotoju, bendradarbiavimas yra kertinis kompleksinių paslaugų pamatas.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintame Atvejo vadybos tvarkos apraše (2018) buvo įtvirtintos atvejo vadybos metodo taikymo gairės pagalbos šeimai srityje ir apibrėžtos naujos atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo pareigybės nuostatos. Glaudus tarpusavio bendradarbiavimas yra būtinas pagalbai vaikui ir šeimai teikti, tačiau socialinėje srityje dirbantys specialistai neretai susiduria su

nepastebimais, sunkiai įvertinamais ir numatomais rezultatais, todėl jiems kyla daug iššūkių. Atvejo vadybininko atsakomybės ir jam kylančius iššūkius, siekiant užtikrinti vaiko teises, analizavo V. Gudžinskienė ir A. Šinkevičė (2023). Autorės išskyrė, kad reikšmingi yra pagalbos vaikui ir šeimai koordinavimo ir organizavimo, atvejo vadybininkų ir socialinių darbuotojų psichologinės savijautos, komandinio darbo stokos, nelygiavertio santykio ir profesionalumo stokos sunkumai. Atvejo vadybininkui bendradarbiaujant su socialiniu darbuotoju, kai teikiama pagalba vaikui ir šeimai, reikšmingas yra gebėjimas įveikti sunkumus drauge siekiant sumažinti šių specialistų perdegimo galimybes ir sustiprinti jų motyvaciją.

Įvairių sričių mokslininkai tiria bendradarbiavimą. Ypatingas dėmesys skiriamas specialistų, veikiančių pagalbos šeimai ir vaikui srityje, bendradarbiavimui. E. Nikolajenko ir V. Raudytė (2023), tyrinėjusios bendradarbiavimą atvejo vadybos procese, kai teikiama pagalba socialinę riziką patiriančioms šeimoms, nurodo, kad dalijimasis patirtimi ir žiniomis, abipusis specialistų pasitikėjimas, operatyvumas, orientavimasis į tikslą, bendrų susitikimų organizavimas yra veiksniai, stiprinantys bendradarbiavimą ir sukuriantys teigiamas bendradarbiavimo prielaidas. O I. Dirgėlienė, R. Alėjūnė (2020) akcentavo supervizijų kaip pagalbos sau būdą atvejo vadybininkams ir socialiniams darbuotojams, atkreipė dėmesį į bendradarbiavimo svarbą. L. Dromantienė ir A. Bagdanovienė (2023) atskleidžia, kad bendradarbiavimą stiprina bendri specialistų susirinkimai, informacijos keitimasis, orientavimasis į paslaugų plėtrą ir bendradarbiavimo koordinavimas.

Užsienio autoriai bendradarbiavimo tyrinėjimams taip pat skyrė dėmesį. L. Starekas (2021), analizavęs specialistų bendradarbiavimą, nurodo, kad specialistų komandos bendro tikslo įvardijimas ir apibrėžimas, bendros vertybės ir įsitikinimai, skatinanti aplinka ir stiprūs komandos narių santykiai yra prielaida bendradarbiavimo iššūkiams įveikti. K. Mason ir T. Evans (2020) įvardijo, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra kylančių iššūkių įveikos galimybė. J. Kim, T. M. Imburgia, E. Armstrong-Richardson, J. W. Jagers ir J. A. Hall (2019) atkreipė dėmesį į tai, kad darnus specialistų bendradarbiavimas skatina šeimos ir vaiko įsitraukimą į pagalbos teikimą ir taip didina sėkmės tikimybę. K. Gyüre, A. G. Tøge ir I. Malmberg-Heimonen (2022), tyrinėję šeimoms teikiamų paslaugų koordinavimą, reikšmingu laiko pagalbos šeimai teikimą koordinuojančiojo asmens svarbą. E. Arbeiter ir K. Toros (2017), tyrinėję specialistų, dirbančių vaiko gerovės srityje, bendradarbiavimą su šeima, akcentavo, kad specialistų turimi įgūdžiai ir žinios, jų patikimumas, asmeninės savybės, tokios kaip gebėjimas įgalinti klientą ir sukurti santykius su paslaugų gavėju padeda įveikti kylančius iššūkius. Tad iškyla probleminis klausimas: kas stiprina atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą?

Tyrimo objektas – atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimas, jo gerinimo galimybės.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybes remiantis atvejo vadybininkų patirtimi.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, kokybinis tyrimas. Tyrimo duomenys rinkti pusiau struktūruoto interviu metodu. Tyrimo duomenų analizei taikytas turinio (angl. *content*) analizės metodas.

1. Tyrimo metodika ir tiriamieji

Siekiant atskleisti atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybes buvo atliekamas kokybinis tyrimas. Tyrimo duomenys buvo surinkti pušiau struktūruotu interviu metodu, nes buvo siekiama „suprasti reiškinį iš vidaus“, t. y. „iš tyrimo dalyvio perspektyvos“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 80). Kokybinio tyrimu siekiama atskleisti atvejo vadybininkų patirtį nagrinėjamo reiškinio kontekste. Siekiant atsakyti į probleminius tyrimo klausimus tyrimo dalyviams buvo pateikiama daugiau klausimų. Tačiau šiame straipsnyje aptariamas vienas klausimas: kas stiprina atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą?

Tyrimo dalyvių imtis buvo sudaryta tikslinės atrankos būdu, remiantis apibrėžtais kriterijais (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 45). Tyrimo dalyviai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) X įstaigose dirbantys atvejo vadybininkai, teikiantys atvejo vadybos paslaugas ir organizuojantys pagalbos procesą socialinę riziką patiriančioms šeimoms; 2) tyrimo dalyvių stažas atvejo vadybos srityje ne mažesnis kaip 2 metai. Tyrimas organizuotas 2022 metų lapkričio – gruodžio mėnesiais. Tyrimo dalyvavo 7 atvejo vadybininkai, kurie atitiko visus išskeltus kriterijus. Visi interviu vyko gyvai, tyrimo dalyviams sutikus, daryti interviu įrašai.

Kokybinio tyrimo duomenų analizė. Gauti tyrimo duomenys buvo apdorojami pasitelkus kokybinę turinio (angl. *content*) analizės metodą. Kokybinė turinio analizė atlikta laikantis induktyvios, tyrimo duomenimis grįstos temų ir potemių sudarymo logikos. Kokybinio turinio analizės metodas leidžia įsigilinti į tyrinėjamą reiškinį išlaikant jautrumą kontekstui, vengiant išankstinių nuostatų ar apibendrinimų (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 320). Tyrimo duomenys analizuoti laikantis šio nuoseklumo, t. y. transkribuotų interviu tekstų daugkartinis skaitymas ir permąstymas, duomenų kodavimas išskiriant tekste prasminius vienetus, kodų grupavimas į potemes, temų formavimas iš potemių, temų / potemių duomenų interpretavimas, sisteminimas, konceptualizavimas, įprasminimas (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Patvirtinantys teiginiai buvo integruojami į analizuojamo fenomeno kontekstą. Diskusijoje atliktas tyrimo rezultatų interpretavimas juos susiejant su kitų autorių mokslinėmis įžvalgomis.

Tyrimo duomenis analizavo du tyrėjai. Prieš pradėdami analizuoti duomenis tyrėjai sutarė dėl duomenų analizės principų. Zhang ir Wildemuth (2009) nurodo, kad, kai tyrimo duomenis analizuoja keli tyrėjai, yra būtina aptarti duomenų kodavimo taisykles ir praktiškai patikrinti, kad visi tyrėjai vienodai jas supranta. Pirminę duomenų analizę kiekvienas tyrėjas atliko individualiai. Jie kodavo duomenis ir jungė juos į pirmines potemes ir temas. Tolesnio tyrimo metu abu tyrėjai lygino kiekvieno jų pirmines išskirtas temas ir potemes, diskutavo ir galutinai jas suformavo bendru sutarimu.

Tyrimo etika. Organizuojant kokybinį tyrimą daug dėmesio skirta tyrimo dalyvių dalyvavimo savanoriškumo principui. Tyrimas grįstas pagarbos asmens laisvam apsisprendimui dalyvauti tyrimo, informavimo apie tyrimą, supažindinimo su tyrimo tikslu, tyrimo duomenų rinkimo metodu ir tyrimo procedūra, geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti tiriamam asmeniui, konfidencialumo ir anonimiškumo principais (Wiles, 2012). Visi

dalyviai tyrime dalyvavo savanoriškai. Kiekvienas tyrimo dalyvis turėjo galimybę atsisakyti dalyvauti interviu ar pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu. Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, tyrimo etikos principų laikymąsi ir konfidencialumo užtikrinimą. Organizuojant kokybinio tyrimo interviu buvo stengiamasi sukurti saugią, ramią aplinką, kurioje tyrimo dalyvis galėtų atvirai ir nuoširdžiai bendrauti. Tyrimo metu buvo laikomasi tolerancijos principo: kiekvienas tyrimo dalyvis buvo gerbiamas dėl savo išsakytos nuomonės, pozicijos tam tikrais klausimais, priimama jo patirtis ir išgyvenimai, vengiama išankstinių nuostatų ar vertinimo. Tyrėjai susilaikė nuo duomenų, nesusijusių su jų tyrimo klausimais, rinkimo, vengė rinkti jautresnius duomenis nei reikėjo (Cypress, 2017). Analizuojant tyrimo rezultatus tyrimo dalyvių charakteristikos buvo pristatomos bendrai, užtikrinant, kad nebūtų pateikiama asmeninė informacija, kuri leistų atpažinti konkretų tyrimo dalyvį, ir taip užtikrintas tyrimo dalyvių konfidencialumas, asmenį identifikuojančios informacijos neatskleidimas; tyrimo dalyvių vardai buvo koduojami naudojant raides AV ir skaičių (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7). Užkoduoti visų tyrimo dalyvių duomenys prieinami tik tyrėjams.

2. Tyrimo rezultatai

Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo priemonės ir būdai. Išanalizavus tyrimo dalyvių pasisakymus apie atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybes, buvo išskirtos dvi temos ir septynios potemės (1 pav.).

1 pav. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybės

Figure 1. Opportunities for strengthening collaboration between the case manager and the social worker

Tyrimas atskleidė, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą didina jų profesionalumo stiprinimas ir įvairių bendradarbiavimo būdų pasitelkimas.

Tyrimas rodo, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos su minėtų specialistų **profesionalumo stiprinimu**, kuris pirmiausia prasideda nuo **kvalifikacijos kėlimo mokymų**. Organizuojami kursai, orientuoti į komandoje dirbančių specialistų tarpusavio pagalbą, kai sprendžiamos kylančios profesinės problemos yra viena iš bendradarbiavimo stiprinimo galimybių. Pasak tyrimo dalyvių, „bendradarbiavimo sunkumus man padeda įveikti kursai, atsiveria platesnis supratimas. Pavyzdžiui, supervizijos, intervizijos, kiti organizuojami įvairūs kursai, kurie skirti profesinėms kompetencijoms kelti“ (AV1), „kursai ir mokymai, seminarai tikrai praplečia akiratį ir gelbėja ieškant atsakymų, tačiau labai svarbios yra supervizijos ir intervizijos“ (AV7). Kaip svarbiausias aspektas keliant atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo kvalifikaciją įvardytas jų domėjimasis ne tik labai siaura savo darbo sritimi, bet ir gilinimasis į su veikla susijusių teisės aktų reglamentavimą. Tyrimo dalyviai nurodė: „Reikia gilintis į vaiko teisių pagrindų įstatymą, kuris yra neatsiejamas nuo socialinių paslaugų teikimo, kitaip neišmanysi, ką darai ir ko turi pasiekti“ (AV5), „dirbant būtina nuolat gilintis į su profesine veikla susijusių įstatymų pokyčius“ (AV7). Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo turimos kompetencijos, žinios taip pat labai svarbios, kaip ir „gebėjimas jas taikyti“ (AV4), nes visa tai veikia darbuotojų profesionalumo lygį – „kai ne tik žinau dokumentą, bet ir galiu tas žinias praktiškai pritaikyti“ (AV1). Galima teigti, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo kvalifikacijos kėlimas siejamas su kompetencijų, įgalinančių spręsti profesines problemas, ugdymu, jų stiprinimu ir teisės aktų, susijusių su šių specialistų veikla, reglamentavimo išmanymu, taip pat jų turimomis kompetencijomis, žiniomis ir gebėjimu įgytas žinias taikyti praktinėje veikloje.

Tyrimu identifiukuota, kad **atvejo vadybininkų ir socialinių darbuotojų dalijimasis patirtimi su kolegomis** siejamas su pasidalijimu gerąja patirtimi, iššūkių įveikos būdais, probleminių situacijų valdymo aptarimu, nes būtent tai, pasak tyrimo dalyvių, „ir prisideda prie specialistų, dirbančių pagalbos vaikui ir šeimai procese, profesionalumo didinimo, kai perimama kolegų patirtis ir pritaikoma savo veikloje“ (AV6), „galimybė pasidalinti su kolegomis savo gerąja patirtimi ir iššūkiais praturtina abi puses, suteikia galimybę tobulėti“ (AV7). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikšminga dalijimosi patirtimi kontekste yra atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo psichologinė savijauta, nes galimybė aptarti su veikla susijusius aktualius aspektus prasideda prie jaučiamos įtampos sumažinimo, specialistų pasitikėjimo savimi didinimo ir, tyrimo dalyvių nuomone, „padeda profesionaliau taikyti turimas žinias, darbo metodus“ (AV1); „Tu metodus žinai, bet, kai kolega pasako, kad jam tai veikia, pateikia praktinių pavyzdžių, pačiam taikyti yra daug drąsiau, darai nebedvejo-damas, užtikrinčiau. Be to, žinai, kad gali pasitikslinti, pasitarti, pasiklausti, jei kyla kokių sunkumų“ (AV3). Vadinasi, galima teigti, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo profesionalumas siejamas su dalijimosi patirtimi su kitose įstaigose dirbančiais šios srities specialistais procesu. Tarpusavio komunikacija, aptariant reikšmingiausius veiklos aspektus, gerina šių specialistų psichologinę būseną, kuri prisideda prie profesionalesnio turimų

žinių, metodų taikymo praktinėje veikloje.

Tyrimas parodė, kad tyrimo dalyvių **pagalba vienas kitam**, kuri iš pirmo žvilgsnio atrodo tokia paprasta kaip tarpusavio pokalbis, gali padėti įveikti kylančius bendradarbiavimo iššūkius. Tyrimo dalyviai nurodė, kad „*paprastas pokalbis su kolega yra paprasčiausias sunkumų, kurie kyla, įveikos galimybė*“ (AV4); „*Pasikalbėjimas su kolega, pasidalinimas įžvalgomis apie galimus sunkumų įveikos būdus, yra labai geras pagalbos vienas kitam būdas ir čia atsiveria tiek galimybių pamatyti, kaip galima padėti klientui...*“ (AV2). Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo vienas kito palaikymas, tarpusavio parama, atviras pokalbis yra jų bendradarbiavimo stiprinimo būdas. Tyrimo dalyvės minėjo: „*Mes viena kitą bandom palaikyti, išsikalbėti, ištransliuoti tą problemą arba tiesiog bandom sėsti ir kalbėtis*“ (AV1), „*galimybė pasikalbėti su kolega, sulaukti patarimų, jausti tą jos paramą ir pagalbą, kai tau jos reikia susidūrus su sunkesniu atveju, jos palaikymas suteikia stiprybės... kartais tiesiog gera, kai yra, kas tave išklauso...*“ (AV7). Tyrimas atskleidė, kad kylančių iššūkių įveikoje, kai siekiama profesionalumo pasitelkiant pagalbą vienas kitam, itin svarbus akcentas yra pačių darbuotojų pokyčiai, prasidedantys nuo jų pačių rodomos iniciatyvos palaikyti, esant reikalui padrąsinti vienas kitą ar tiesiog išklausti sudėtingose situacijose ir tyrimo dalyviai tai supranta. Tyrimo dalyvių liudijimu, „*norint įveikti šiuos sunkumus pirmiausiai turime keistis mes pačios. Pokytį reikia pradėti nuo savęs pačių, nuo pagalbos sau ir tada norėti, kad keistųsi kiti*“ (AV4), „*norint padėti kitam, pirmiausiai reikia žinoti, kaip padėti sau, tai labai svarbu*“ (AV7). Reiškia, kad pagalbos vienas kitam procesas siejamas su specialistų tarpusavio sąveika, komunikacija, palaikymu, parama, atvirumu, ir tai tampa reikšmingais akcentais, veikiančiais bendradarbiavimo stiprinimo galimybes. Taigi, pagalbos vienas kitam procese išlieka svarbūs pačių specialistų pokyčiai. Tyrimas rodo, kad atvejo vadybininkai ir socialiniai darbuotojai tai supranta.

Be to, tyrimas išryškino, kad profesionalumą lemia **atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo asmeninės savybės ir profesinės kompetencijos**. Tyrimas parodė, kad, viena vertus, svarbios yra specialisto asmeninės savybės, jo vertybinės nuostatos, pasitikėjimas savimi, savo pozicijos atstovavimas, vaiko kaip prioriteto suvokimas. Kita vertus, siekimas padėti užtikrinti vaiko teises siejamas su stipraus darbuotojo įvaizdžiu, nes minėtų savybių reikia norint atstovauti vaikui, šeimai. Tyrimo dalyvių teigimu, „*stiprus darbuotojas, stiprus savo vidumi, turi įsitikinimą, norą padėti vaikui ir atlikti savo kaip piliečio pareigas, užtikrinti vaiko teises, tai jisai pats turi būti labai stiprus. Specialistui reikia kartais atstovėti ne tik prieš savo vadovybę, bet ir prieš kitų institucijų vadovus*“ (AV4), „*profesionalus darbuotojas turės stiprią poziciją, nuostatas, nes tik taip jis galės atstovauti klientą ir gebės apginti jo poziciją*“ (AV6), „*darbuotojas, turintis tvirtas nuostatas, vertybes, gebantis atstovėti savo poziciją – gebės atstovauti ir paslaugų gavėjui, kuriam reikia jo pagalbos*“ (AV7). Tokie tyrimo rezultatai rodo, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo kompetencijų raiška suvokiama kaip aiškiai išreikštos vertybinės nuostatos, jo pasitikėjimas savimi, savo pozicijos atstovavimas ir vaiko kaip prioriteto suvokimas. Ir tai lemia tvirtą specialisto poziciją, formuoja profesionalių specialistų suvokimą. Būtent stipri specialistų pozicija lemia atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo gebėjimą atstovauti vaikui, šeimai ir apginti jų

poziciją užtikrinant vaiko teises ir šeimos gerovę.

Atvejo vadybininko, socialinio darbuotojo bendradarbiavimo būdų įvairovė padeda jiems sklandžiai bendradarbiauti. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimas prasideda nuo atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo susirinkimų. Tyrimas rodo, kad esminis elementas teikiant pagalbą vaikui ir šeimai – organizuojami specialistų **susirinkimai** – bendradarbiavimas: „Teikiant pagalbą, sunkumus padeda ir padėtų įveikti mūsų, specialistų bendradarbiavimas“ (AV3), „svarbu, kad visi teikiantieji pagalbą vaikui ir šeimai sklandžiai bendradarbiautų nuo pirmo susitikimo“ (AV1). Pasitarimų, susirinkimų, tarpinstitucinių pasitarimų organizavimas stiprina specialistų, dalyvaujančių teikiant pagalbą šeimai ir vaikui, darbą, nes tuo metu sudaromos galimybės išsakyti savo poziciją, analizuoti problemines situacijas ir ieškoti sprendimų. Tyrimo dalyvių manymu, „svarbu, įveikiant sunkumus, pasitarimai, susirinkimai, tarpinstituciniai pasitarimai, kurių esmė susitikti, visiems išsakyti savo pozicijas, aptarti kylančius sunkumus ir problemas“ (AV3), „susirinkimai įvairūs, kurių metu kiekvienas išsako savo poziciją, išklauso kito specialisto nuomonės ir argumentų, veda link vieno tikslo ir pozicijos susiformavimo, o tik bendras darbas kartu stiprina“ (AV7). Ypač svarbus šių susirinkimų metu yra ir specialistų veiksmų plano numatymas aiškiai aptariant, patikslinant kiekvieno iš jų veiksmus, nes prioritetas yra vaikas ir jo teisių užtikrinimas: „Svarbu susijimas, situacijos aptarimas, susitiklinimas veiksmų, susižiūrėjimas veiksmų, kas ką ir kaip darys. Konkretus pagalbos planas labai svarbus, nes labai svarbu vaiko teisės, jų užtikrinimas“ (AV2). Tai rodo, kad pasitarimai, susirinkimai, tarpinstituciniai pasitarimai, kurių metu sudaromos galimybės specialistams išsakyti savo poziciją, išanalizuoti kylančias problemines situacijas, drauge surasti sprendimo būdus, numatyti veiksmų planą, stiprina pagalbą teikiančių specialistų sklandų darbą ir padeda užtikrinti vaiko teises bei šeimos gerovę.

Tyrimu nustatyta, kad **atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo įsitraukimas į pagalbos šeimai ir vaikui procesą** yra svarbus elementas užtikrinant sklandų darbą ir yra dar viena bendradarbiavimo stiprinimo galimybė. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad būtent specialistų, dalyvaujančių teikiant pagalbą vaikui ir šeimai, įsitraukimas, jų sklandus darbas yra sėkmingų atvejų socialiniame darbe prielaida, kai siekiama užtikrinti vaiko teises. Tyrimo dalyviai pabrėžė: „Specialistų, kurie kartu su atvejo vadybininku ir socialiniu darbuotoju dalyvauja šeimos pagalbos procese, įsitraukimas ir darbas kartu prisideda prie sėkmingų atvejų užtikrinant vaiko teises, tada džiugina ir bendradarbiavimas ir pasiektas rezultatas“ (AV6). Be to, svarbus yra nuoširdumas: „Sunkumus padeda ir padėtų įveikti <...> nuoširdus įsitraukimas“ (AV3). Bendro tikslo siekimas, bendradarbiavimas, kryptingas veikimas pagal drauge numatytą veiksmų planą yra esminiai elementai sklandžiai bendradarbiauti. Pasak tyrimo dalyvių, „kai visi specialistai sieks vieno tikslo, laikysis plano ir numatytų veiksmų, įsitrauks labai nuoširdžiai, veiks kaip komanda visi kartu, manau, visi sunkumai bus įveikti, čia slypi mūsų stiprybė ir galimybė“ (AV4), „svarbiausia bendradarbiauti vienam su kitu, eiti koja kojon, kartu kryptingai veikiant ir įsitraukiant į pagalbos procesą, turint aiškų planą“ (AV7). Galima teigti, kad specialistų įsitraukimas teikiant pagalbą vaikui ir šeimai lemia sėkmingus vaiko teisių užtikrinimo atvejus, o bendro tikslo siekimas, bendradarbiavimas,

kryptingas veikimas yra jų bendradarbiavimo stiprinimo galimybė.

Kita vertus, **atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendras darbas** išlieka reikšmingas jų bendradarbiavimo stiprinimo perspektyvoje: „Socialiniame darbe sunkumus įveikti padeda socialinio darbuotojo ir atvejo vadybininko bendras darbas kartu, kai dirbama kartu“ (AV5), „svarbiausia atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo darbas kartu, kaip arčiausiai esantiems šeimoms ir vaiko specialistams“ (AV7). Bendras atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo darbas suvokiamas kaip jų veikimas kartu, kai derinami veiksmai, susitariama dėl tolimesnių veiksmų, nusistatomos atsakomybių ribos ir jų nuosekliai laikomasi. Tyrimo dalyviai akcentavo: „Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimas, komandinis darbas kartu, kai jie veikia kaip komanda susitardami, kas ką daro, kada daro, kas ir už ką atsakingas“ (AV6), „svarbu, pasidalinus atsakomybėmis, sudarius planą, kiekvienam atsakingai vykdyti įsipareigojimus ir, aišku, laiku“ (AV2). Glaudus bendradarbiavimas tarp atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo neįmanomas be bendro tikslo išsikėlimo, pasitikėjimo vienas kitu ir ėjimo „koja kojon“ kartu: „Svarbiausia, manau, bendradarbiavimas <...> dirbant su šeima turi atvejo vadybininkas ir socialinis darbuotojas eiti išvien, koja kojon“ (AV1), „svarbiausia yra atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo pasitikėjimas vienas kitu, veikimas kaip vieno, susiderinus, įsiklausius į vienas kitą“ (AV7). Vadinas, bendradarbiavimas yra būtinas elementas pagalbos teikimo vaikui ir šeimai procese. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendras darbas kartu suvokiamas kaip veikimas kartu, kai derinami veiksmai, susitariama dėl tolimesnių veiksmų ir pasidalijama atsakomybe. Be to, atvejo vadybininkui ir socialiniam darbuotojui svarbiausia turėti bendrą tikslą, pasitikėti vienas kitu ir drauge, paremiant vienas kitą, jo siekti.

3. Diskusija

Tyrimu atskleista, kad **profesionalumo didinimas** įvardijamas kaip viena iš galimybių, stiprinanti atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą. Profesinių kompetencijų ugdymas, pasitelkiant kvalifikacijos kėlimo mokymus, siejamas su atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo profesionalumo didinimu. E. Arbeiter ir K. Toros (2017), tyrinėję specialistų, dirbančių vaiko gerovės srityje, bendradarbiavimą su šeima akcentavo specialistų turimų įgūdžių ir žinių svarbą, nes tai lemia pagalbos teikimo kokybę. Tyrimas rodo, kad atvejo vadybininkų ir socialinių darbuotojų dalijimasis patirtimi su kolegomis ir pagalba vienas kitam prisideda prie bendradarbiavimo gerinimo per profesionalumo didinimą. Galimybė aptarti svarbiausius veiklos aspektus su kolegomis gerina šių specialistų psichologinę būseną, stiprina pasitikėjimą savimi ir kolegomis, o tai įgalina tiek atvejo vadybininkus, tiek socialinius darbuotojus profesionaliau taikyti turimas žinias ir metodus teikiant praktinę pagalbą. Be to, tyrimas atskleidė, kad specialistams svarbi jų darni tarpusavio sąveika, sklandi komunikacija, pagalba vienas kitam, vienas kito palaikymas, parama, atvirumas. Pabrėžtina, kad į pagalbą vienas kitam galimybes atkreipia dėmesį I. Dirgėlienė ir R. Alėjūnė (2020), akcentavusios supervizijų metodo reikšmingumą atvejo

vadybininkams ir socialiniams darbuotojams. I. Dirgėlienė ir R. Alėjūnė (2020) taip pat pabrėžia, kad bendradarbiavimas ir komandinis darbas yra kertiniai elementai, kai siekiama sėkmingų atvejų. Taip pat kaip itin reikšmingą jos išskyrė ir profesinę specialistų turimą patirtį. Tyrimas atskleidė, kad sklandaus bendradarbiavimo galimybes stiprina atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo asmeninės savybės bei gebėjimai, skatinantys jų stiprią poziciją. Aiškiai išreikštos asmeninės savybės, pasitikėjimas savimi, savo pozicijos atstovavimas ir vaiko kaip prioriteto suvokimas skatina atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo stiprią poziciją. L. Starekas (2021) taip pat nurodo, kad bendros vertybės ir įsitikinimai, skatinanti aplinka ir stiprūs komandos narių santykiai yra bendradarbiavimo stiprinimo galimybių ir kylančių iššūkių įveikos prielaida. O E. Arbeiter ir K. Toros (2017) tvirtina specialistų patikimumo, asmeninių savybių, tokių kaip gebėjimas įgalinti klientą, sukurti santykius su paslaugų gavėju, svarbą, nes būtent tai lemia sklandų bendradarbiavimą.

Bendradarbiavimo būdų įvairovė, taikoma praktikoje dirbant su paslaugų gavėjais, taip pat laiduoja sklandų atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimą. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo inicijuojami pasitarimai, susirinkimai, tarpinstituciniai pasitarimai suvokiami kaip svarbi komandinio darbo dalis, nes atsiranda galimybė kiekvienam specialistui išsakyti savo poziciją, analizuoti problemines situacijas, ieškoti sprendimo būdų, numatyti veiksmų planą ir jo nuosekliai laikytis. E. Nikolajenko ir V. Raudytė (2023), tyrinėjusios bendradarbiavimą atvejo vadybos procese, atkreipė dėmesį į dalijimąsi patirtimi ir žiniomis, abipusį specialistų pasitikėjimą, jų orientavimąsi į tikslą. O J. Kim ir kt. (2019) akcentavo, kad darnus specialistų bendradarbiavimas skatina šeimos ir vaiko įsitraukimą į pagalbos teikimą. Tyrimo duomenys atskleidžia panašias tendencijas – specialistų, dalyvaujančių teikiant pagalbą šeimai ir vaikui, įsitraukimas taip pat stiprina bendradarbiavimą, nes siekiama bendro tikslo, kryptingai veikiama viena linkme. Į tarpinstitucinį bendradarbiavimą prisiimant bendrą atsakomybę, už pagalbos procesą, bendrą požiūrį ir matymą viena linkme atkreipė dėmesį K. Mason ir T. Evans (2020), teigę, kad tai veikia ir lemia bendradarbiavimo sėkmę, gali tapti kylančių iššūkių įveika. Glaudus atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo bendradarbiavimas yra taip pat svarbu įveikiant iššūkius, kai veikiama kartu, derinami veiksmai, susitariama dėl tolimesnių veiksmų, pasidalijama atsakomybe turint bendrą tikslą ir nestokojant pasitikėjimo ir paramos vienas kitam. K. Gyüre ir kt. (2022), tyrinėję paslaugų, teikiamų šeimoms, koordinavimą, akcentavo koordinuojančio pagalbos šeimai procesą asmens ir komandos svarbą. N. P. Večkienė, R. Brunevičiūtė ir J. Eidukevičiūtė (2018) kaip svarbų elementą išskyrė specialistų susikalbėjimą.

Išvados

Tyrimu atskleista, kad atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo kompetencijų stiprinimas ir bendradarbiavimo būdų įvairovės paieška sietina su bendradarbiavimo stiprinimo galimybėmis. Prie bendradarbiavimo stiprinimo prisideda atvejo vadybininko ir socialinio

darbuotojo dalijimasis patirtimi su kolegomis, jų kompetencijų gilinimas ir plėtojimas, kvalifikacijos kėlimo mokymai ir pagalba vienas kitam užtikrinant vaiko teises ir šeimos gerovę. Atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo sklandaus bendradarbiavimo stiprinimo galimybės siejamos ir su jų išitraukiamu į pagalbą vaikui ir šeimai, dalyvavimu pasitarimuose, susirinkimuose, tarpinstituciniuose pasitarimuose ir minėtų specialistų bendru darbu teikiant kokybiškas socialines paslaugas vaikui ir šeimai.

Literatūra

- Arbeiter, E., & Toros, K. (2017). Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children. *Children and Youth Services Review*, 74, 17–27. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2017.01.020>
- Cypress, B. S. (2017). Rigor or reliability and validity in qualitative research: Perspectives, strategies, reconceptualization, and recommendations. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 36(4), 253–263. <https://doi.org/10.1097/dcc.0000000000000253>
- Dirgėlienė, I., ir Alėjūnė, R. (2020). Supervizijos perspektyva atvejo vadyboje. *Tiltai*, 84(1), 51–74. <https://doi.org/10.15181/tbb.v84i1.2136>
- Dromantienė, L., ir Bagdanovienė, A. (2023). Tarpinstitucinė socialinė pagalba riziką patiriančioms šeimoms: Šilutės rajono atvejis. *Social Education / Socialinis Ugdymas*, 59(1), 25–41. <https://doi.org/10.15823/su.2023.59.2>
- Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/ae270b95-3810-4364-8886-d8bda99d3d84>
- Gyüre, K., Tøge, A. G., & Malmberg-Heimonen, I. (2022). The Effects of Service Coordination on Disadvantaged Parents' Participation in Activation Programs and Employment: A Randomized Controlled Trial. *Research on Social Work Practice*, 32(4), 402–414. <https://doi.org/10.1177/10497315211046523>
- Gudžinskienė, V., ir Šinkevičė, A. (2023). Vaiko teises siekiančio užtikrinti atvejo vadybininko atsakomybė ir kylantys iššūkiai: patirčių analizė. *Socialinės gerovės tyrimai / Social Inquiry into Well-Being*, 21(1), 41–61. <https://doi.org/10.13165/SD-23-21-1-03>
- Kim, J., Imburgia, T. M., Armstrong-Richardson, E., Jagers, J. W., & Hall, J. A. (2019). Effects of case characteristics on teamwork in family meetings. *Child & Family Social Work*, 24(4), 477–485. <https://doi.org/10.1111/cfs.12627>
- Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. ES vaiko teisių strategija. Briuselis, 2021 03 24, COM(2021) 142 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142>
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. A1-141 „Dėl Atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 2018-03-30, Nr.

4881. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2>
- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397>
- Mason, K., & Evans, T. (2020). Social work, inter-disciplinary cooperation and self-neglect: Exploring logics of appropriateness. *The British Journal of Social Work*, 50(3), 664–681. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz031>
- Nikolajenko, E., ir Raudytė, V. (2023). Tarpinstitucinis bendradarbiavimas atvejo vadybos procese, teikiant pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms. *Tiltai*, 90(1), 128–146. <https://doi.org/10.15181/tbb.v90i1.2523>
- Ribinskaitė, I. (2020). Komandinio darbo kokybei įtaką darantys veiksniai: fizinę negalią turinčių asmenų patirtys. *Socialinis ugdymas / Social Education*, 54(2), 36–50. <https://doi.org/10.15823/su.2020.54.3>
- Stárek, L. (2021). The Contribution of Interdisciplinary Cooperation in Helping Professions. *Multicultural Education*, 7(8), 345–348. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5217880>
- Večkienė, N. P., Brunevičiūtė, R., ir Eidukevičiūtė, J. (2018). Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Tiltai*, 78(1), 95–114. <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v78i1.1759>
- Wiles, R. (2012). *What are qualitative research ethics?*. Bloomsbury Academic.
- Zhang, Y., & Wildemuth, B. M. (2009). Qualitative analysis of content. In B. Wildemuth (ed.), *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science* (pp. 308–319). Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Žydzžiūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai, principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

OPPORTUNITIES FOR STRENGTHENING COLLABORATION BETWEEN CASE MANAGERS AND SOCIAL WORKERS

Prof. dr. Vida Gudžinskienė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Auksė Šinkevičė
Kaišiadorys Social Services Centre, Lithuania

Summary

This article analyses opportunities for strengthening collaboration between case managers and social workers based on the experiences of case managers. The Description of the Case Managements Procedure approved by the order of the Minister of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania dated 29 March 2018, established the guidelines for the application of the case management method in the field of family assistance and defined the new duties of the case manager and the social worker. A successful and smooth process of family assistance is the goal of every case manager and social worker; thus, close collaboration between the case manager and the social worker is the cornerstone of the organisation of complex services for the family and the child. Close collaboration is necessary in the provision of assistance to the child and family; however, specialists working in the social field often face unnoticed, hard-to-assess and unpredictable results, thus they encounter many challenges. There are also difficulties in collaboration when the case manager aids the child and the family together with the social worker, while the opportunity for overcoming them becomes important and significant in order to reduce the possibility of these specialists suffering burnout and to strengthen their motivation.

The research object concerns the opportunities for strengthening collaboration between the case manager and the social worker. The aim of the research is to reveal opportunities for strengthening collaboration between the case manager and the social worker based on case managers' experiences. The problematic question is as follows: What strengthens collaboration between the case manager and the social worker? The following research methods were used: analysis of scientific literature and legal acts, generalisation method, qualitative research, and semi-structured interview. The sample of the research participants was formed by purposive sampling using the criterion sampling method, in which the research elements are selected in accordance with the established criteria. Research participants were selected according to the following criteria: 1) case managers who work in X institutions, provide case management services, and, together with social workers, organise the assistance process for families experiencing social risks; and 2) 2 years' experience in the field of case management.

The research was organised in November and December 2022; in total, 7 case managers

who met all of the above criteria participated in the research. Research data were processed using qualitative content analysis, which was carried out following the inductive logic of building topics and sub-topics based on the research data. Research data were analysed in accordance with the following sequence: repeated reading of transcribed interview texts and reconsideration, data coding by identifying meaningful elements in the text, grouping of codes into sub-topics by assigning confirming statements, and distinguishing topics from sub-topics. Later, when interpreting and analysing research results, they were related to the scientific insights of other authors.

In order to ensure research ethics, this research is based on the principles of: respect for the person's voluntary participation in the study; providing information about the research; familiarisation with the aim of the research, the method of collecting data and the research procedure; benevolence; the intention not to harm the respondent; and confidentiality and anonymity. Research participants were informed about the aim of the research and its compliance with the principles of research ethics. All participants participated in the research voluntarily, as each had the option to refuse to participate in the interview or withdraw from the research at any time. All research participants were informed about the study confidentiality and the assurance of their anonymity. During the organisation of qualitative research interviews, efforts were made to create a safe, calm environment in which research participants could communicate openly and honestly. Anonymity was preserved by coding the responses of each research participant. Case managers' responses were coded with the letters AV. During the research, the principle of tolerance was observed: each research participant was respected for their opinion, position on certain issues, experiences and feelings, and prejudices or evaluations were avoided. When analysing research results, the characteristics of the research participants are presented in general, ensuring that no personal information that might allow the identification of a specific participant is provided and research participants' anonymity and confidentiality are ensured. To avoid the disclosure of personally identifiable information, the names of the research participants were coded using the letters AV and a number (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7). The coded data of all research participants are available only to the researchers.

Empirical research has shown that strengthening the case manager and social worker's competencies and ways of their cooperation are related to strengthening cooperation opportunities. Strengthening the competences of the case manager and the social worker is associated with qualification training by promoting the development of solutions to their professional problems, strengthening these abilities, deepening the understanding of the regulations of legal acts related to their activity, and fostering their knowledge and their ability in practical activity. Increasing the professionalism of specialists, case managers and social workers sharing experiences with colleagues by discussing important aspects of their activities, thus expanding available professional knowledge, and deepening their understanding of the methods that prove effective in practice also contribute to the strengthening of collaboration. Helping each other, as an expression of mutual interaction and communication, in which encouragement, support and openness are particularly important, is significant for case managers and social workers. Moreover, the expression of the competences of case managers and social workers

can also become an opportunity for strengthening collaboration. This is because it is associated with value attitudes and personal characteristics such as trust, the representation of one's position, and the perception of the child as a priority. Opportunities for strengthening the professionalism of case managers and social workers are associated with the ways of their collaboration. The meetings of case managers and social workers, during which they express their positions, analyse problems and possible solutions, and devise an action plan, strengthen their smooth work and help ensure the protection of the child's rights. Collaboration between case managers and social workers is unimaginable without their active involvement, when by means of collaboration they purposefully pursue a common goal. The joint work of case managers and social workers is associated with working together, when actions are coordinated, further actions are agreed upon, and responsibilities are shared. Having a common goal, trusting each other as well as working together and supporting each other is crucial in the collaboration between case managers and social workers.

Keywords: case manager; collaboration; social worker; strengthening collaboration possibilities.

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas (-is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančių asmenų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas, jų bendradarbiavimas, socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: modelling of educational process, (self-)development of life skills, health protection, promotion and (self-)education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training, collaboration, collaboration between the social worker and the child rights protection specialist.

Auksė Šinkevičė, Mykolo Romerio universiteto, Vaiko teisių apsaugos studijų programos magistrė, Kaišiadorių socialinių paslaugų centro Pagalbos šeimai skyriaus vedėja. Mokslinių tyrimų kryptys: atvejo vadybininko ir socialinio darbuotojo sąveika užtikrinant vaiko teises.

Auksė Šinkevičė, master's student in the Child Rights Protection study programme at Mykolas Romeris University, head of the Family Assistance Office at Kaišiadorys Social Services Centre. Research areas: interaction between case manager and social worker in ensuring rights of the child.

INFORMACINIŲ KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKymo SOCIALINIAME DARBE SU ŠEIMA GALIMYBĖS IR PRANAŠUMAI

Doc. dr. Raminta Bardauskienė

Mykolo Romerio universitetas

Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas

Edukologijos ir socialinio darbo institutas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas +370 5 2714533

E. paštas raminta@mruni.eu

Pateikta 2024 m. kovo 26 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-05

Anotacija

Socialinis darbas yra profesija, kur tiesioginis kontaktas su klientu yra esminis. Didžiulis postūmis taikyti informacines komunikacines technologijas (IKT) socialiniame darbe buvo COVID-19 pandemija, žymiai apribojus tiesioginio kontakto su klientais galimybes. IKT – tai elektroninės priemonės, naudojamos informacijai perduoti, manipuliuoti ir saugoti. IKT taikymo socialiniame darbe tyrimų Lietuvoje yra maži. Straipsnio tikslas – atskleisti socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, informacinių technologijų taikymo galimybes ir pranašumus. Straipsnyje analizuojami 2023 m. atlikto kokybinio tyrimo rezultatai. Duomenims rinkti buvo pasitelktas pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo dalyviai – socialiniai darbuotojai, dirbantys su sunkumų patiriančiomis šeimomis N mieste. Tyrime dalyvavo 11 socialinių darbuotojų. Visos tyrimo dalyvės buvo moterys, kurių amžiaus vidurkis 33 metai, darbo stažo socialinio darbo srityje vidurkis – 9 metai. Interviu trukmės vidurkis 40 min. Duomenų analizės metodu pasirinkta turinio analizė. Tyrimo klausimai: kokias IKT socialiniai darbuotojai taiko dirbdami su šeimomis? Kokioms socialinio darbo sritims taikomos

IKT? Kokie IKT taikymo pranašumai socialiniame darbe su šeima? Tyrimo duomenys rodo, kad kompiuteriai, išmanieji telefonai, programos ir plataus pobūdžio technologijos, kurios palengvina darbo veiklą ir procesus, tapo svarbiais darbo su šeimomis įrankiais.

Reikšminiai žodžiai: informacinės komunikacinės technologijos; socialinis darbas; šeima.

Įvadas

Informacinės komunikacinės technologijos (IKT) – tai elektroninės priemonės, naudojamoms informacijai perduoti, manipuluoti ir saugoti. Didžiulis postūmis taikyti IKT socialiniame darbe buvo COVID-19 pandemija. Žymus tiesioginio kontakto su klientais apribojimas privertė socialinius darbuotojus ieškoti naujų būdų susisiekti su klientais, išplėti technologijų panaudojimo galimybes socialiniame darbe. Socialinis darbas yra profesija, kur tiesioginis kontaktas su klientu yra esminis. Iki COVID-19 pandemijos nuotolinis socialinis darbas buvo sunkiai įsivaizduojamas ir nepageidautinas. Mokslininkai (Parrot ir Madoc-Jones, 2008; Perron, Taylor, Glass ir Margerum-Leys, 2010) nurodo, kad dėmesys, kurį socialinio darbo sritis skyrė IKT tyrimams, švietimui ir praktikai, buvo nepakankamas, taip pat kaip ir socialinio darbo studentų ruošimas taikyti IKT socialinio darbo praktikoje. Šiuo metu situacija yra gerokai pasikeitusi ir socialinis darbas nebeįsivaizduojamas be IKT. Vis dėlto naujausių tyrimų Lietuvoje apie IKT panaudojimą socialinio darbo praktikoje nėra daug. D. Petružytė ir kt. (2023) tyrinėjo Lietuvos ir Japonijos socialinio darbo studijų programų dėstytojų požiūrį į technologijų (platesne prasme nei IKT) iššūkius būsimų socialinio darbo praktikų kompetencijų ugdymui(si). I. Žemaitaitytė ir kt. (2022) analizavo būsimų socialinių darbuotojų skaitmeninių kompetencijų ugdymą įgyvendinant Europos jungtinę socialinio darbo su vaikais ir jaunimu magistrantūros programą (ES-WOCHY). I. Žemaitaitytė ir A. Katkonienė (2019) analizavo pagyvenusių žmonių požiūrį į išmaniųjų telefonų naudojimą. Užsienio mokslininkų tyrimų laukas yra gerokai įvairesnis. IKT svarbą socialiniame darbe dar 2010 metais atskleidė B. E. Perron ir kt. (2010). L. Magnusson ir kt. (2002) tyrinėjo IKT panaudojimo galimybes teikiant globos paslaugas pagyvenusiems žmonėms. A. C. Canário ir kt. (2022) tyrinėjo skirtingų IKT panaudojimo būdų teikiant pagalbą šeimai pranašumus ir trūkumus bei pagrindinius šios srities pokyčius ir iššūkius. Kita svarbi tema yra susijusi su socialinio darbuotojo ir kliento santykiu taikant IKT. K. Randolph ir kt. (2022) nagrinėjo IKT panaudojimą darbuotojų ir klientų sąveikoje bendrosios praktikos lygmeniu. F. Mishna ir kt. (2021) atliko tyrimą siekdamą išsiaiškinti neformalus IKT taikymo tiesioginėje socialinio darbo praktikoje dažnumą, pobūdį ir apimtį. Galima paminėti tyrimus, susijusius su socialinių darbuotojų požiūriu į IKT taikymą praktikoje. Pavyzdžiui, E. Barrera-Algarín, J. L. Sarasola-Sánchez-Serrano ir A. Sarasola-Fernández (2023) analizavo socialinių darbuotojų technologijų pripažinimo laipsnį tarptautiniu lygmeniu (13 šalių) ir tai, kaip naujų technologijų panaudojimas įsitvirtina profesinėje praktikoje. Nemažai dėmesio yra skiriama tyrimas apie IKT taikymo

socialiniame darbe etiką. Pavyzdžiui, W.-H. W. Tsang ir kt. (2022) bei K. M. Pascoe (2023) apžvelgė pagrindinius etinius aspektus, susijusius su technologijų taikymu socialinio darbo praktikoje.

Nepaisant to, kad šiuolaikinio gyvenimo iššūkiai ir sparti technologijų raida verčia socialinius darbuotojus įsileisti IKT į praktikos lauką, vis dėlto matyti, kad trūksta tyrimų apie IKT taikymą socialiniame darbe Lietuvoje. Šiuo straipsniu siekiama gausinti tyrimus apie tai, kur ir kiek IKT gali pasitarnauti socialinio darbo praktikoje Lietuvoje.

Tyrimo objektas – informacinių technologijų taikymas socialiniame darbe

Straipsnio tikslas – atskleisti socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, informacinių technologijų taikymo galimybes ir pranašumus.

Tyrimo klausimai

1. Kokias IKT socialiniai darbuotojai taiko dirbdami su šeimomis?
2. Kokioms socialinio darbo sritims taikomos IKT?
3. Kokie IKT taikymo pranašumai socialiniame darbe su šeima?

1. Informacinių komunikacinių technologijų ir socialinio darbo teoriniai aspektai

Informacinės visuomenės laikais Europos Sąjungoje šalys narės yra raginamos skaitmenizuoti socialinės gerovės paslaugas (European Commission, 2020). Daugelis viešųjų paslaugų Lietuvoje yra sparčiai skaitmenizuojamos. 2022 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indekso (DESI) duomenimis, Lietuva užima 14-ą vietą tarp 27 ES valstybių narių (Europos Komisija, 2022). IKT įgalina piliečius naudotis skaitmenizuotomis viešosiomis paslaugomis. UNESCO 2009 m. IKT apibrėžia kaip įvairias technologines priemones ir išteklius, naudojamus informacijai perduoti, saugoti, kurti, dalytis ar keistis ir apima kompiuterius, internetą (svetaines, tinklaraščius ir e. laiškus), tiesioginio transliavimo technologijas (radiją, televiziją ir internetinę transliaciją), įrašų transliavimo technologijas (tinklalaidės, garso ir vaizdo grotuvus bei saugojimo įrenginius) ir telefoniją (fiksotojo ar mobiliojo ryšio priemones), palydovines, vaizdo konferencijas ir kt.) (UIS, 2009). IKT yra prietaisai (pvz., nešiojamieji kompiuteriai ir išmanieji telefonai), kurie atlieka įvairius veiksmus, komunikacijos ir informacijos funkcijas, taip pat tai ryšio kanalai: elektroninis paštas, SMS žinutės, vaizdo pokalbiai (pvz., „Skype“, „Zoom“, „Teams“ ir t. t.), socialiniai tinklai (pvz., „Facebook“, „Instagram“, „Twitter“ ir t. t.), įvairios pokalbių programėlės („WhatsApp“, „Viber“ ir pan.). Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ryšio ir informacijos prietaisai be interneto prieigos nebepatenkina informacinės visuomenės poreikių. Tai esminė IKT sąlyga. Sparčiai vystantis technologijoms IKT dabar vadinamos tiesiog skaitmeninėmis technologijomis ar priemonėmis.

IKT taikymas socialinio darbo praktikoje kelia nemažų iššūkių. Pristatant socialinę darbą kaip profesiją pirmiausia akcentuojamas socialinio darbo kaip tiesioginio kontakto su klientais aspektas, kur socialinio darbuotojo ir kliento santykis yra svarbiausias

(Nordesjo, Scaramuzzino ir Ulmestig, 2021; Randolph ir kt., 2022). Šis santykis, paremtas humanistiniais principais, yra esminis kliento augimui ir pokyčiams (Payne, 2011). Socialiniai darbuotojai siekia užmegzti ir išlaikyti pasitikėjimu grįstus santykius su klientu ir jo aplinka. Dažnai nuo socialinio darbuotojo ir kliento santykio priklauso intervencijos sėkmė (Rollins, 2020).

Kitas, mažiau akcentuojamas, bet ne mažiau svarbus socialinio darbo aspektas, yra socialinio darbo vadyba ir administravimas. Socialiniai darbuotojai vadybininko pozicijoje atlieka esamų struktūrų ir sistemų priežiūrą, kurios yra skirtos padėti asmenims sėkmingai atlikti paskirtas užduotis ir užtikrinti sklandų organizacinių operacijų vykdymą (Rofuth ir Piepenbring, 2020). Tačiau ne vien vadybininkai, bet ir su atvejais dirbantys socialiniai darbuotojai vykdo vadybos funkcijas. V. Coulshed ir kt. (2006) nurodo, kad socialinio darbo praktikos veiklos apima vadybos įgūdžius, kuriuos turi išsiugdyti visų lygių socialiniai darbuotojai. Autoriai taip pat pabrėžia, kad užrašų apie klientus vedimas, planai, susirinkimai ir biudžeto skaičiavimas yra neišvengiama socialinio darbo administravimo dalis, kurios reikia norint atsiskaityti tiek vadovybei, tiek ir klientams. Ne tik atvejo vadybininkas, bet ir kiekvienas socialinis darbuotojas sudaro planą tam tikram tikslui pasiekti, organizuoja žmones ir išteklius planui įgyvendinti, telkia specialistus, įvertina rezultatus ir peržiūri bei koreguoja planą. Šias funkcijas J. Lewis, T. Packard ir M. Lewis (2012) įvardija kaip socialinio darbo vadybą. Vis dėlto socialiniai darbuotojai dažnai neigiamai žiūri į šį vadybinį ir administracinį socialinio darbo aspektą, laikydami jį laiko švaistymu tiesioginio darbo su klientais sąskaita (Coulshed ir kt., 2006).

IKT nėra lengvai įsileidžiamos į socialinio darbo praktikos lauką. L. Parrott ir I. Madoc-Jones (2008) pabrėžia, kad į IKT taikymą socialiniame darbe ilgą laiką buvo žiūrima su nenoru, jos minimaliai taikytos praktikoje, labiau apsiribojant vadybos sfera. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad naujovės socialiniame darbe yra atidžiai filtruojamos ir gana vangiai įsileidžiamos, jeigu jos nederą su socialinio darbuotojo etikos kodeksu ar profesiniais principais ir standartais. Viena vertus, galbūt iš dalies teisūs yra D. West ir D. Heath (2011) teigdami, kad socialinio darbo teorijos ir modeliai yra pasenę ir kad profesijai sunku suprasti ir reaguoti į aktualias globalizacijos problemas. Kita vertus, ir E. Barrera-Algarín, J. L. Sarasola-Sánchez-Serrano ir A. Sarasola-Fernández (2023) pabrėžia, kad situacija keičiasi, nes socialinių darbuotojų IKT priėmimo laipsnio tyrimo rezultatai rodo aukštą profesionalų nusiteikimą taikyti technologijas socialinio darbo praktikoje. Autoriai pabrėžia, kad IKT artimiausioje ateityje bus plačiai naudojamos socialiniame darbe, tačiau ši pažanga ir pokyčiai nebus lengvi, nes socialinio darbo disciplinai teks susidurti su svarbiais iššūkiais ir grumtis su prieštaravimais, ypač etinio pobūdžio.

2. Metodologija

2023 m. buvo atliktas kokybinis tyrimas. Toks tyrimo tipas pasirinktas todėl, kad IKT taikymo socialiniame darbe sritis yra mažai tyrinėta Lietuvoje. Tyrimo dalyviais pasirinkti

socialiniai darbuotojai, dirbantys su sunkumų patiriančiomis šeimomis N mieste. Tyrimo dalyviai atrinkti taikant tikslinės atrankos metodą, padedantį identifikuoti dalyvius, kurie dalijasi ta pačia pagrindinio tyrimo reiškinio patirtimi (Thorne, 2016) ir kurie turi patirties ir žinių apie dominantą reiškinį (Creswell, 2003). Darbas su šeimomis, patiriančiomis sunkumų, reikalauja nuolatinio tiesioginio kontakto su klientais, o informacinių technologijų panaudojimas gali kelti nemažą iššūkių. Tyrimo dalyviai atrinkti remiantis tokiais atrankos kriterijais: įgytas aukštasis (neuniversitetinis ir universitetinis) išsilavinimas, bendras socialinio darbo stažas ir darbo su sunkumų patiriančiomis šeimomis ne mažesnis nei treji metai. Kriterijų pasirinkimas leidžia apibrėžti, kad dalyviais pasirenkami asmenys, kurie jau yra baigę reikiamas studijas ir per trejus metus įgijo pakankamai patirties ir įgūdžių darbe su šeima bei dirbo socialinį darbą COVID-19 pandemijos laikotarpiu. Tyrime dalyvavo 11 socialinių darbuotojų. Remiantis prisotinimo principu pats tyrėjas nusprendžia, kada baigti tyrimą (Guest, Namey ir Chen 2020; Tran ir kt., 2017). 11 interviu pakako reikiamai informacijai gauti. Visos tyrimo dalyvės buvo moterys, kurių amžiaus vidurkis 33 metai, darbo stažo socialinio darbo srityje vidurkis – 9 metai.

Tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu, sudarytas iš trijų pagrindinių klausimų: 1. Kokias IKT socialiniai darbuotojai taiko dirbdami su šeimomis? 2. Kokioms socialinio darbo sritims taikomos IKT? 3. Kokie IKT taikymo pranašumai socialiniame darbe su šeima? Interviu metu tyrėjas užduodavo papildomų klausimų, norėdamas gauti patikslintą informaciją ar pasiekti, kad būtų nuodugniau atskleista patirtis. Interviu trukmės vidurkis 40 min.

Atliekant tyrimą vadovautasi pagrindiniais tyrimo etikos principais: buvo užtikrinta laisva dalyvavimo valia (dalyviai galėjo atsisakyti dalyvauti tyrime bet kuriuo metu), konfidencialumas (nei miestas, nei organizacija nėra įvardijama, kiekvieno tyrimo dalyvio tapatybė yra išsaugota suteikiant kodą (I-1, I-2 ir pan.). Tyrimo dalyviams buvo iš anksto pateikta informacija apie tyrimą, kad jie galėtų visapusiai susipažinti su tyrimo tikslais ir eiga.

Duomenų analizės metodu pasirinkta turinio analizė, kuri, pasak J. Drisko ir T. Maschi (2016), yra struktūruotas tyrimo metodas, taikant tam tikrą tyrimo dizainą ir metodus, kad iš tekstų ir panašios medžiagos būtų galima padaryti atkartojamas ir pagrįstas išvadas. Turinio analizė buvo vykdoma šiais etapais: nuoseklus duomenų skaitymas, pirminių elementų identifikavimas, duomenų suskirstymas į reikšmingus analitinius vienetus, šių vienetų suskirstymas į subkategorijas, kategorijų išryškėjimas ir turinio duomenų interpretavimas (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

3. IKT priemonės ir jų taikymas socialiniame darbe su šeima

Siekiant išsiaiškinti IKT taikymą socialiniame darbe, buvo išskirtos tokios kategorijos ir subkategorijos:

IKT priemonės: *išmanusis telefonas, kompiuteris, elektroninis paštas, nuotolinio darbo įrankiai ir programėlės, navigacija, socialiniai tinklai ir skaitmeninės paslaugų sistemos;*

IKT taikymo sritys – komunikacija, informacijos administravimas, informacijos skaitmenizavimas, nuotolinis procesų valdymas.

Tyrimo dalyviai socialinio darbo su šeimomis nebeįsivaizduoja be informacinių technologijų – išmanaus telefono, kompiuterio ir interneto: „Kompiuteris naudojamas visai informacijai kaupti.“ (I-4); „Tikriausiai be kompiuterio ir išmanaus telefono tiesiog negalėtų vykti darbas.“ (I-1); „išmanusis telefonas (svarbus internetinis ryšis)“ (I-6).

Elektroninis paštas neabejotinai išlieka viena svarbiausių informacijos apsikeitimo priemonių: „<...> pašta naudoju informacijai išsiųsti.“ (I-3); „Elektroninis paštas naudojamas kažkokiais informacijai persiųsti, apsiukeisti kažkokiais dokumentais.“ (I-8); „Elektroniniu paštu siunčiam dokumentą ar formas pasirašymui.“ (I-11); „Susirašinėjam e. laiškais.“ (I-9); „<...> elektroninis paštas, kur siunti įvairią informaciją, nuorodas.“ (I-10). Bendraujant su klientu elektroninis paštas ne visada yra geriausia priemonė. IKT įvairovė leidžia socialiniam darbuotojui derinti priemones prie kliento situacijos: „Elektroninis paštas nėra patogus, nes iš karto neatrašo, kartais išvis neatsiliepia, tai dažniausiai yra susisiekiama skambučiais.“ (I-9). Be to, socialiniai darbuotojai, dirbdami su šeimomis, naudojami įvairiais nuotolinio darbo įrankiais ir programėlėmis: „Zoom“, „MS Teams“, „MS Outlook“ (I-3); „<...> naudojama „Zoom“, „Teams“, „Google Meet“ programos“ (I-5); „<...> kartais naudojamos susisiekti ir „Viber“ programėlė“ (I-3); „Messenger“, „Whatsapp“ (I-4); „Bendraujant su jaunimu labai dažnai susirašinėjimui ir skambučiams taikau „Messenger“ programėlę.“ (I-5). Navigacijos programėlės išmaniajame telefone padeda lengviau susirasti šeimų gyvenamąją vietą: „<...> pirmą kartą vykstant į naujas šeimas, dažniausiai naudojamos navigacija.“ (I-4); „<...> kai važiuoji į šeimą, telefoną kartais panaudoji ir kaip navigaciją“ (I-10). Socialiniai tinklai taip pat gali būti panaudojami darbe su šeimomis: „Facebook“ (I-3); „Instagramą labiau mėgsta ukrainiečiai, tai mes prie jų derinamės, dar ir telegramą susikūriau dėl jų.“ (I-9). Vis dėlto tyrimo dalyviai socialinių tinklų naudojimą vertina atsargiai tiek dėl pateikiamo asmeniško turinio, tiek dėl klientų, tiek ir atsižvelgdami į pačių socialinių darbuotojų nuostatas dėl socialinių tinklų: „Socialinių medijų nenaudojam.“ (I-11), „<...> man socialiniai tinklai per daug asmeniški, todėl jų nenaudoju.“ (I-6); „<...> ne visi nori kurtis feisbuką, matomą socialiniam darbuotojui, nes reikia ir jam palikti tos erdvės.“ (I-8); „Neturiu jokių fb susikūrusi grupių ir nebendrauju tokiais būdais.“ (I-9).

Vis daugiau paslaugų yra skaitmenizuojama, todėl tyrimo dalyviai pastebi, kad turi nuolat mokytis dirbti su naujomis sistemomis: „<...> kai kuri informacija apie klientą kaupiama sistemose, kuriomis naudotis socialinis darbuotojas taip pat įpareigojamas.“ (I-7); „Avilyš“, „SPIS“ (I-4); „Socialinių paslaugų platforma (SPIS).“ (I-1); „DVS „Kontora.lt“ (I-7); „Dabar mokomės naudotis MIGRIS sistema, laikini leidimai gyventi.“ (I-9); „<...> taip pat valdyti tam tikras plačiai taikomas sistemas siekiant surasti aktualią su paslaugų gavėju susijusią informaciją.“ (I-7).

Neabejotinai IKT yra visų pirma komunikacijos priemonės, leidžiančios lengvai susisiekti su klientais ir specialistais, apsiukeisti informacija, susitarti dėl susitikimo ir pan.: „Labiausiai pasiteisina telefonas, tai aiški susisiekimo priemonė, tiek su šeimomis, tiek su kitais specialistais.“ (I-10); „Pirmoje vietoje yra telefonas, nes tai dažniausia pirmam susitikimui

susitarti.“ (I-11); „<...> susirašinėjimui su šeima ir nuotraukų persiuntimui.“ (I-5); „<...> šiai dienai matom, kad tą klientą pasiekti įmanoma ir nuotoliniu būdu, ką puikiai padarom.“ (I-8).

Tyrimo dalyviai pripažįsta, jog IKT yra plačiai naudojamos socialinio darbo procesuose, susijusiuose su socialinio darbo vadybos ir administravimo sritimi – informacijos paieška ir rinkimu: „<...> informacijos apie žmogų rinkimui, paieškoms“ (I-3); „<...> visų pirma informacijai rinkti, duomenų surinkimui apie šeimą.“ (I-1); klientų registracija: „<...> registruojame žmones, vedame duomenis <...>.“ (I-9); dokumentų valdymu: „<...> siunčiama įvairi informacija tarp institucijų, registruojami vidiniai dokumentai, įsakymai“ (I-7); „Nuo įvairių prašymų pildymo ir pateikimo, dokumentų skenavimo <...>.“ (I-5); duomenų kaupimu, apdorojimu ir saugojimu: „Teikiant paslaugas klientams visada yra formuojama jo byla.“ (I-7); „Technologijos, kurios skirtos perteikti, gauti, išsaugoti, kaupti informaciją, duomenis.“ (I-6).

Augant duomenų srautams ir tobulėjant technologijoms bei jų programoms, darbuotojams tenka prisitaikyti ne tik prie išorinių skaitmenizuotų duomenų pateikimo ir analizės sistemų, bet ir vidinių organizacijų dokumentų skaitmenizavimo procesų: „Mūsų organizacija eina link bylų skaitmenizavimo.“ (I-10); „Visa informacija saugoma elektroninėse bylose bendroje įstaigos sistemoje.“ (I-4); „Duomenų optimizavimas, perkėlimas į elektroninę erdvę.“ (I-2); „Tai susiję su įvairių dokumentų formavimu, elektroninių sistemų valdymu.“ (I-7).

IKT įgalina nuotolinį procesų valdymą. Nuotoliniai posėdžiai ir atvejų aptarimai tampa įprasta susitikimų organizavimo forma – „susitikimams, bendravimui, situacijos aptarimui“ (I-3); „<...> šeimos atvejo peržiūros posėdžių organizavimo nuotoliniu būdu“ (I-5); „<...> dalyvauti nuotoliniuose atvejo vadybos posėdžiuose, susirinkimuose“ (I-2); „Didelė dalis posėdžių vyksta nuotoliniu būdu <...>.“ (I-4); „Tarpinstitucinių susirinkimų, vaiko gerovės komisijos posėdžiams.“ (I-5). Nuotolio galimybės išnaudojamos ir socialinių darbuotojų tobulinimuisi, ir profesinei pagalbai „seminaruose, mokymuose, supervizijose arba intervizijose“ (I-2).

Tyrimo duomenys rodo, kad ypač išmanieji telefonai, taip pat kompiuteriai, elektroninis paštas, įvairios programos ir programėlės bei kitos technologijos yra gana plačiai taikomos socialiniame darbe su šeimomis. Šios technologijos padeda socialiniams darbuotojams susisiekti su klientais ir specialistais, ieškoti, rinkti ir kaupti informaciją, dalyvauti nuotoliniuose posėdžiuose ir pan.

4. IKT taikymo pranašumai socialiniame darbe su šeima

Tyrimo dalyvių buvo prašoma išreikšti požiūrį į **IKT taikymo pranašumus** ir išskirtos tokios subkategorijos: *darbo palengvinimas, įgalintas bendravimas per nuotolį, patogumas, laiko taupymas, išteklių taupymas, procesų paspartinimas, efektyvumo didinimas.*

Iš tyrimo duomenų matyti, kad IKT tampa svarbiu ir neatsiejamu įrankiu socialiniam

darbe: „<...> atlieka svarbų vaidmenį ir be jų būtų jau labai sudėtinga, jos neatsiejama šiuolaikinio gyvenimo dalis.“ (I-4); „<...> ir yra neatsiejama nuo paslaugų teikimo.“ (I-7). Pripažįstama, kad IKT gerokai palengvina socialinio darbuotojo profesinę veiklą, ypač susisiekiant su klientu, komunikacijoje, informacijos sklaidoje, apdorojant ir saugant duomenis: „<...> paskirtis palengvinti, paspartinti darbą.“ (I-7); „<...> žymiai gelbsti socialinių darbuotojų bazinių funkcijų atlikime.“ (I-1); „<...> lengvinanti komunikaciją, informacijos sklaidą, duomenų apdorojimą ir saugojimą“ (I-11); „<...> o socialinio darbo specialistams yra dažnu atveju lengviau pasiekti klientus ir su jais užmegzti ryšį.“ (I-1); „Man asmeniškai darbas palengvėjo dėl nuotolio galimybės, nes galiu greičiau sukontaktuoti su klientu.“ (I-11). Socialiniai tinklai leidžia geriau pažinti klientą, rasti reikiamą informaciją apie jį / ją: „<...> panašų į tą gyvą kontaktą socialinių tinklų pagalba.“ (I-1); „Gali matyti kliento veiklą, jo aktyvumą socialiniuose tinkluose, gali lengviau pasiekti, esant poreikiui ir giminaičių rasti.“ (I-3).

Įvairūs virtualūs bendradarbiavimo įrankiai leidžia bendrauti per nuotolį, suteikia galimybę dirbti nuotolinį komandinį darbą: „Komandoje mes naudojame bendrą kalendorių, kur daug mažiau įsivelia žmogiškų klaidų.“ (I-8); „<...> kolegai, kuris tave pavaduoja, tai galės matyti visą informaciją.“ (I-10); „<...> dabar prie vieno dokumento gali dirbti keli specialistai.“ (I-11).

Tiek darbuotojams, tiek ir klientams technologijos leidžia dirbti patogiau, mokytis, gauti paslaugas būnant namuose: „<...> su šeima neišeinant iš namų gali užpildyti įvairius prašymus socialinei paramai ar paslaugoms gauti elektroniniu būdu.“ (I-1); „<...> kad paslaugų gavėjai, turėdami prieigą prie savo bankinės sistemos, gali pasinaudoti su nemažai paslaugų.“ (I-2); „Galimybė dalyvauti mokymuose nuotoliniu būdu <...>.“ (I-3); „Galimybė dalyvauti nuotoliniuose kvalifikacijos kėlimo mokymuose pandemijos metu <...>.“ (I-5); „<...> per „Teams“ galim susijungti <...> tai nuotolio susitikimai labai praktikuojami.“ (I-10).

Tyrimo duomenys atskleidžia IKT indėlį į tvarumo ir efektyvumo užtikrinimą darbo vietoje. IKT naudojimas padeda darbuotojams sutaupyti laiko: „<...> taupo laiko resursus, suteikia galimybę bendrauti su klientais.“ (I-8); „<...> duomenų optimizavimas ne tik palengvina patį darbą, sutaupoma laiko.“ (I-2); „Prašymų pildymas ir teikimas IKT pagalba sutaupo kelionės laiką darbuotojams.“ (I-5); „Tą patį veiksmažodį galima atlikti žymiai per trumpesnę laiką.“ (I-5); „<...> tuo pačiu taupomas laikas.“ (I-4). Tyrimo dalyviai IKT svarbą sieja ne tik su laiko, bet ir išteklių taupymu: „<...> kai nereikia po miestą važinėti. Ir kuro sąnaudų ir pinigų taip pat sutaupome.“ (I-3); „Naudojant elektronine bylas sutaupomas popierius, tuo pačiu saugoma gamta.“ (I-4). „IT pagalba mažiau tokio faktinio popierizmo.“ (I-5).

Vienas iš esminių IKT pranašumų yra tas, kad jos leidžia paspartinti įvairius procesus: „Greičiau suteikti asmeniui / šeimai reikiamą pagalbą, paslaugas <...> sparčiau teikiamos / gaunamos paslaugos.“ (I-6); „Greita ir tiksli informacijos sklaida tarp kolegų.“ (I-5); „<...> arba gautum kaip senesniais laikais, kol nueitų registruotas laiškas, kol ateitų ir taip toliau.“ (I-8); „<...> darbas pagreitinamas, viskas vyksta labai sklandžiai.“ (I-10); „<...> informacija pasiekama ir perduodama greičiau.“ (I-4); „Paieška reikiamo dokumento ar informacijos tampa labai greita.“ (I-5); „Greitis teikiant / gaunant pagalbą.“ (I-6). Taip pat IKT

prisideda prie paslaugų efektyvumo didinimo, „nes pagreitina darbą, darbas efektyvesnis, aš labai džiaugiuosi, kad galiu dokumentus pildyti kompiuteriu“ (I-10); „Paslaugų gavėjas greičiau ir efektyviau gauna reikiamas paslaugas.“ (I-8).

IKT tampa svarbiu įrankiu socialiniame darbe su šeima. Jas pasitelkdami socialiniai darbuotojai gali lengviau ir greičiau susisiekti su klientais, sutaupyti laiko ir išteklių. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į didelius socialinių darbuotojų darbo krūvius. Galima daryti prielaidą, kad IKT prisideda prie socialinių darbuotojų teikiamų paslaugų efektyvumo didinimo.

5. Diskusija

Nepaisant to, kad socialinis darbas yra laikomas išskirtinai kontakto profesija, IKT sparčiai veržiasi į socialinio darbo praktikos lauką. Tai akcentuojama įvairiuose tyrimuose (Barrera-Algarín, Sarasola-Sánchez-Serrano ir Sarasola-Fernández, 2023; Pascoe, 2021; Jørgensen ir kt., 2022; Jackson Jr ir Malone, 2024; Canário, 2022). Tyrimo duomenys rodo, kad kompiuteris ir išmanieji telefonai, internetas, įvairios bendravimo platformos ir programėlės bei skaitmenizuotos paslaugų sistemos tampa neatsiejama socialinio darbo dalimi. Tokius rezultatus atskleidžia ir kiti tyrimai (Coleman, 2011; Reamer 2013; Pascoe, 2021; Jørgensen ir kt., 2022; Jackson Jr ir Malone, 2024). Viešųjų paslaugų skaitmenizavimas palaipsniui ateina ir į socialinio darbo lauką. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad socialiniai darbuotojai susiduria su skaitmenizuotų paslaugų sistemomis, kaip antai „Avilyš“, „SPIS“, „MIGRIS sistema“, „Tamo“, „Veritus“ ir pan. Apie tai kalba N. Coleman (2011), analizuodama „e. socialinio darbo“ ir „e. vadybos“ reiškinį atsiradimą socialiniame darbe, argumentuoja, kad socialiniai darbuotojai turi įsitraukti į paslaugų skaitmenizavimo plėtrą siekdami sumažinti neigiamą poveikį paslaugų vartotojams.

Socialiniai darbuotojai pripažįsta, kad IKT priemonės pagreitina darbą, palengvina komunikaciją, informacijos sklaidą, duomenų apdorojimą ir saugojimą, leidžia efektyviau ir tvariau tvarkyti klientų bylas, padeda išvengti klaidų, įgalina nuotolinius susirinkimus, paspartina organizacijos vidaus procesus. Tokias pat išvadas daro E. Barrera-Algarín, J. L. Sarasola-Sánchez-Serrano ir A. Sarasola-Fernández (2023). Autoriai nurodo, kad socialiniai darbuotojai aiškiai pripažįsta naujų technologijų naudojimo pranašumus, ypač pabrėždami geresnę prieigą prie išteklių, geresnę prieigą prie informacijos, vartotojo duomenų ir failų, geresnį ryšį ir keitimąsi informacija tarp specialistų, lengvesnes ir supaprastintas biurokratinės procedūras, pagerėjusį bendravimą su kitų profesijų atstovais ir palengvėjusią komunikaciją tarp socialinių darbuotojų. Panašius rezultatus galima aptikti ir kituose tyrimuose. S. L. Craig ir M. V. C. Lorenzo (2014) atliktas tyrimas apie IKT taikymą sveikatos priežiūros įstaigose atskleidžia, kad IKT pagerina socialinio darbo praktiką sveikatos sistemoje, nes sutrumpina pacientų buvimo ligoninėje trukmę, padidina prieigą laiku prie išteklių, paslaugų ir informacijos, gerina priežiūros koordinavimą, bendradarbiavimą ir keitimąsi žiniomis, informacija ir ištekliais; leidžia lengviau pasiekti atokiai gyvenančius

klientus, pagreitina pranešimų apie vaikų prievartos ar nepriežiūros atvejus, taip pat pagreitina pagalbos teikimą klientams, kuriems gresia pavojus sau pakenkti.

Be abejo, socialinio darbo profesija yra labai sudėtinga ir daugiau siejama su kontaktiniu darbu su klientais. Goldkind ir Chan (2017) nurodo, kad naujos atsirandančios technologijos kelia ir pavojų, ir suteikia galimybių socialinio darbo praktikos lauke bei kasdien keičia socialinio darbo administravimo, praktikos, švietimo ir etikos sritis. Nepaneigiamas faktas, kad naujosios technologijos daro įtaką socialiniam darbui, todėl būtina atlikti daugiau išsamesnių tyrimų apie IKT taikymą socialiniame darbe.

Išvados

COVID-19 pandemija gerokai paspartino IKT taikymą socialinio darbo praktikoje. Tyrimo duomenys rodo, kad įvairios išmaniosios technologinės priemonės tapo nepakeičiamais socialinio darbo su šeimomis įrankiais. Šiais spartaus technologijų vystymosi laikais IKT yra neabejotinai reikšmingos komunikacijos, informacijos administravimo, informacijos skaitmenizavimo, nuotolinių procesų valdymo srityse. IKT dažniausiai taikomos siekiant efektyviau ir tvariau teikti paslaugas ir pritaikyti socialinį darbą prie šiuolaikinių technologijų pokyčių. Socialiniai darbuotojai pripažįsta, kad IKT priemonės pagreitina darbą, palengvina komunikaciją, informacijos sklaidą, duomenų apdorojimą ir saugojimą, leidžia efektyviau ir tvariau tvarkyti klientų bylas, padeda išvengti klaidų, įgalina nuotolinius susirinkimus, paspartina organizacijos vidaus procesus. IKT neabejotinai išplečia socialinio darbo galimybes ir kelia naujų iššūkių. Būtinai platesni tyrimai apie IKT naudojimą tiesioginiame darbe su klientais, technologijų naudojimo etikos klausimus ir specialistų rengimo programų pritaikymą naujiems technologiniams iššūkiams.

Literatūra

- Barrera-Algarín, E., Sarasola-Sánchez-Serrano, J. L., & Sarasola-Fernández, A. (2023). Social work in the face of emerging technologies: A technological acceptance study in 13 countries. *International Social Work*, 66(4), 1149–1166. <https://doi.org/10.1177/00208728211041672>
- Canário, A. C., Byrne, S., Creasey, N., Kodyšová, E., Kömürçü Akik, B., Lewandowska-Walter, A., Modić Stanke, K., Pečnik, N., & Leijten, P. (2022). The use of information and communication technologies in family support across Europe: A narrative review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1488. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031488>
- Coleman, N. (2011). *E-social work: A preliminary examination of social services contact centres* [doctoral dissertation, University of Warwick]. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:109560761>
- Coulshed, V., Mullender, A., Jones, D. N., & Thompson, N. (2006). *Management in Social Work* (3rd ed.). Bloomsbury Publishing.

- Craig, S. L., & Lorenzo, M. V. C. (2014). Can information and communication technologies support patient engagement? A review of opportunities and challenges in health social work. *Social Work & Health Care*, 53(9), 845–864. <https://doi.org/10.1080/00981389.2014.936991>
- Creswell, J. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Sage.
- Drisko, J., & Maschi, T. (2016). *Content Analysis*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190215491.001.0001>
- European Commission. (2020). *Shaping Europe's digital future*. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/european-digital-strategy>
- Europos Komisija. (2022). *2022 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI)* [2022 Digital Economy and Society Index (DESI)]. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/lt/library/digital-economy-and-society-index-desi-2022>
- Guest, G., Namey, E., & Chen, M. (2020). A simple method to assess and report thematic saturation in qualitative research. *PLOS ONE*, 15(5). e0232076. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232076>
- Goldkind, L., & Chan, C. L. (2017). The *Journal of Technology in Human Services* turns a new page. *Journal of Technology in Human Services*, 35(4), 271–276. <https://doi.org/10.1080/15228835.2017.1356996>
- Jackson Jr, W. W., & Malone, J. (2024). Emerging technologies in social work: Solutions and challenges to traditional and modern interventions. *International Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 5(1), Article 2. <https://doi.org/10.56734/ijahss.v5n1a2>
- Jørgensen, A. M., Nissen, M. A., Devlieghere, J., & Gillingham, P. (2022). Social work technologies. *Nordic Social Work Research*, 12(3), 323–327. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2022.2076302>
- Lewis, J., Packard, T., & Lewis, M. (2012). *Management of Human Service Programs* (5th ed.). Thomson-Brooks/Cole.
- Magnusson, L., Hanson, E., Brito, L., Berthold, H., Chambers, M., & Daly, T. (2002). Supporting family carers through the use of information and communication technology—the EU project ACTION. *International Journal of Nursing Studies*, 39(4), 369–381. [https://doi.org/10.1016/S0020-7489\(01\)00034-7](https://doi.org/10.1016/S0020-7489(01)00034-7)
- Mishna, F., Sanders, J. E., Sewell, K. M., & Milne, E. (2021). Preparing social workers for the digital future of social work practice. *Journal of Social Work Education*, 57, 19–26. <https://doi.org/10.1080/10437797.2021.1912676>
- Nordesjo, K., Scaramuzzino, G., & Ulmestig, R. (2022). The social worker-client relationship in the digital era: A configurative literature review. *European Journal of Social Work*, 25(2), 303–315. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1964445>
- Parrott, L., & Madoc-Jones, I. (2008). Reclaiming information and communication technologies for empowering social work practice. *Journal of Social Work*, 8(2), 181–197.
- Pascoe, K. M. (2023). Considerations for integrating technology into social work practice: A content analysis of nine professional social work associations' Codes of Ethics. *International Social Work*, 66(2), 298–312. <https://doi.org/10.1177/0020872820980833>

- Payne, M. (2011). *Humanistic social work: Core principles in practice*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Perron, B. E., Taylor, H. O., Glass, J. E., & Margerum-Leys, J. (2010). Information and communication technologies in social work. *Advances in Social Work, 11*(2), 67–81.
- Petružytė, D., Gevorgianienė, V., Charenkova, J., Seniutis, M., Šumskienė, E., Žalimienė, L., & Yamaguchi, M. (2023). Technologijų integravimas į socialinio darbo praktiką ir studijas: Poreikis, iššūkiai ir galimybės. *Acta Paedagogica Vilnensia, 50*, 23–36. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2023.50.2>
- Randolph, K., Latham, D., Gross, M., & Constantino, C. (2022). Information communication technology and the social worker-client relationship: Lessons from communication theory. *Advances in Social Work, 22*(3), 916–935. <https://doi.org/10.18060/25651>
- Reamer, F. G. (2013). Social work in a digital age: Ethical and risk management challenges. *Social Work, 58*(2), 163–172. <https://doi.org/10.1093/sw/swt003>
- Rofuth, T. W., & Piepenbring, J. (2020). Leadership and management theory in social work. In *Management and leadership in social work* (pp. 4–32). Springer Publishing Company. <https://doi.org/10.1891/9780826130686>
- Rollins, W. (2020). Social worker–client relationships: Social worker perspectives. *Australian Social Work, 73*(4), 395–407. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2019.1669687>
- Thorne, S. (2016). *Interpretive description: Qualitative research for applied practice* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315545196>
- Tran, V.-T., Porcher, R., Tran, V.-C., & Ravaud, P. (2017). Predicting data saturation in qualitative surveys with mathematical models from ecological research. *Journal of Clinical Epidemiology, 82*, 71–78.E2. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2016.10.001>
- Tsang, W.-H. W., Mo, K. Y.-H., Cheung, J. C.-S., & Wong, E. Y.-W. (2022). Social workers' acceptance of information and communication technology (ICT) in practice during COVID-19: Search for embracing ethical considerations in Hong Kong. *Journal of Social Service Research, 48*(5), 633–646. <https://doi.org/10.1080/01488376.2022.2100562>
- UNESCO Institute for Statistics [UIS]. (2009). *Guide to measuring information and communication technologies (ICT) in education*. Montreal: UIS. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186547>
- West, D., & Heath, D. (2011). Theoretical pathways to the future: Globalization, ICT and social work theory and practice. *Journal of Social Work, 11*(2), 209–221. <http://dx.doi.org/10.1177/1468017310386835>
- Žemaitaitytė, I., & Katkonienė, A. (2019). Competences of older people to use smartphones as a factor of wellbeing in contemporary society. *SHS Web of Conferences, 68*, 03005. <http://dx.doi.org/10.1051/shsconf/20196803005>
- Žemaitaitytė, I., Bardauskienė, R., Pivorienė, J., & Katkonienė, A. (2023). Digital competences of future social workers: The art of education in uncertain times. *Social Work Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/02615479.2022.2164269>
- Žydzūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: Principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

THE APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN FAMILY SOCIAL WORK MANAGEMENT: OPPORTUNITIES AND ADVANTAGES

Assoc. Prof. Dr. Raminta Bardauskienė
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Significant impetus for applying ICT in social work was provided by the COVID-19 pandemic, which significantly restricted opportunities for direct contact with clients. UNESCO (2009) defines ICT as various technological tools and resources used to transmit, store, create, share, or exchange information, including computers, the internet (websites, blogs, and emails), live broadcasting technologies (radio, television, and internet streaming), and recording technologies (podcasting, audio and video players, and storage devices).

The application of ICT in social work practice poses considerable challenges. When presenting social work as a profession, the aspect of social work involving direct contact with clients is first emphasized, where the social worker-client relationship is most important (Nordesjo, Scaramuzzino & Ulmestig, 2021; Randolph et al., 2022). This relationship, based on humanistic principles, is central to client growth and change (Payne, 2011). Social workers aim to establish and maintain trusting relationships with the client and their environment, and the success of an intervention often depends on the relationship between the social worker and the client (Rollins, 2020).

A less strongly emphasized but no less important aspect of social work is social work management and administration. Coulshed et al. (2006) indicated that social work practice activities include the managerial skills that social workers at all levels must have. The authors also emphasized that keeping notes on clients, plans, meetings, and budgeting is an inevitable part of social work administration, which is necessary for reporting to both management and clients. Not only the case manager, but also every social worker makes a plan to achieve a certain goal, organizes people and resources to implement the plan, mobilizes professionals, evaluates the results and revises and adjusts the plan. Lewis, Packard and Lewis (2012) referred to these functions as social work management. However, social workers often view this managerial and administrative aspect of social work negatively, seeing it as a waste of time at the expense of direct work with clients (Coulshed et al., 2006).

Despite the challenges of contemporary life and the rapid development of technology, which compel social workers to incorporate ICT into their practice, we still see a lack of research on the application of ICT in social work in Lithuania. Therefore, this article aims to enrich research on how and to what extent ICT can serve social work practice in Lithuania.

The object of the study is the application of information technology in social work. **The aim of the article** is to reveal the possibilities and significance of applying information technology for social workers working with families. The article analyzes the results of a qualitative study conducted in 2023 with social workers working with families experiencing difficulties. Semi-structured interviews were used for data collection. The study participants were social workers working with families experiencing difficulties in City N. Eleven social workers participated in the study. All study participants were women, with an average age of 33 years and an average work experience in social work of 9 years. The average duration of the interviews was 40 minutes. Content analysis was chosen as the method of data analysis. The following **research questions** were investigated: What ICT tools do social workers use when working with families? What social work activities is ICT used in? What is the significance of ICT use in social work with families?

Despite the fact that social work is exclusively considered a contact profession, ICT is rapidly entering the field of social work practice. This is emphasized in various studies (Barrera-Algarín, Sarasola-Sánchez-Serrano & Sarasola-Fernández, 2023; Pascoe, 2021; Jørgensen et al., 2022; Jackson Jr & Malone, 2024; Canário, 2022). Research data show that computers and smartphones, the Internet, various communication platforms and apps, and digitized service systems are becoming an integral part of social work. Other studies also reveal such results (Coleman, 2011; Reamer, 2013; Pascoe, 2021; Jørgensen et al., 2022; Jackson Jr & Malone, 2024). The digitization of public services is also gradually coming to the field of social work. Research data reveals that social workers are exposed to digitized service systems such as Avilys, SPIS, MIGRIS, Tamo, Veritus, etc. Coleman (2011), analyzing the emergence of the phenomena of “e-social work” and “e-management” in social work, argued that social workers must be involved in the development of the digitalization of services in order to reduce the negative impact on service users.

Social workers recognize that ICT tools speed up work, facilitate communication, dissemination of information, data processing and storage, enable the more efficient and sustainable management of client cases, help avoid errors, enable remote meetings, and speed up the internal processes of the organization. The same conclusions were reached by Barrera-Algarín, Sarasola-Sánchez-Serrano and Sarasola-Fernández (2023). The authors pointed out that social workers clearly recognize the benefits of using new technologies, particularly emphasizing: better access to resources; better access to information, user data and files; better communication and exchange of information between professionals; easier and simplified bureaucratic procedures; improved communication with representatives of other professions; and improved communication between social workers. Similar results can be found in other studies. A study conducted by Craig and Lorenzo (2014) on the application of ICT in health care institutions revealed that ICT improves social work practices in the health system by: reducing patients' length of stay in the hospital; increasing timely access to resources, services and information; improving care coordination, collaboration, and the sharing of knowledge, information and resources; enabling easier access to remote clients; expediting the reporting of child abuse or neglect; and expediting assistance for clients at risk of self-harm.

Of course, the social work profession is very complex, and is more associated with contact work with clients. As Goldkind and Chan (2017) pointed out, emerging technologies present both risks and opportunities to the field of social work practice and are changing the fields of social work administration, practice, education, and ethics on a daily basis. It is an undeniable fact that new technologies are influencing social work, expanding the possibilities of social workers and raising new challenges. More extensive research is needed on the use of ICT in direct work with clients, the ethical issues of technology use, and the adaptation of specialist training programs to new technological challenges.

Keywords: *information and communication technologies; social work management; social work with families.*

Padėka

Dėkojame socialinio darbo magistrei Dovilei Petkūnaitei už tyrimo duomenų surinkimą.

Acknowledgement

We are grateful to Dovilė Petkūnaitė, who holds a master's degree in social work, for the collection of research data.

Raminta Bardauskienė, socialinių mokslų (vadybos ir administravimo) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinio darbo vadyba, socialinio darbo teorijos, IKT socialiniame darbe, vaiko gerovė, šeimos politika.

Raminta Bardauskienė, Doctor of Social Sciences (Management and Administration), associate professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: social work management, social work theories, ICT in social work, child welfare, family policy.

ASMENS NAMUOSE TEIKIAMŲ STANDARTIZUOTŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: INDIVIDUALIOS PRIEŽIŪROS DARBUOTOJŲ PATIRTYS

Reda Steniukynienė

Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras
Žemaitės g. 2, LT-69206 Kalvarija, Lietuva
Telefonas +370 659 91080
Elektroninis paštas rsteniukyniene@gmail.com

Prof. dr. Valdonė Indrašienė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas +370 5 271 4710
Elektroninis paštas v.indrasiene@mruni.eu

Pateikta 2024 m. kovo 17 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-06

Anotacija

Straipsnio tikslas – atskleisti individualios priežiūros darbuotojų patirtis, susijusias su tuo, kaip vertinama socialinių paslaugų, teikiamų asmens namuose, kokybė taikant EQUASS kokybės standartą. Probleminiai klausimai: Kaip pasikeitė individualios priežiūros darbuotojų teikiamų socialinių paslaugų kokybės vertinimas įdiegus EQUASS kokybės standartą? Kokius pokyčius teikdami socialines paslaugas patiria individualios priežiūros darbuotojai, įdiegus EQUASS kokybės standartą?

Siekiant atskleisti individualios priežiūros darbuotojų patirtis, taikyta kokybinio tyrimo prieiga. Pasirinkta tikslinė atranka laikantis prisotinimo principo (apklausti 8 individualios

priežiūros darbuotojai). Empiriniai duomenys buvo renkami naudojant pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo duomenys buvo apdoroti pasitelkus kokybinę turinio (content) analizę.

Tyrimas atskleidė, kad socialinių paslaugų kokybės užtikrinimas iki EQUASS standarto diegimo buvo orientuojamas į pastangas atliepti paslaugų gavėjų poreikius, todėl individualios priežiūros darbuotojai teikiamų socialinių paslaugų kokybę vertino daugiau intuityviai (stebėdami paslaugų gavėjo reakciją) ir objektyviai (metinės vertinimo anketos duomenys). Kokybinio tyrimo radiniai atskleidė, kad, pradėjus taikyti EQUASS standartą, teikiamų paslaugų kokybę imta vertinti pagal numatytus paslaugų kokybės vertinimo kriterijus, akcentuojant konkretaus rezultato pasiekimą ir jo išmatavimą. Standartizuotų socialinių paslaugų kokybė tapo neatsiejama nuo asmens, kuriam jos teikiamos, išsikeltų asmeninių tikslų, įgalinančių mažais žingsniais gerinti savo gyvenimo kokybę. EQUASS standarto taikymas pakeitė individualios priežiūros darbuotojų teikiamų paslaugų prasmės suvokimą iš „teikti nustatytą poreikį atitinkančias paslaugas“ į „teikti paslaugų gavėjo konkretų poreikį atliepančias paslaugas jį įgalinant“. Kokybės kriterijų numatymas leidžia individualios priežiūros darbuotojams siekti konkretaus ir pamatuojamo rezultato ir sykiu didina darbo motyvaciją. Veiklos įsivertinimas siejamas su paslaugų teikimo tobulinimu ir paskata tobulėti profesinėje veikloje. Tyrimo radiniai atskleidė, kad standartizuotų paslaugų teikimas didina įstaigos darbuotojų sutelktumą, įprasmina komandinio darbo svarbą paslaugų gavėjo įgalinimo ir paslaugų tobulinimo kontekste. Individualios priežiūros darbuotojų patiriami pokyčiai sietini su padidėjusia paslaugų pasiūla, socialinių partnerių įsitraukimu siūlant paslaugas ir besiformuojančia paslaugų kokybės stebėsenos kultūra įstaigoje.

Reikšminiai žodžiai: socialinės paslaugos namuose; EQUASS standartas; socialinių paslaugų kokybė; individualios priežiūros darbuotojai; socialinių paslaugų vertinimas.

Įvadas

Demografinis senėjimas Lietuvoje tampa viena iš aktualiausių socialinių problemų ir reikšmingai veikia sveikatos ir socialinės priežiūros sistemas (Tarptautinė ataskaita, 2019). Siekiant sudaryti sąlygas asmenims kuo ilgiau gyventi savo namuose, didinamas socialinių paslaugų prieinamumas, kuris užtikrina asmenims didesnę priežiūrą ir pagalbą. Pažymima, kad „didėjanti socialinių paslaugų apimtis ir naujosios viešosios vadybos paradigma galutinai įtvirtino kokybės sąvoką socialinių paslaugų teikimo srityje“ (Adomaitytė-Subačienė, 2015, p. 63), o kintant visuomenės poreikiams ir lūkesčiams dėl socialinių paslaugų, kinta ir kokybės reikalavimai, kurie lemia vis naujų, patobulintų kokybės požymių rinkinių sudarymą (Vyšniauskienė, 2014). Dėl šios priežasties kokybė turi būti suprantama kaip nuolat evoliucionuojanti dimensija, neatskiriama organizacijų vystymosi ir tobulėjimo dalis (Astrauskaitė ir Ruževičius, 2016). O paslaugas teikiančioms įstaigoms svarbu suformuluoti kokybės tikslus siekiant jų kokybės įgyvendinimo, grindžiant sprendimus faktais, nuolatiniu gerinimu, orientacija į klientus ir jų poreikius (Ginavičienė ir kt., 2021). Šie reikalavimai suponuoja poreikį vertinti socialinių paslaugų kokybę tiek stacionariose

įstaigose, tiek teikiamas asmens namuose.

Lietuvoje pagrindiniu socialinių paslaugų kokybės standartu buvo laikytas Socialinės globos normų aprašas (2007), tačiau įstojus į Europos Sąjungą atsirado galimybė perimti užsienio šalių patirtis ir taikyti įvairesnius socialinių paslaugų kokybės standartus. Siekiant teikiamų socialinių paslaugų organizacijoje tobulinimo, Lietuvoje imta diegti EQUASS kokybės sistemą, kurios vienas iš tikslų – įtraukti darbuotojus į kokybės gerinimo ir nuolatinio tobulinimo procesą užtikrinant, kad paslaugų gavėjai dalyvautų kokybės sistemos diegimo procese ir gautų aukštos kokybės paslaugas (Čižikienė, 2020). Europos socialinių paslaugų kokybės standartas EQUASS sukurtas socialiniam sektoriui ir yra tinkamas įvairioms socialinėms paslaugoms, nes yra pagrįstas šių paslaugų ypatumais (Van Beek, 2013). Tačiau vis dar stokojama tyrimų, kuriuos atliekant būtų aiškinamasi, kaip specialistai naudoja jį savo kasdienėje praktikoje (Mathys ir kt., 2024).

Mokslininkai analizuoja socialinių paslaugų kokybę ir jos tyrimų svarbą (Merfeldaitė ir kt., 2021), socialinių paslaugų kokybę lemiančius veiksnius (Žalimienė, 2001), socialinių paslaugų sistemos modernizavimo problemą (Andrijauskaitė, 2015), paslaugų teikimo organizavimo procesus ir kokybinio požiūrio galimybes priimant sprendimus (Urvikis, 2016). Tyrinėjamas socialinių paslaugų kokybės vertinimas socialinio darbo praktikoje (Blom ir Morén, 2012), EQUASS standarto diegimo motyvai ir poveikis (Melão, 2016; Melão ir kt., 2016; Guia ir Melão, 2016). Daug dėmesio skiriama EQUASS modelio diegimui ir taikymui (Männik-Sepp, 2014; Gečienė ir Gudžinskienė, 2018), vadovo vaidmeniui diegiant ir naudojant EQUASS standartą socialinių paslaugų srityje (Čižikienė, 2019), taip pat EQUASS kokybės sistemos įgyvendinimo poveikiui socialinių paslaugų sektoriaus plėtrai (van Lierop ir Murauskienė, 2022).

Didėjant socialinių paslaugų asmens namuose pasiūlai ir keliant didesnius reikalavimus socialinių paslaugų kokybei, tampa svarbu vertinti teikiamų paslaugų kokybę. Lietuvoje dar menkai tyrinėta socialinių paslaugų teikiamų asmens namuose kokybė, todėl svarbu atskleisti individualios priežiūros darbuotojų patirtis, susijusias su tuo, kaip EQUASS standarto taikymas veikia socialinių paslaugų asmens namuose kokybės vertinimą ir užtikrinimą.

Tyrimo objektas – socialinių paslaugų namuose kokybės vertinimas taikant EQUASS kokybės standartą.

Tyrimo tikslas – atskleisti individualios priežiūros darbuotojų patirtis, susijusias su tuo, kaip vertinama socialinių paslaugų asmens namuose kokybė taikant EQUASS kokybės standartą.

Probleminiai klausimai. Kaip pasikeitė individualios priežiūros darbuotojų teikiamų socialinių paslaugų kokybės vertinimas įdiegus EQUASS kokybės standartą? Kokius pokyčius patiria individualios priežiūros darbuotojai teikdami socialines paslaugas, kai įdiegtas EQUASS kokybės standartas?

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, tyrimo duomenų rinkimas pusiau struktūruotu interviu. Tyrimo duomenų analizei taikytas kokybinės turinio (*content*) analizės metodas.

1. Tyrimo metodologija

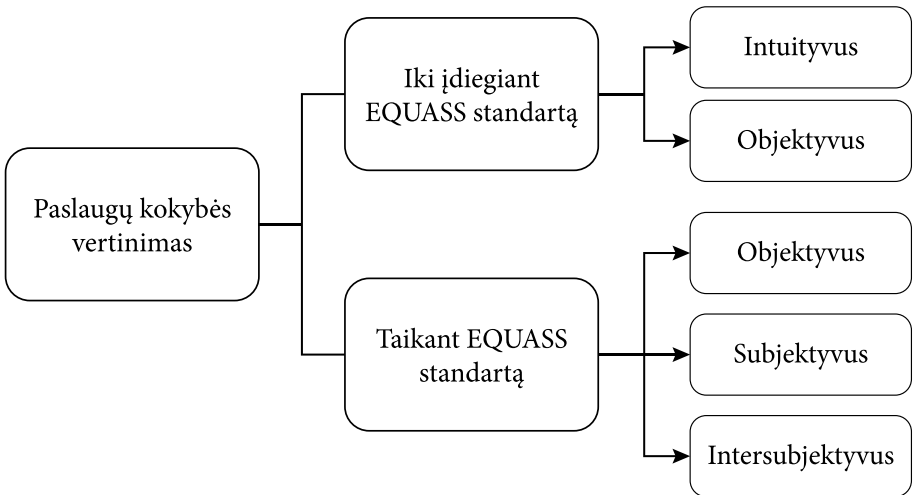
EQUASS kokybės standarto taikymo teikiant socialines paslaugas reiškinio ištirtumo analizė paskatino rinktis kokybinio tyrimo priėgą, nes kokybinis tyrimas suteikia plačias galimybes pažinti šį reiškinį (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Kokybinių duomenų rinkimui taikytas pusiau struktūruotas interviu pagal parengtą klausimyną, kuris sudarytas remiantis keturiais esminiais EQUASS kokybės principais: orientacija į asmenį, kompleksiskumu, orientacija į rezultatus ir nuolatinis paslaugų gerinimas. Tyrimo klausimai: *Kaip individualios priežiūros darbuotojai užtikrina ir vertina teikiamų paslaugų kokybę iki įdiegiant EQUASS kokybės standartą? Kas pasikeitė individualios priežiūros darbuotojų veikloje įdiegus įstaigoje EQUASS kokybės standartą? Kokius pokyčius, įdiegus EQUASS kokybės standartą įstaigoje, individualios priežiūros darbuotojos įžvelgia įstaigos lygmeniu ir kaip juos vertina?* Priklausomai nuo interviu eigos kiekvienam tyrimo dalyviui buvo užduodami patikslinantys klausimai. Interviu metu buvo siekiama gauti kiek galima nuodugnesnius, išsamesnius ir subjektyvesnius individualios priežiūros darbuotojų vertinimus, susijusius su nagrinėjama problema. Tyrimas organizuotas 2023 m. lapkričio – gruodžio mėn. Tyrimas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos (priemonė – Studentų tyrimai semestrų metu).

Kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas netikimybinės imties sudarymo būdas – kriterinė imtis (dirba socialinės globos įstaigoje, kurioje ne trumpiau nei 3 metus taikomas EQUASS kokybės standartas; teikia socialines paslaugas paslaugų gavėjų namuose; turi ne trumpesnę nei 5 metų socialinio darbo stažą). Tyrime dalyvavo 8 individualios priežiūros darbuotojai, atitinkantys visus nurodytus kriterijus. Tyrimo dalyviams sutikus, visi interviu buvo užfiksuoti diktofonu ir išsaugotos jų elektroninės versijos. Laikantis konfidencialumo principo tyrimo dalyviams buvo suteikti kodai, kurie nurodomi prie pateikiamų citatų. Tyrimo duomenims analizuoti taikyta kokybinė turinio (*content*) analizė.

Laikantis indukcinės analizės nuostatos tyrimo duomenys buvo sisteminami – ieškota reikšminių sąvokų ir prasmų, kurias būtų galima interpretuoti ir atskleisti ryšius. Atliekant empirinį tyrimą buvo laikomasi pagrindinių tyrimo etikos principų (Cox ir kt., 2023). Tyrimo dalyviams suteikiama galimybė savanoriškai dalyvauti tyrime, nes buvo iš anksto supažindinti su šiuo principu ir pakviesti į interviu tie, kurie sutiko dalyvauti. Klausimyne nebuvo įžeidžiančių, asmens orumą žeminančių teiginių. Su tyrimo dalyviais suderinta ir pasirinkta aplinka, kurioje jie nejautė baimės ar streso. Visiems tyrimo dalyviams paaikšintas tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pateikiama informacija buvo neutrali, objektyvi, orientuota tik į atliekamo tyrimo specifiką. Kadangi interviu klausimai yra susiję su pasirinktos įstaigos turimo EQUASS kokybės standarto vertinimu, buvo gautas įstaigos vadovo leidimas atlikti tyrimą. Užtikrintas tyrimo dalyvio konfidencialumas ir privatumas (atskleidžiama tik profesinė patirtis socialiniame darbe). Kiekvieną tyrimo dalyvį apibūdinanti informacija pateikta suteikus kodus A, B, C, D, E, F, G, H, pagal kuriuos kiti asmenys jų negali atpažinti.

2. Socialinių paslaugų, teikiamų asmens namuose, kokybės vertinimo kaita

Analizuojant tyrimo duomenis apie teikiamų socialinių paslaugų kokybę atskleista, kad tyrimo dalyviai savo pasisakymuose akcentavo socialinių paslaugų vertinimo patirtį iki standarto diegimo ir įdiegus standartą (1 pav.).

1 pav. Paslaugų kokybės vertinimas – iki įdiegiant ir taikant EQUASS kokybės standartą

Figure 1. Service quality assessment: before and after the implementation of the EQUASS quality standard

Tyrimas atskleidė, kad iki EQUASS kokybės standarto įdiegimo įstaigoje teikiamų socialinių paslaugų kokybę individualios priežiūros darbuotojai vertino *intuityviai* ir *objektyviai*. Intuityvus vertinimas perteiktas individualiu teikiamų socialinių paslaugų kokybės suvokimu ir vertinant paslaugų gavėjų išreikštą pasitenkinimą arba nepasitenkinimą gautomis paslaugomis. Objektyvus vertinimas siejamas su paslaugų gavėjų įvertinimu, išreikštu apklausose arba išsakytu žodžiais.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė tai, kad, iki įdiegiant EQUASS standartą, tyrimo dalyvių teigimu, teikiamų socialinių paslaugų kokybė buvo vertinama tiek intuityviai, tiek ir objektyviai. Vis dėlto iki įdiegiant EQUASS standartą individualios priežiūros darbuotojai apie socialinių paslaugų kokybę dažniau sprendavo iš paslaugų gavėjų atsiliepimų, jų

pasitenkinimo ar nepasitenkinimo teikiamomis paslaugomis. Intuityvus teikiamų socialinių paslaugų asmens namuose vertinimas remiasi ir pačių individualios priežiūros darbuotojų pastebimu paslaugų gavėjų pasitenkinimu, kurį perteikia paslaugų gavėjų šypsena ir gera nuotaika: „<...> Užtekdavo ir šypsenos, tikrai džiaugdavosi paslaugų gavėjai. Ačiū pasakydavo, visada būdavo dėkingi.“ (D); „<...> man tai geriausias įvertinimas – žmogaus šypsena“, „<...> tai pirmiausia žmogaus nuotaika gal, gal požiūris <...>, kaip vertina mano darbą.“ (E).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad vertindami teikiamų paslaugų kokybę individualios priežiūros darbuotojai taip pat rėmėsi ir savo pačių suvokiama kokybės samprata. Ši samprata tapatinama su jų pastebėtais pagerėjimo pokyčiais paslaugų gavėjų gyvenime: „<...> ir jis jau pradėjo krutėti truputį ir tiesiog įgalinom mes jį. Aš jį jau galėdavau išsikelti iš tos lovos, įsodyti į vežimėlį, nors buvo visiškai gulintis. Tai va, tokie tie požymiai, po truputį: kalbėjimo atsiradimas ar kažkokio mąstymo atsiradimas. Tai tokie požymiai ir parodydavo, kad kažką tai darome teisinga kryptim.“ (H). Teikiamų paslaugų kokybę taip pat siejama su paslaugų gavėjų ar jų artimųjų pozityviu nusiteikimu: „<...> žmogaus nuotaika gal, <...> gal kokie nusiskundimai, gal kažkas iš mano pusės būna negerai padaryta. Aš tai vertinu iš pačio žmogaus.“ (E).

Galima teigti, kad paslaugų gavėjų ar jų artimųjų reiškiamos emocijos individualios priežiūros darbuotojoms suteikdavo grįžtamąjį ryšį apie jų darbo kokybę ir davė pagrindą tyrimo dalyviams nuspręsti, kad teikiama paslauga yra kokybiška. Tyrimo dalyvių pasisakymai atskleidžia, kad vertinant teikiamų paslaugų kokybę svarbiausias kriterijus buvo paslaugų gavėjų šypsena, išreikštas pasitenkinimas arba pastebimai padidėjęs paslaugų gavėjų savarankiškumas.

Socialinių paslaugų kokybę, pasak tyrimo dalyvių, taip pat buvo vertinama objektyviai, remiantis formaliai raštu išreikštu paslaugų gavėjų įvertinimu, pateiktu apklausose: „<...> klausimynas paslaugų gavėjams, iš kurio imdavom atsakymus apie kokybę <...> vykdoma anketinė apklausa. Ten, kiek pamenu, buvo klausimai apie kokybę, tai ir iš to <...>“ (A); „<...> kiekvienų metų pabaigoje buvo atliekama paslaugų gavėjų apklausa – jos taip pat parodydavo, ar paslaugos kokybiškos.“ (D).

Tyrimo dalyvių teiginiai rodo, kad socialinių paslaugų gavėjų įvertinimas, išsakomas žodžiu, taip pat davė pagrindą spręsti apie paslaugų kokybės raišką: „<...> iš grįžtamojo ryšio. Tiesiog, jei paslaugų gavėjai ar jų artimieji apie paslaugas atsiliepdavo teigiamai, jie būdavo patenkinti paslauga <...>“ (B); „<...> man paslaugos kokybė siejasi su... geru žodžiu, padėka <...> paslaugų gavėjai išspausdina straipsnį ar pasidalina feisbuko paskyroje apie padėką darbuotojams, vadovams, pačiai įstaigai“ (F); „<...> įrodydavo padėkos žodžiai, geri atsiliepimai – tiek paslaugų gavėjų, tiek jų artimųjų <...>“ (C).

Tyrimo duomenys išryškino, kad tyrimo dalyviai kokybiškai teikiamomis paslaugomis laiko ir neigiamų atsiliepimų ar skundų iš paslaugų gavėjų nebuvimą. Tai rodo tyrimo dalyvių teiginiai: „Pirmiausia, nu negaudavome skundų, reiškiasi, tai patenkinti paslaugų gavėjai, jų artimieji.“ (A); „<...> tarkim, iš mano pusės kaip darbuotojos, jei mano asmuo nesiskųsdavo labai per daug, tai aš sakydavau, kad paslaugas atlieku kokybiškai.“ (G).

Taigi, apie socialinių paslaugų kokybę iki EQUASS standarto įdiegimo individualios priežiūros darbuotojai spręsdavo iš reguliariai kartą metuose pildytų anketų, kurias analizavo ir sprendė, ar paslaugos kokybiškos. Socialinių paslaugų kokybės vertinimas buvo siejamas su teigiamais paslaugų gavėjų atsiliepimais apie darbuotojus, jų bendravimą ir darbo įvertinimą, o reikšmingiausias įvertinimas – gauta padėka ir pozityvus grįžtamasis ryšys.

Tyrimė dalyvavusių individualios priežiūros darbuotojų pasisakymai atskleidė, kad, įstaigoje įdiegus EQUASS kokybės standartą, teikiamų socialinių paslaugų kokybę vertinama **subjektyviai, intersubjektyviai ir objektyviai**.

Individualios priežiūros darbuotojai teigė, kad, įdiegus EQUASS kokybės standartą, jiems tapo privalu pateikti savo veiklos įšivertinimą: „*Tai, manau, mūsų kasdienis dokumentų pildymas, kuriame atsispindi visas paslaugos teikimo procesas.*“ (B); „*Pildomi lapai darbo, nu būna parašyta ir pačios rašome, ką dirbame.*“ (G). Šis subjektyvus vertinimas, tyrimo dalyvių teigimu, yra papildomų laiko sąnaudų reikalaujantis darbas: „*Šiaip daug ir popierizmo, visur reikia rašyti, ką dirbame, pildyti lenteles <...>*“ (A); „*Dar nemažai reikia pildyti kiekvieną dieną dokumentų – kaip atsiskaitymas, ką dirbu <...>*“ (F). Tačiau savo veiklos įšivertinimą tyrimo dalyviai taip pat sieja su kokybės užtikrinimu: „*<...> tai įpareigojo būti šiek tiek pasitempusiems, neatsipalaiduoti ir nežiūrėti atsainiai į savo pareigų atlikimą.*“ (H).

Įdiegus EQUASS kokybės standartą, imtas taikyti ir intersubjektyvus vertinimas, kai individualios priežiūros darbuotojų įšivertinimas derinamas su socialinių darbuotojų vertinimu: „*<...> atsiskaitome savo socialinėms darbuotojoms su savo darbais <...> socialinis darbuotojas, atliekantis tas pavestas pareigas ir tikrai stebi rezultatus, vertina, pateikia ataskaitas.*“ (D); „*<...> mes atsiskaitome savo socialinėms darbuotojoms su savo darbais, be to, metų pabaigoje vyksta daug anketų, kurios parodo mūsų paslaugų teikimo proceso esmę.*“ (A).

Be to, teikiamų paslaugų kokybę vertina ir paslaugų gavėjai: „*Taip pat yra paslaugų gavėjų pageidavimų-pasiūlyimų knyga, tikrai paslaugų gavėjas gali pasiūlyti.*“ (D); „*Na ir žinoma, manau, visos apklausos, vertinimai metų pabaigoje.*“ (B). Tyrimo dalyvių pasisakymai atskleidė, kad paslaugų gavėjų namuose yra paliekami dokumentai, kuriuose paslaugų gavėjai gali įrašyti savo pastebėjimus, pageidavimus, pasiūlymus arba raštu išreikšti pasitenkinimą / nepasitenkinimą darbuotojo veikla. Visa tai leidžia vertinti teikiamų paslaugų kokybę derinant individualios priežiūros darbuotojų įšivertinimą ir paslaugų gavėjų vertinimą.

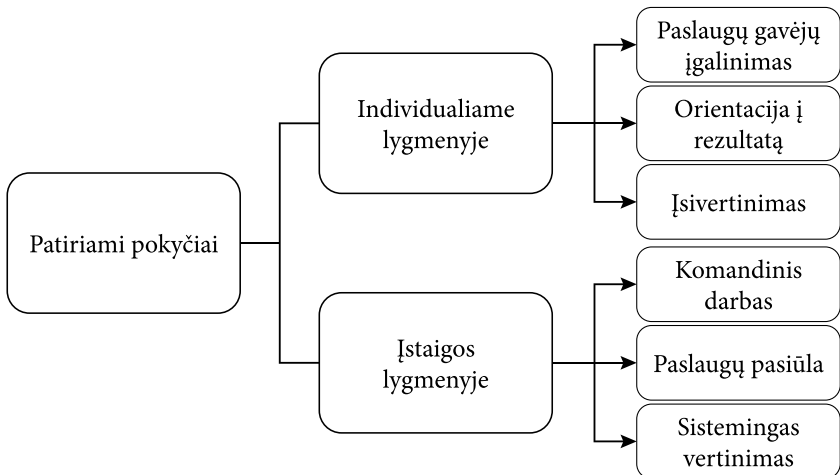
Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad, taikant EQUASS standartą, teikiamų socialinių paslaugų kokybę individualios priežiūros darbuotojai sieja su atitikimu numatytiems paslaugų kokybės vertinimo kriterijams: „*<...> suprantu, kad paslauga yra kokybiška, kai atitinka tam tikrus kriterijus ar ten kokius dalykus, kurie mus, darbuotojus, lavina, moko.*“ (H) ir pamatuojamu rezultatu: „*<...> atsirado rezultatų matavimas, kai teikiam paslaugą. Na iš teikimo matuojam..., koks gavosi rezultatas.*“ (F).

Taigi, taikant EQUASS standartą nustatomas ir stebimas socialinių paslaugų teikimo procesas, kuris leidžia vertinti veiklos rezultatus. Veiklos rezultatų vertinimas vyksta

derinant individualios priežiūros darbuotojų įsivertinimą, paslaugų gavėjų ir socialinių darbuotojų vertinimą, renkant vertinimui duomenis iš įvairių šaltinių ir siejant juos su numatytais kriterijais.

3. Pokyčiai individualios priežiūros darbuotojų veikloje įdiegus EQUASS kokybės standartą

Tyrimo duomenys atskleidė, kad, įdiegus EQUASS kokybės standartą, individualios priežiūros darbuotojos savo veikloje patiria pokyčius *individualiu ir įstaigos lygmenimis* (2 pav.). Pokyčiai individualiu lygmeniu atsiskleidžia per *pastangas įgalinti paslaugų gavėją, orientaciją į konkretų rezultatą, teikiamų paslaugų įsivertinimą*.

2 pav. Individualios priežiūros darbuotojų patiriami pokyčiai

Figure 2. Changes experienced by personal care workers

Reikšmingu pokyčiu, kurį patiria individualios priežiūros darbuotojai, laikytinas paslaugų gavėjų įgalinimas. Tyrimo dalyviai nurodė, kad asmens poreikiai buvo akcentuojami ir iki įdiegiant EQUASS standartą, tačiau jie nebuvo derinami su paslaugų gavėjų poreikiais: „<...> visada yra atsižvelgiama į paslaugų gavėjų poreikius. Anksčiau mes pačios pirmiausia pamatydavome, kas paslaugų gavėjui yra reikalinga, aktualu ir tuo metu reikalinga. Tada informuodavome socialinį darbuotoją, tada bendrai sprenddavom paslaugų gavėjų poreikius.“ (C).

Teikiant standartizuotas socialines paslaugas, pasak tyrimo dalyvių, dėmesys skiriamas pirmiausia patenkinti paslaugų gavėjų išvardytus poreikius, taip stengiantis įgalinti patį asmenį: „<...> didesnis dėmesys paslaugų gavėjų įgalinimui, kai paslaugos teikiamos tam,

kad žmogus įgautų gebėjimų <...>“ (B).

Į paslaugų gavėjų įgalinimą individualios priežiūros darbuotojas orientuoja konkretūs ir aiškūs paslaugų teikimo reikalavimai: „<...> akcentuojama tikslai, uždaviniai ir kokios priemonės tiem uždaviniams pasiekti“ (C); „<...> nauji reikalavimai <...> pradėjome labiau stengtis dėl paslaugų gavėjų, kad jie būtų patenkinti“ (F), taip pat į asmenį orientuotas požiūris: „<...> paslaugų gavėjai turi savo asmeninius tikslus ir juos siekia įgyvendinti <...> kaip ir pavyzdys, nupirko artimieji savo tėvams mikrobangų krosnelę, o jie ja juk nemoka naudotis. Tai čia ir atsirado su EQUASS naujove. Paskatinimas siekti tikslo – išmokyti naudotis mikrobangų krosnele.“ (C).

Taigi, tyrimo radiniai leidžia teigti, kad socialinių paslaugų kokybė orientuota į paslaugų gavėjų įgalinimą per jų pačių išsikeltus asmeninius tikslus ir šių tikslų pasiekimo įvertinimą. Visa tai išryškina pagrindinį individualios priežiūros darbuotojų siekį – teikiant paslaugas kuo labiau orientuotis į realius paslaugų gavėjo poreikius.

Tyrimo dalyvių teigimu, numatyti aiškūs paslaugos kokybės vertinimo kriterijai paskatino juos orientuotis į siekiamą konkretų rezultatą: „<...> paslaugos teikiamos ne tam, kad tiesiog jas teikiame, bet kad jos atneštų žmogui kažkokios realios naudos <...> kad ta nauda būtų ilgalaikė žmogui.“ (B); „Konkretumo turbūt daugiau atsirado <...>“ (E), kurį galima išmatuoti: „<...> atsirado rezultatų matavimas, kad teikiama paslauga, na iš teikimo matuoja, koks gavo rezultatas.“ (A); „<...> žymiai padaugėjo apklausų, daugiau metinės vykdavo, bet šios tokios labiau išsamesnės, platesnės.“ (E).

Pasak tyrimo dalyvių, EQUASS standartas sudarė galimybę suprasti atliekamo darbo prasmę: „<...> tie matuojami rezultatai, kai matai, kokią naudą paslaugų gavėjui atneša teikiamos paslaugos, tai turbūt labiausiai motyvuoja.“ (B).

Tyrimo duomenys rodo, kad, taikant EQUASS standartą, individualios priežiūros darbuotojai pokytį patiria ir teikiamų paslaugų kokybės įsivertinimo kontekste: „<...> pildom įsivertinimo anketą. Pildom, ten nurodom, kokių žinių dar mum trūksta <...> lapai darbo, nu būna parašyta ir pačios rašome kaip dirbame.“ (G). Pasak tyrimo dalyvių, savo veiklos įsivertinimas skatina tobulinti paslaugų teikimą: „<...> tas pamatymas konkretaus rezultato, kuris įnešė aiškumo apie paslaugos kokybę. Ir tada aiškiai pasimato, kur reikia tobulėti mum.“ (B), taip pat skatina tobulėti: „<...> pradėjome labiau stengtis dėl paslaugų gavėjų, kad jie būtų patenkinti.“ (F); „Manyčiau, mes labiau dirbam pasitempe, kažkaip mus įpareigojo <...> pasitempėm mes, tiesiog kai EQUASS buvo įdiegtas.“ (H).

Patiriamus pokyčius įstaigos **lygmeniu** dalyviai sieja su darbu komandoje, didesne paslaugų pasiūla ir sistemingu teikiamų paslaugų vertinimu. Tyrimu atskleista, kad, taikant EQUASS standartą įstaigoje, ypač sustiprėjo komandinis darbas: „Daugiau vyksta komandinis darbas, daugiau galima išsakyti savo nuomonę, lūkesčius. Įgyvendinamos priemonės, lūkesčiai paslaugų gavėjų.“ (C). Jo dalimi pasijuto ir tyrimo dalyviai: „Pasijutome labiau esantys komanda: turime taisykles, kurių privalome laikytis.“ (F). Galima daryti prielaidą, kad standarto taikymas sudaro sąlygas visam personalui įsitraukti ir dalyvauti kuriant įsitaigoje kokybės kultūrą.

Komandinio darbo raiška atskleista kliento įgalinimo kontekste: „<...> įgalinimas tas

tikrai <...> ir individualios priežiūros, ir socialinis darbuotojas – visada komanda ir šitą turėjome bandyt įgalinti, tikrai padėti, kad kartu įsijungtume [į įgalinimo procesą – aut. past.] <...>“ (D), taip pat rezultatų vertinimo procese: „<...> komandiniuose susirinkimuose analizuojame mes rezultatus. Buvo ir tokie veiksmai numatyti, ką galime pakeist, kad geriau atliepti paslaugas, <...> tas komandinis darbas dabar toksai gilesnis.“ (E).

Tyrimo dalyvių pasisakymai atskleidžia, kad EQUASS standartas išryškino komandinio darbo svarbą teikiant socialines paslaugas. Komandinis darbas, pasak tyrimo dalyvių, sukuria aplinką, kurioje galima pasitarti, pasidalyti turimomis žiniomis, pasipasakoti, kaip sekasi įgyvendinti siekiamą rezultatą, kokius rezultatus pasiekė, ką reikia tobulinti.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad įdiegus EQUASS standartą išaugo teikiamų paslaugų pasiūla, kuri suteikia galimybę paslaugų gavėjams, jų artimiesiems naudotis papildomomis paslaugomis. Taip imta siūlyti naujas paslaugas, kurios anksčiau nebuvo teikiamos: „Pradėta organizuoti sociokultūrinės paslaugas, lydėti paslaugų gavėjus į renginius. Paslaugų gavėjai dabar labiau įtraukiami į bendruomeninę veiklą, į bendruomenės visą gyvenimą.“ (B); „<...> ir į stovyklą lydėjimas, žaidimai, įvairūs užsiėmimai, veikla... Oi, dar žinau, kad net po dvi paslaugas teikia, kad tik žmogui būtų gerai, kad būtų pagerinta jam gyvenimo kokybė.“ (F).

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad įdiegus EQUASS standartą prie paslaugų pasiūlos didėjimo žymiai prisidėjo ir socialiniai partneriai: „Atsirado socialinių partnerių, ir tas komandinis darbas toksai gilesnis. Ir, kaip minėjau, tarkim, paslaugos neatliepia – ieškoma būdų, kaip tą pagerinti, pakeisti. Tai sakau ir pajungti partneriai socialiniai.“ (E). Taip pat atsirado daugiau galimybių dalytis gerąja patirtimi: „Galime lygintis su kitomis įstaigomis ir iš jų pasimokyti, o gal jie iš mūsų pasiima jiems priimtinius būdus, kaip mes dirbame su paslaugų gavėjais. Na atsirado didesnė galimybė dalintis patirtimis.“ (A).

Lyginimasis naudingas abiem pusėms atsižvelgiant į tai, kad besilyginančios įstaigos siekia tobulėjimo, naujovių. O taikant EQUASS principus nuolat orientuojamasi į rezultatus ir individualius paslaugų gavėjų poreikius. Lyginimosi metodas įstaigoms sudaro platesnes galimybes perimti ir pritaikyti kolegų taikomus būdus ir metodus, kuriais siekiama nuolatos tobulinti paslaugų teikimo procesus.

Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad taikant EQUASS kokybės standartą įstaigoje pereinama prie sistemingo teikiamų paslaugų kokybės vertinimo: „<...> atsirado daugiau tų apklausų, daugiau atsirado vertinimų <...> daugiau ataskaitų, daugiau vyksta susirinkimų, daugiau analizuojama, vertinama. Tai tas pasikeitė, taip <...>“ (E), taip pat suvokta poreikio vertinti pasiektą rezultatą: „<...> matuojame pokytį ir naudą paslaugų gavėjui, čia svarbiausia.“ (F).

Taigi, taikant EQUASS kokybės standartą įstaigoje kuriasi sistemingas kokybės vertinimas pereinant nuo kiekybinių prie kokybinių rodiklių matavimo. Nustatyti aiškūs ir suprantami kokybės vertinimo kriterijai, kurie suteikia galimybę reguliariai matuoti teikiamų socialinių paslaugų kokybę ir suteikia galimybes individualios priežiūros darbuotojams užtikrinti teikiamų socialinių paslaugų kokybę.

Diskusija

Atliktas empirinis tyrimas paskatino nuodugniau patyrinti EQUASS standarto taikymą globos įstaigoje. Atskleistos individualios priežiūros darbuotojų patirtys, susijusios su socialinių paslaugų kokybės vertinimu iki įdiegiant EQUASS standartą ir jį taikant.

Tyrimas atskleidė, kad iki įdiegiant EQUASS standartą individualios priežiūros darbuotojai apie socialinių paslaugų kokybę sprendavo iš paslaugų gavėjų atsiliepimų, jų patenkinimo ar nepatenkinimo teikiamomis paslaugomis. Nes siekiant atliepti paslaugų gavėjų poreikius, atitinkančius socialinių paslaugų plėtrą, ypatingas dėmesys tenka paslaugų gavėjų poreikių ir nuomonių vertinimui (Kudukytė-Gasperė, 2023), o šių nuomonių pripažinimas suteikia pagrįstą informaciją apie veiksmingą darbo praktiką (Kam, 2020). Taigi, socialinių paslaugų kokybė buvo suvokiama labai individualiai ir šis suvokimas priklausė nuo darbuotojų turimų lūkesčių ir patirties (Adomaitytė-Subačienė, 2015). Pagerėjusi paslaugų gavėjų gyvenimo kokybė ar pozityvus jų nusiteikimas darbuotojams taip pat buvo vienas iš veiksnių, įrodančių, kad paslaugos kokybiškos. Tai atliepia Adomaitienės ir Balčiūnienės (2017) tyrimo išvadą, kad paslaugų gavėjų lūkesčiai, siejami su gyvybinių poreikių patenkinimu sudarant orias sąlygas ir lygias galimybes funkcionuoti bendruomenėje, orientuoja į socialinių paslaugų veiksmingumą.

Apie socialinių paslaugų kokybę iki EQUASS standarto įdiegimo individualios priežiūros darbuotojai sprendavo iš kartą metuose vykdomų apklausų. O grįžtamojo ryšio iš paslaugų gavėjų gavimas ir skundų nebuvimas darbuotojams buvo priežastis tikėti, kad jie paslaugas teikia kokybiškai. Tai patvirtina Gečienės ir Raišienės (2018) išvadas, kai pirmiausia prašoma paslaugų gavėjo įvertinti, kiek svarbi yra kokybė, o vėliau – kaip tą kokybę atitinka gautos paslaugos. Galima daryti prielaidą, kad įstaiga turėjo motyvą gerinti paslaugų kokybę, nors dar neturėjo pasirinkto standarto, nes „socialinio darbo kokybė formuojasi trijuose lygmenyse: individualiame (mikro), organizacijos (mezo) ir strateginiame arba nacionaliniame (makro) lygmenyje“ (Adomaitytė-Subačienė, 2015, p. 136).

Tyrimo dalyvių teigimu, pradėjus taikyti EQUASS standartą apie paslaugų kokybę buvo sprendžiama iš jų pačių įšivertinimo, aprašant kasdienės veiklos lapuose atliktus darbus ir įšivertinimą pristatant socialiniams darbuotojams. Įšivertinimas, pasak Kam (2020, p. 796), skatina praktikuojančius socialinius darbuotojus atsivėlgti į paslaugų gavėjų perspektyvą ir numatyti gebėjimus, kuriuos jie jiems būtini, ir juos ugdytis. Dera pasakyti, kad nors dokumentų pildymas įvardijamas kaip vienas iš patiriamų sunkumų, tačiau tyrimo dalyviai tai vertina ir kaip atitinkamą paslaugų kokybės veiksnį. Šie tyrimo radiniai atliepia Pfüffner (2020) tyrimo išvadas, kad padidėjęs grįžtamojo ryšio informacijos kiekis pernelyg apsunkina mažas organizacijas, turinčias ribotus pajėgumus. Taip tai pat papildoma Čizikienės (2020) išvadas, kad, siekiant organizacijos išsikeltų tikslų įgyvendinimo, atskaitingi darbuotojai prisiima atsakomybę už kiekvieno darbuotojo efektyvią veiklą.

Tyrimas parodė žymų pokytį individualiu lygmeniu taikant EQUASS standartą socialinėms paslaugoms. Svarbiu socialinių paslaugų aspektu tapo padidėjęs paslaugų gavėjų įgalinimas atliepiant paslaugų gavėjų poreikius. Tai patvirtina mokslininkų išvadas, kad,

siekiant patenkinti asmens poreikius, svarbu ne tik juos motyvuoti, bet ir įgalinti (Osemeke ir Adegboyega, 2017), skirti dėmesį paslaugoms, kurias lemia paties asmens poreikiai (van Lierop ir Murauskienė, 2022). Taip pat tyrimas atskleidė, kad nustatant aiškius ir konkrečius tikslus atsiranda orientacija į rezultatus ir jų vertinimą. Pasak Gečienės ir Gudžinskienės (2018), būtina orientuotis į teikiamų paslaugų rezultatus, kad būtų užtikrinta paslaugų kokybė. Taigi, EQUASS kokybės standarto taikymas suteikė apčiuopiamos naudos socialinių paslaugų teikimui.

Įstaigos lygmeniu tyrimo radiniai atskleidė komandinio darbo, kurio pagrindu tapo visų darbuotojų įsitraukimas bendrai spręsti problemas, pasidalyti turimomis žiniomis, patirtimi, svarbą. Gallie ir kt. (2012) tyrimas atskleidė, kad komandinis darbas yra susijęs su didesne individualia iniciatyva ir saviugdosa darbe galimybėmis, didesniu įsipareigojimu darbui ir tai lemia darbo našumą. Kitas reikšmingas tyrimo radinys – veiklos ir paslaugų teikimo rezultatų matavimas pereinant nuo kiekybinių prie kokybinių rodiklių. Pasak Shaw ir kt. (2011), matavimas, atsižvelgiant į paslaugų teikimo poveikį, padeda sukurti tinkamą sistemą integruotų socialinių paslaugų vertinimui. Taigi, EQUASS kokybės standarto taikymas sietinas su integruotos vertinimo sistemos, kuri padeda užtikrinti aukštą socialinių paslaugų kokybę, įvertinti darbuotojų patirtį, paslaugų gavėjų nuomonės pareiškimą ir organizacijos tvarumą, sukūrimu. Sykiu suteikiama galimybė pamatuoti kokybės pokytį ir naudą paslaugų gavėjui. Visa tai padeda įstaigoms tobulėti ir daro poveikį paslaugų gavėjų gyvenimui (Blom ir Morén, 2012). Todėl EQUASS kokybės standartas yra vienintelis kokybės modelis, specialiai pritaikytas socialiniam sektoriui (Melão ir kt., 2019), nes tikėtinos pasekmės – aukštesnė kokybė ir geresni rezultatai (Grell ir kt., 2021).

Išvados

Teikiamų socialinių paslaugų asmens namuose kokybę iki įdiegiant EQUASS standartą individualios priežiūros darbuotojai suvokė individualiai ir priklausomai nuo jų patirties ir išankstinių nuostatų dėl paslaugų gavėjų lūkesčių patenkinimo. Tai lėmė vyraujantį intuityvų socialinių paslaugų vertinimą.

EQUASS standarto taikymas inspiravo socialinių paslaugų kokybės sampratos kaitą iš intuityviai suvokiamos į realiai pamatuojamą. Individualios priežiūros darbuotojų veiklos rezultatų vertinimas vyksta derinant jų pačių įsivertinimą, paslaugų gavėjų ir socialinių darbuotojų vertinimą, renkant vertinimui duomenis iš skirtingų šaltinių.

EQUASS standarto taikymas pakeitė individualios priežiūros darbuotojų teikiamų paslaugų prasmės suvokimą iš „teikti nustatytą poreikį atitinkančias paslaugas“ į „teikti paslaugų gavėjo konkretų poreikį atliepiančias paslaugas jį įgalinant“. Kokybės kriterijų numatymas leidžia individualios priežiūros darbuotojams siekti konkrečiau ir pamatuojamo rezultato ir didina darbo motyvaciją. Veiklos įsivertinimas siejamas su paslaugų teikimo tobulinimu ir paskata tobulėti profesinėje veikloje.

Standartizuotas paslaugų vertinimas didina įstaigos darbuotojų sutelktumą, įprasmina

komandinio darbo svarbą paslaugų gavėjo įgalinimo ir paslaugų tobulinimo kontekste. Individualios priežiūros darbuotojų veikloje patiriami pokyčiai susiję su padidėjusia paslaugų pasiūla, socialinių partnerių įsitraukimu siūlant naujas paslaugas ir besiformuojančia paslaugų kokybės stebėsenos kultūra įstaigoje.

Siekiant mažinti individualios priežiūros darbuotojų laiko sąnaudas pildant dokumentus, rekomenduotina įstaigose paprastinti darbo veiklos ataskaitų formas arba jų atsiskaityti ir remtis paslaugų gavėjų, jų artimųjų įvertinimais.

Literatūra

- Adomaitienė, J., ir Balčiūnienė, R. (2017). Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. *Andragogika*, 7(1), 71–93. <http://dx.doi.org/10.15181/andragogy.v6i0.1213>
- Adomaitytė-Subačienė, I. (2015). Socialinių paslaugų kokybės standartizavimas Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 11, 54–65. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2015.11.8375>
- Andrijauskaitė, L. (2015). *Socialinių paslaugų sistema Lietuvoje viešojo valdymo modernizavimo kontekste* [Daktaro disertacija]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Astrauskaitė, S., ir Ruževičius, J. (2016). Research on need and peculiarities of quality management tools in public sector the case of Lithuania. *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, 4(1) 42–56. http://journal.avada.lt/images/dokumentai/2016/4_1/2016_4_1_42-56.pdf
- Blom, B., & Morén, S. (2012). Evaluation of quality in social-work practice. *Nordic Journal of Social Research*, 3(1), 71–78. <https://doi.org/10.7577/njsr.2062>
- Cox, D. J., Suarez, V. D., & Cox, V. M. (2022). Ethical principles and values guiding modern scientific research. Iš D. J. Cox, N. Y. Syed, M. T. Brodhead, & S. P. Quigley (eds.), *Research ethics in behavior analysis: From laboratory to clinic and classroom* (pp. 35–61). London: Elsevier.
- Čižikienė, J. (2020). *Vadovų lyderystė pasirenkant diegti Europos socialinių paslaugų kokybės užtikrinimo sistemą* [Daktaro disertacija]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Gallie, D., Zhou,, Y., Felstead, A., & Green F. (2012). Teamwork, skill development and employee welfare. *British Journal of Industrial Relations*, 50(1), 23–46. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8543.2010.00787.x>
- Gečienė, J., ir Gudžinskienė, V. (2018). Socialinės globos įstaigų, teikiančių paslaugas senyvo amžiaus asmenims, darbuotojų požiūris į teikiamų paslaugų kokybę. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 17, 37–56. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.17.11930>
- Gečienė, J., & Raišienė, A. G. (2018). Service quality of organizations providing long-term social care. *European Scientific Journal*, 14(26), 1–15. <http://dx.doi.org/10.19044/esj.2018.v14n26p1>
- Ginavičienė, J., Puodžiukienė, D., ir Sprogytė, I. (2021). Kokybės vadybos standartų

- taikymas Lietuvos įmonėse. Iš *Studijos kintančioje verslo aplinkoje* (pp. 170–175). Vilnius: Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija. https://leda.lt/images/documents/Studijos_kintancioje_verslo_aplinkoje_2021.pdf
- Grell, P., Blom, B., & Ahmadi, N. (2022). Perspectives on Organizational Structure and Social Services' Work with Clients – a Narrative Review of 25 Years Research on Social-services. *European Journal of Social Work*, 25(2), 289–302. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1954891>
- Guia, S. M., & Melão, N., F. (2016). Estudo de Casos Múltiplos sobre a Implementação da Certificação EQUASS em Portugal. *Revista TMQ – techniques, methodologies and quality*, No. 7, 127–140. https://publicacoes.riqual.org/wp-content/uploads/2023/01/ed7_127_140.pdf
- Kam, P. K. (2020). 'Social work is not just a job': The qualities of social workers from the perspective of service users. *Journal of Social Work*, 20(6), 775–796. <https://doi.org/10.1177/1468017319848109>
- Kudukytė-Gasperė, R. (2023). *Integruotų sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų organizavimo modelis* [Daktaro disertacija]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Mathys, A., Raeymaeckers, P., Suykens, B., & Van Steenlandt, A. (2024). Standardization or Discretionary Space? A Mixed-Method Study on Government-Imposed Performance Measurement Instruments in Social Services. *Social Service Review*, 98(1), 4–33. <https://doi.org/10.1086/727886>
- Männik-Sepp, M. (2014). *Impact Study of the EQUASS Assurance Impact Study of the EQUASS Assurance Quality System*. <https://equass.be/equass/images/Documents/Publications/Impact%20study%20of%20the%20EQUASS%20Assurance%20Quality%20system%20-%20Mariliis%20Mnnik-Sepp.pdf>
- Melão, N. (2016). *The Impacts of EQUASS Assurance on Social Service Providers: Results from a Survey*. Viseu: Instituto Politécnico de Viseu. https://equass.be/The_Impacts_of_EQUASS_Assurance_on_Social_Services.pdf
- Melão, N., Amorim, M., Marimon, F., & Alegre, I. (2016). EQUASS assurance certification: The view of pioneer adopters. In *Proceedings of 2nd International Conference on Quality Engineering and Manmanagement*. Guimarães: ICQEM (pp. 615–632). <https://publicacoes.riqual.org/wp-content/uploads/2021/06/615-a-632.pdf>
- Melão, N., Bastida, R., & Marimon, F. (2019). Assessing a quality model for the social sector: An empirical study of the EQUASS model. *Total Quality Management & Business Excellence*, 30(1–2), 221–243. <https://doi.org/10.1080/14783363.2017.1401459>
- Merfeldaitė, O., Sabaliauskienė, G., ir Gardziulevičienė, L. (2021). Socialinių paslaugų prieinamumas psichosocialinę negalią turintiems asmenims: Anykščių rajono atvejis. *Tiltai*, 87(2), 112–126. <https://doi.org/10.15181/tbb.v87i2.2321>
- Micevičienė, D. (2023). Socialinių paslaugų poreikio vertinimas iš pasiūlos perspektyvos: Panevėžio miesto savivaldybės atvejis. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 19(1), 139–147. <https://doi.org/10.59476/mtt.v1i19.585>
- Osemeke, M., & Adegboyega, S. (2017). Critical Review and Comparism between Maslow,

- Herzberg and McClelland's Theory of Needs. *Funai Journal of Accounting, Business and Finance*, 1(1), 161–173. <https://www.fujabf.org/wp-content/uploads/2018/01/Critical-Review-and-Comparism-between-Maslow-Herzberg-and-McClellands-Theory-of-Needs.pdf>
- Pfiffner, R. (2020). Measuring quality for human service improvement: How nonprofits meet the quality requirements of public authorities. *Nonprofit Management and Leadership*, 31(1), 103–127. <https://doi.org/10.1002/nml.21416>
- Shaw, S., Rosen, R., & Rumbold, B. (2011). *What is integrated care? Research report*. Nuffield Trust. <https://www.nuffieldtrust.org.uk/sites/default/files/2017-01/what-is-integrated-care-report-web-final.pdf>
- Tarptautinė ataskaita. Egzistencinė vienatvė – geriausia praktika iš pasaulio organizacijų ir pacientų perspektyvos*. (2019). Erasmus+ ir KA2 projektas „ALONE“ (Nr. 2019-1-PL01-KA202-064933). https://www.kvk.lt/wp-content/uploads/2020/11/ALONE_IO1-International-Report_FINAL_EN_for_partners_vertimui-LT1.pdf
- Urvikis, M. (2016). *Vietos savivaldos institucijų organizuojamų viešųjų paslaugų sistemos tobulinimas* [Daktaro disertacija]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Van Beek, G. (2013). *Cross reference study between EQUASS and the Swedish Management system for systematic quality work (SOSFS 2011:9)*. Brussels: European Quality in Social Services. <https://www.equass.be/images/Documents/Marketing/articles-reports/Cross%20reference%20study%20Swedish%20SOSFS%202011-9%20-%202013.pdf>
- Van Lierop, B., & Murauskienė, L. (2022). *Improvement of Social services, the application of the quality system EQUASS. Final Evaluation Report*. <http://www.equass.lt/wp-content/uploads/EQUASS-impact-research-final-report-Lithuania-2022.pdf>
- Vyšniauskienė, L. (2014). Kokybės vadybos sistemų diegimo Lietuvos organizacijose motyvai ir nauda. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 36(1), 167–176.
- Žalimienė, L. (2001). Service Quality – Determining Factors. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 1, 102–105. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2001.0.8505>
- Žydzūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

ASSESSING THE QUALITY OF STANDARDISED SOCIAL SERVICES PROVIDED IN PEOPLE'S HOMES: THE EXPERIENCES OF PERSONAL CARE WORKERS

Reda Steniukynienė

Social Services Centre of the Kalvarija Municipality

Prof.dr. Valdonė Indrašienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Demographic ageing is becoming one of the most pressing social problems in Lithuania. It is being addressed by increasing the scope and accessibility of social services, resulting in a pressing need for quality assurance (Micevičienė, 2023). The changing needs and expectations of society for social services increase the quality requirements, which subsequently become an integral part of the development and improvement of organisations. In Lithuania, the main quality standard for social services was considered to be the Inventory of Social Care Norms (2007), but accession to the European Union has provided the opportunity to adopt the experience of foreign countries and apply a wider range of quality standards for social services. In order to improve the provision of social services in Lithuania, the EQUASS standard has been introduced. One of the objectives of EQUASS is to involve staff in the process of continuous quality improvement, ensuring that service recipients are involved in the process of implementing the quality system and receive high-quality services.

This article aims to shed light on how the quality assessment of social services provided by personal care workers has changed since the introduction of the EQUASS standard. What changes have individual care workers experienced in the provision of social services? A further aim is to highlight the experiences of personal care workers in assessing the quality of social services in individuals' homes within the context of the EQUASS standard.

The following research methods were used: analysis of scientific literature and legislation, and semi-structured interviews. The research was conducted between November and December 2023, and is funded by the Research Council of Lithuania. The research instrument is student research conducted during semesters. The content analysis method was used to analyse the research data.

The method of non-probability sampling used for the research involved a criterion sample as follows: working in a social care institution with at least 3 years of implementation of the EQUASS standard; providing social services in the homes of service recipients;

and having at least 5 years of social work experience. Eight personal care workers who fulfilled all of the above criteria participated in the research.

In terms of research ethics, participants were given the opportunity to take part in the research voluntarily; they were informed in advance of the purpose of the research, and those who agreed to participate were invited for an interview. The questionnaire did not contain any offensive or derogatory statements. The interviews took place in a setting in which the participants did not feel fear or stress. The confidentiality and privacy of the participants was ensured by providing a unique code to each respondent.

This empirical study enabled deeper insights into the application of the EQUASS standard in a care facility. The experiences of personal care workers in relation to the assessment of the quality of social services prior to and during the implementation of the EQUASS standard were revealed.

The research revealed that prior to the introduction of the EQUASS standard, personal care workers assessed the quality of social services provided in their institutions intuitively and objectively. The participants of the research assessed the quality of social services based on the feedback of the service recipients and their satisfaction or dissatisfaction with the services provided. The perception of the quality of social services was highly individual and depended on the expectations, experiences or attitudes of the workers. Improved quality of life or positive attitudes of service recipients was also a factor for personal care workers in determining the quality of services. The quality of social services prior to the EQUASS standard was also assessed by personal care workers through annual surveys. On the other hand, receiving feedback from service recipients and not receiving any complaints was a reason for staff to believe that they were delivering quality services.

The statements given by the personal care workers who took part in the study revealed that the quality of social services provided in the institution following the implementation of the EQUASS standard is assessed subjectively, intersubjectively and objectively. The implementation of the EQUASS standard has made it necessary for the participants to submit a self-assessment, which is seen as both a time-consuming exercise and a quality assurance factor. The intersubjective evaluation is linked to the self-assessment of the personal care workers combined with the assessment of the social workers, analysing and discussing the quality of the services provided. The subjective evaluation of the services provided by the personal care workers is provided by the service recipients, who write their observations, preferences and suggestions on evaluation sheets. This research reveals that with the EQUASS standard, the quality of social services provided by personal care workers is linked to compliance with the intended criteria for assessing the quality of services and a measurable outcome.

After the implementation of the EQUASS standard, personal care workers experience changes at the individual and institutional levels. Changes at the individual level are reflected in efforts to empower the service recipient, working towards achieving a specific result, and in the evaluation of the services provided. The empowerment of service recipients represents a significant change experienced by personal care workers. The empowerment

of service recipients is guided by specific and clear requirements for service provision and a person-centred approach. Clear criteria for assessing the quality of the service enable the focus to be on a specific outcome that can be measured. According to the participants, self-assessment influences the improvement of service delivery and encourages self-improvement.

The participants associate the changes they have experienced as a result of implementing the EQUASS standard at the level of the institution with teamwork, a wider range of services, and the systematic evaluation of the services provided. The EQUASS standard has particularly strengthened teamwork in the institution, which is reflected in the context of client empowerment and in the process of assessing results. The increase in the range of services provided is partly the result of the active involvement of social partners and the increased opportunity to share good practice, which is seen as a change at the institutional level. The survey also revealed that the application of the EQUASS standard has led to a move towards the systematic evaluation of the quality of services provided and a perceived need to measure the results achieved.

Personal care workers perceived the quality of social services provided in people's homes before the EQUASS standard was introduced in a very individual way. This perception depended on their experience and preconceived notions about meeting the expectations of service recipients. This also led to a predominantly intuitive assessment of social services. The application of the EQUASS standard has inspired a change in the perception of the quality of social services from an intuitive perception to one that can be measured. The evaluation of personal care workers' performance is carried out through a combination of self-assessment, assessment by service recipients and social workers, and the collection of data from different sources for the evaluation.

The application of the EQUASS standard has changed the perception of the meaning of the services provided by personal care workers from "providing services that meet an identified need" to "providing services that meet the specific needs of the service recipients through empowerment". The provision of quality criteria enables personal care workers to achieve a specific and measurable result, which at the same time enhances motivation. Performance evaluation is linked to the improvement of service delivery and incentives for professional development.

The provision of standardised services increases the focus of the staff and the importance of teamwork in the context of service recipient empowerment and service improvement. The changes experienced by personal care workers are manifested in an increase in the supply of services, the involvement of social partners in offering services and the emergence of a culture of monitoring the quality of services within the facility.

Keywords: *social services at home; EQUASS standard; quality of social services; evaluation of social services.*

Valdonė Indrašienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė ir direktorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinė pedagoginė fasilitacija, edukacinės technologijos, socialinio darbuotojo ir mokytojo rengimas.

Valdonė Indrašienė, Doctor of Social Sciences (Education), professor and director of the Institute of Educational Science and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: social pedagogical facilitation, educational technologies, social worker and teacher training.

Reda Steniukynienė, Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro socialinė darbuotoja. Mokslinių tyrimų kryptis – socialinių paslaugų kokybės vadyba.

Reda Steniukynienė, social worker at the Social Services Centre of the Kalvarija Municipality. Research areas: quality management of social services.

MASCULINITY/FEMININITY AS A GENDER CHARACTERISTIC IN THE PREDICTION OF VARIOUS PERSONALITY DEPENDENCES

Assoc. Prof. Iryna Pospelova, PhD

Mykolas Romeris University
Faculty of Human and Social Studies
Institute of Psychology
Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania
Email: i.pospelova@mruni.eu
<https://orcid.org/0000-0001-8802-475X>

Submitted on 23 March 2024

Accepted on 22 May 2024

10.13165/SD-24-22-1-07

Abstract

This article examines the results of research on the relationship between the tendency towards various addictions and masculinity/femininity as gender characteristics of the individual. The sample includes 49 respondents aged 17–20, including 24 females and 25 males.

The strength and content of the propensity for various addictions was measured using the methodology developed by Lozovaja (2007). Masculinity/femininity, as a gender characteristic of an individual, was diagnosed according to the masculinity-femininity test (Bem, 2004). Special attention was paid to the specificity of Internet addiction, which was additionally measured using the method for screening diagnostics of computer addiction (Yuryeva & Bolbot, 2006) and the Internet addiction test (Young & De Abreu, 2010).

The results of the correlation analysis show that for the specified sample, the degree of expressiveness of the androgyny, masculinity and femininity of the individual is related to the strength and content of the tendency towards both specific and general addictions. It is proven that respondents' general tendency towards a number of addictions (alcohol, tobacco, narcotics, love) shows a significant negative correlation with femininity. At the same time,

sexual, food, religious, medicinal and healthy lifestyle addictions show significant positive correlations with femininity. Addiction to a healthy lifestyle is positively correlated with, while sexual addiction is negatively correlated with masculinity. The study proves that among the sample participants, the general tendency towards addictions has a significant correlation with the tendency towards computer addiction.

Keywords: gender; masculinity/femininity; sex; tendency towards addiction.

Introduction

In modern psychology, the trend of deconstructing the concept of gender is relevant. Today, the position of gender as a basic scientific category dominates, contrary to the concept of sex, which has become insufficient for explaining all aspects of identity. Modern researchers began to use the term *gender* because it became insufficient to talk only about biological features in modern society (Ivanova & Karch, 2020; Karpenko, 2011; Senenko, 2005; Lysenko, 2015; Herring, 2020; and others). Modern psychology focuses on deconstructing the consideration of male and female as fixed categories, and instead on understanding sex through gender – that is, as a socio-cultural construct (Karpenko, 2011; Tinin, 2023; Shlianchak et al., 2023; and others).

In the modern world, the gender role approach is receding, according to which, due to the biological component, the male function is defined as instrumental, while the female function is defined as expressive. The modern idea of what it means to be a woman or a man changes depending on the context. At this stage, within the framework of the social-constructivist paradigm, it is not enough to be limited to the framework of feminine and masculine as natural and unchanging. Instead, the concept of gender as such, which is formed as a result of long-term, constantly reproduced interactions between people, is more comprehensive (Oksamitna, 2004; Stepanova, 2017; Buganova, 2023).

The analysis of primary sources compels us to consider gender identity as a multi-component construct that combines the influence of current external socio-cultural conditions and factors with certain biological characteristics. The implementation of gender equality and the acceleration of the processes of the feminization of men and the masculinization of women throughout the world expand the field for the in-depth study of various aspects of gender psychology.

In modern psychology, the essence and nature of the concept of gender and the regularities of its formation have been studied in detail, and a typology of signs of masculinity/femininity has been developed (Govorun et al., 2013; Senenko, 2005; Lysenko, 2015; Zinchenko, 2016). At the same time, to date there are an insufficient number of studies in which the gender aspect of susceptibility to various addictions is presented. Articles analysing the gender role or age perspective of certain addictions prevail, mostly in the virtual space (Bogatyrchuk, 2020; Vasyuk, 2020; Vityuk & Nikyforuk, 2023).

All of the above makes it possible to formulate the **research problem** addressed in this

paper: on the basis of a constructivist approach, this study seeks the theoretical justification and empirical confirmation of the connection between the indicator of masculinity/femininity, as a gender characteristic of the individual, and the tendency towards certain general psychological dependencies.

The **hypothesis** of this research is as follows: we assume that the most significant gender characteristics that determine the propensity for chemical and non-chemical dependence are the degree of masculinity/femininity of the individual.

The **object of research** is the question of the significance of the degree of the masculinity/femininity of an individual in their susceptibility to various types of chemical and non-chemical dependence.

The **subject of the study** is the relationship between masculinity/femininity and psychological addictions of varying strength and content (alcohol, television, love, gaming, sex, food, religion, work, medicine, computers, tobacco, a healthy lifestyle, drugs, and a general tendency towards addiction).

The **objectives of the study** are:

- 1) to analyse the literature on the problem of the phenomenon of masculinity/femininity as polar gender labels, and the quantifiable degree of expression of masculine/feminine personality traits of an individual in their susceptibility to various chemical and non-chemical addictions;
- 2) to determine the degree of expression of masculinity/femininity and the propensity for addiction in groups of respondents belonging to different sexes;
- 3) to establish the nature of the relationship between the indicator of masculinity/femininity and tendency towards addiction.

1. The theoretical and methodological principles of the research

In the theoretical part of our research, we analyse works related to the problem of the importance of the degree of expression of the masculinity/femininity of an individual for their development and their susceptibility to various addictions.

The analysis of the literature makes it possible to generalize the views of scientists on the phenomenon of masculinity/femininity as polar gender labels, including studies that investigate cases where gender does not coincide with biological sex (Weininger, 1992; Bendas, 2008; Alekseeva, 2005; and others).

Thus, Weininger (1992) considered masculinity as one pole of the characterological scale, at the other end of which is femininity. Thus, each individual, regardless of gender, only occupies an appropriate place on this scale, combining in themselves the features of masculinity and femininity in their own individual way.

Bendas (2008) wrote about androgyny as a personal characteristic that develops and has no connection with the deviation of gender role orientation, but also predicted a diverse arsenal and flexibility of the behaviour of its role.

Alekseeva (2005) analysed androgyny as something that harmoniously combines masculine and feminine features and positively affects the maturity of identity in general.

At the same time, the author singled out the adverse effect of developed femininity in the male part of their sample on general levels of autosympathy, autonomy, and creativity, which is connected with the peculiarities of young men's perceptions of their own feminine traits in their youth (Alekseeva, 2005).

Malinauskienė (2023) wrote about the relationship between gender identity and the state of loneliness, and suggested that problems with gender identity can increase this negative emotional state due to dissatisfaction with one's body as it does not correspond to stereotypes of an ideal masculine or feminine body.

A review of the relevant literature allows us to explain and argue for the possibility of using masculinity/femininity indicator scales as gender characteristics of personality in our research.

As part of the general scientific methodology, we used the theory of social construction of gender, according to which gender constructs are perceived by the participants of daily interaction as something natural, a given. It is the constructivist analysis of gender that involves the latest interpretive research strategies. This makes it possible to reveal the process of construction of gender, in which science plays far from the smallest role (Bern, 2004). For us, the gender approach in psychology, which emphasizes the study of the social (rather than biological) aspects of gender and role differentiation by gender, is also at the forefront (Bern, 2004).

The next important task of the theoretical part of this research was the analysis of works related to the problem of the importance of the degree of expression of masculinity/femininity for the content and the level of an individual's tendency towards various addictions.

In modern psychology, there are numerous works investigating risk factors for the development of addiction, while, as a rule, sociocultural, age-related, interpersonal and personal factors are distinguished (Santangelo et al., 2022; Zheleznyakova, 2013; Chubina et al., 2022; etc.).

Since psychological addictions of differing strength and content are included in the subject of our research, it is methodologically justified to turn to the conceptual development of the concept of deviant behaviour as a form of social maladjustment, which manifests itself in the uncontrolled desire of a person to constantly come into contact with the object of addiction (Matelega & Azizov, 2015; Zmanovskaya, 2004; Egorov, 2020; etc.). We are interested in works that connect deviance with non-normative masculinity/femininity; that is, when unfair standards of masculinity/femininity constructed in society harm individuals with so-called gender ambivalent or non-traditional identification, and become risk factors for addiction (Harrington, 2020; Rotundi, 2020).

Many studies deal with gender differences in addiction. For example, Havryshchak (2018, p. 25) indicated that alcohol addiction of the first type (which starts at an early age) is characteristic only of men, and the author used the concept of Don Juanism to reflect on male types of sexual addiction. At the same time, when analysing oniomania

(shopaholism), more attention is paid to women and girls (p. 29).

Within the general scientific methodology, it is advisable to use the theory of social construction of gender, according to which gender constructs are perceived by the participants of daily interaction as something natural, given. Their analysis shows that persons of a certain gender are often characterized as having masculinization or feminization. A number of studies associate male addictions with so-called toxic masculinity, and we can find similar definitions of certain syndromes – hegemonic masculinity, or the syndrome of “masculinity that did not happen” (Bern, 2004; Harrington, 2020; Rotundi, 2020; Connell & Messerschmidt, 2005; Weiss, 2016; etc.). We agree with the remarks of Rotundi (2020) that the main consequences of these syndromes include depression and suicidal tendencies, alcohol and drug abuse, violence against women and homosexuals, and other similar consequences.

The analysis of studies of the expression of feminine traits in persons with chemical and computer (gaming) addiction shows that in most cases, such addictions lead to the masculinization of psyche and appearance (Shaydukova, 2022; Alekseeva, 2005). It is appropriate to note the existence of a debate about whether to consider masculinity as a property of only male bodies and to consider female masculinity as a sign of deviation from the stereotypical norm, or as a healthy alternative to what we consider to be decorated conventional femininity (Halberstam, 1999; Smith, 1996; Berger et al., 1996).

Thus, the analysis of the literature compels us to consider the determination of dependent behaviour within the dispositional theoretical direction of the study of personality (Allport, 1998), which allows us to talk about gender schemes as components of dispositions.

The factors of addictive behaviour are explained according to the general understanding of personality dispositions, which are divided into cardinal, central and secondary.

Many people have a cardinal disposition. This generalized disposition affects behaviour so much that almost all human actions can be reduced to its influence. Central dispositions are blocks of individuality and trends in human behaviour that are easy to notice, whereas secondary dispositions are less noticeable, less stable, and less generalized traits (Allport, 1998).

2. Materials and methods

Data was collected in one stage. The collection process began in September 2023 and lasted until the end of January 2024. In total, 49 people aged 17–20 took part in the study, among whom 24 (49.0%) were women and 25 (51.0%) men. All respondents replied to an invitation that was announced at a student youth meeting. The testing was conducted face-to-face, and all subjects were university students in Odessa (Ukraine). To determine the degree of expressiveness of masculine/feminine traits, as well as to identify respondents' tendencies towards addiction, the following psychodiagnostic methods were selected for

each parameter:

- susceptibility to various addictions: “Methodology for Diagnosing Susceptibility to Various Types of Addiction” developed by Lozovaja (2007) (hereinafter – the addiction susceptibility methodology);
- masculinity, femininity, and the main index of gender identity: the masculinity-femininity test based on Bem (2004);
- specific manifestations of Internet addiction: the Young’s Internet addiction test (Young & De Abreu, 2010) and the method for screening diagnostics of computer addiction developed by Yuryeva and Bolbot (2006) (hereinafter – the computer addiction screening method).

During the study, Lozovaja’s (2007) addiction susceptibility methodology consisting of 70 questions was used, which allows the quantitative and qualitative assessment of an individual’s propensities to 13 types of addiction (alcohol, television, love, gaming, sex, food, religion, work, medicine, computers, tobacco, a healthy lifestyle, narcotics, and general tendency towards addiction). The results of the test are indicative and show a general tendency towards one or another addiction, without being a basis for establishing a particular diagnosis. The interpretation of the results takes place after summing up the scores for individual types of propensity for addiction with an orientation towards conventional norms, and reveals a low, medium or high degree of propensity for addiction. As noted by the creator of the methodology, it is a fairly reliable and valid tool that allows researchers to detect the level of susceptibility to various addictions. However, the author does not provide specific information.

The masculinity/femininity test employed in this study is a Ukrainian translation of the Bem Sex-Role Inventory questionnaire (Bem, 2004), which contains 60 statements (qualities) that are self-assessed for their presence or absence by the respondent. According to the specified methodology, the following traits were attributed to femininity: docility, cheerfulness, shyness, tenderness, love of flattery, devotion, femininity, the ability to sympathize, caring, understanding others, sympathy, the ability to comfort, speaking in a quiet voice, warmth (cordiality), gentleness, trustworthiness, childishness, avoiding cursing, love for children, and calmness. Masculine traits, according to the author’s interpretation, were as follows: self-belief, tendency to defend one’s views, independence, sportsmanship, assertiveness, strong personality, analytical ability, leadership, risk-taking, decision-making speed, relying only on oneself (self-sufficiency), authority, courage, having one’s own position, aggressiveness, tendency to lead, individualism, competitiveness, ambition. The results are interpreted after calculating the main *IS* index (the value of the index is calculated according to the formula $IS = (F - M) \times 2.322$, where *F* is the index of femininity and *M* is the index of masculinity). During the long period of scientific use of this method, numerous confirmations of its reliability and validity have been collected and published (Yaroshenko & Semigina, 2023). The authors of the Ukrainian translation of the questionnaire (Yaroshenko & Semigina, 2023, p. 206) refer to it as a tool for measuring gender stereotypes, indicating that its approbation in focus groups with social workers

confirmed the possibility of using adapted Ukrainian-language versions to identify gender stereotypes and indices of femininity and masculinity.

The computer addiction screening method created by Yuryeva and Bolbot (2006) allows for the quantitative and qualitative assessment of personal properties of addiction. The methodology contains 11 statements regarding manifestations of gaming addiction and violations of the adaptive functions of the respondent's body. The questionnaire measures: the emotional state of the individual at the computer or on the Internet; considerations regarding the realization of ideas and the anticipation of satisfaction; the amount of time spent at the computer and the material costs associated with it; volitional properties; sensations obtained during computer leisure activities; the perception of the associative nature of the pleasure received; the impact of computer addiction on social and household duties and social roles in everyday life; and the effect of the computer on psychophysical state, sleep and activity. The interpretation of the results takes place after the total sum of points is calculated; accordingly, the presence or absence of addiction (the first or second stage of addiction) is established. In general, this tool is a fairly simple and reliable method that orients the researcher towards the computer dependence of the subjects, which is confirmed by the data (Yurieva & Bolbot, 2006). In particular, the authors note that "the high objectivity of the final result, which is due to the adaptation of the answer options to the national socio-societal sphere of activity with the help of simple means, informs about the appropriateness of the proposed solution to the diagnostic problem" (p. 141).

The Internet addiction test (Young & De Abreu, 2010) consists of 20 questions. Interpretation of the results makes it possible to assess whether the respondent is a regular Internet user, they have excessive enthusiasm, or they are addicted. The author reports the satisfactory reliability and validity of the test. At the same time, we also took into account the conclusions of Stoliarenko and Horodokin (2023, p. 41), who indicated that the test has problems in connection with the change in the technical paradigm of using the Internet and socio-cultural changes. Therefore, after 25 years of using the test, the context has changed, and the test needs to be refined.

3. Research results

In total, 49 people aged 17–20 took part in the study, among whom 24 (49.0%) were women and 25 (51.0%) men.

The results showed that not all test scores were normally distributed, as the values of the Shapiro–Wilk W test were lower than the critical value, and therefore the confidence that they correspond to in the normal distribution law was lower than 5% ($p < 0.05$). As a result, it was decided to analyse them on the basis of non-parametric methods of mathematical statistics. In particular, the Spearman correlation coefficient was used for correlation analysis and the Man–Whitney U test was used to compare independent samples. Calculations were carried out using the IBM SPSS Statistics 21 and Microsoft Excel statistical packages.

Table 1 shows data on distribution centres (X ; Me) and variability (σ) for the Internet addiction test in men and women with different levels of Internet addiction, alongside the results of their statistical comparison. Differences were considered significant if the value of the Mann–Whitney criterion was lower than the critical value ($U_{kr}(24; 25; 0.05) = 227$). No significant statistical differences between genders were found for regular and dependent users. For users with a mild degree of dependence (female), all values were zero. Meanwhile, $U = 168$ and $p < 0.001$ indicate a significant difference between men and women. Among men, $X = 22.84$, $\sigma = 26.3$, $Me = 0$, and $SE = 5.26$.

Table 1. Differences between men and women with different levels of Internet addiction

Variable	Internet addiction test indicators					
	p	Mann–Whitney U	Groups	X	Me	σ
Regular user	0.136	227	Women	32.1	32.1	3.17
			Men	16.36	16.36	17.6
Mild degree of dependence	<0.001	168	Women	0.0	0.0	0.00
			Men	22.84	22.84	26.3
Dependent user	0.170	276	Women	0.0	0.0	0.00
			Men	6.68	6.68	23.1

Analysing the data by sex, women in this sample do not exhibit even a mild degree of Internet addiction according to the Internet addiction test, but men have mild dependence at a much higher rate.

Table 2 shows data on the differences in the degree of computer addiction between men and women, as revealed by the computer addiction screening method.

T -test analysis of independent samples confirmed the differences between men and women for the zero risk variable: a statistically significant difference of $U = 160$ was found, where $p < 0.001$. Among women, the average values were $X = 8.13$ and $\sigma = 7.63$; in men, $X = 1.76$ and $\sigma = 4.13$, indicating different levels of zero risk between the sexes.

For the enthusiasm and propensity variables, no statistically significant differences were observed. This data shows that women are more resistant to computer addiction compared to men.

Table 2. Differences between men and women with degrees of computer addiction according to the computer addiction screening method

Variable	Computer addiction screening method indicators					
	p	Mann–Whitney U	Groups	X	Me	σ
Zero risk	<0.001	160	Women	8.13	15.0	7.63
			Men	1.76	0.00	4.13
Propensity	0.927	296	Women	6.96	0.0	10.08
			Men	8.36	0.00	9.69

Enthusiasm	0.071	230	Women	3.50	0.0	9.46
			Men	10.00	0.00	12.79

Table 3 shows the data on the expression of gender identity traits obtained according to masculinity-femininity test in men and women. When considering the differences between them, it becomes obvious that they achieve statistical significance only in the femininity category ($U = 202$; $p = 0.048$).

Table 3. Differences between men and women according to the results of the masculinity-femininity test

Variable	Masculinity-femininity test indicators					
	p	Mann-Whitney U	Groups	X	Me	σ
Masculinity	0.348	255	Women	15.1250	16.000	2.939
			Men	14.640	16.000	2.942
Femininity	0.048	202	Women	14.6667	15.000	3.435
			Men	12.880	11.000	2.833
Main index	0.483	265	Women	-0.0919	-0.232	0.575
			Men	-0.204	-0.581	0.571

No statistically significant differences were observed for the masculinity category.

Thus, within the framework of this sample, it can be argued that the following trend is present: the femininity indicator is still higher among women, albeit only slightly, although the difference from men is not significant. At the same time, traits of masculinity can be equally characteristic of both men and women.

Table 4 shows only statistically significant differences between men and women based on the results of the diagnostic method indicating propensity for various addictions (Lozovaja, 2007.). The data obtained shows the absence of significant differences in most types of addictions, with the exception of drug addiction. Here, a statistically significant difference was observed ($U = 199$, $p = 0.037$), with an average value of $X = 10.29$ and $\sigma = 3.68$ for women and $X = 7.88$ and $\sigma = 3.61$ for men.

Table 4. Statistically significant differences between men and women according to the results of the addiction susceptibility methodology test

Variable	Addiction susceptibility methodology indicators					
	p	Mann-Whitney U	Groups	X	Me	σ
Medicine	0.037	199	Women	10.29	13.00	3.68
			Men	7.88	6.00	3.61

In order to establish the nature of the relationships between indicators of gender identity and addiction, Table 5 presents the correlations of values according to the masculinity-femininity test and the computer addiction screening method for three categories: zero risk, enthusiasm, and propensity.

For the masculinity variable, statistically significant correlations were obtained for zero risk, including the following positive correlations: $\rho = 0.294$, $df = 47$, $p = 0.040$. At the same time, a negative correlation was observed for enthusiasm: $\rho = -0.479$, $df = 47$, $p < 0.001$.

For the femininity variable, statistically significant positive correlations were obtained for Zero risk: $\rho = 0.454$, $df = 47$, $p = 0.001$. A negative correlation was observed for Propensity: $\rho = -0.326$, $df = 47$, $p = 0.022$.

These findings give reason to assume that there are connections between the indicators of gender identity and computer addiction, while the risk of developing Internet addiction is zero for both individuals with more pronounced masculinity and for those with a predominance of femininity in our sample.

Table 5. The correlations of values according to the masculinity-femininity test and the computer addiction screening method

Masculinity-femininity test variables		Computer addiction screening method variables		
		Zero risk	Enthusiasm	Propensity
Masculinity	Spearman correlation	0.294*	-0.479***	0.230
Femininity	Spearman correlation	0.454**	-0.064	-0.326*

Note: * - correlations are statistically significant at $p < 0.05$; ** - at $p < 0.01$.

Such data indicate that individuals with an expressed (undoubtedly defined) gender identity of a certain type – which we understand as the identification of one's own personality, the acceptance and approval in oneself of the features that society assigns to certain gender characteristics (male or female) – are less prone to the development of computer addiction.

Table 6. Correlations of values according to the masculinity-femininity test and the addiction susceptibility methodology test.

Indicators	Masculinity	Femininity
Alcohol		-0.484***
Love		-0.295*
Sex	-0.318*	0.545***

Food		0.635***
Religion		0.527***
Medicine		0.693***
Tobacco		-0.296*
A healthy lifestyle	0.290*	0.378**
Drugs		-0.576***
General tendency towards addictions		-0.299*

Note: * – correlations are statistically significant at $p < 0.05$; ** – at $p < 0.01$; *** – at $p < 0.001$.

As presented in Table 6, femininity shows significant negative correlations with the general tendency towards addictions ($p < 0.05$), as well as with certain forms of addiction: alcohol ($p < 0.001$), tobacco ($p < 0.05$), narcotics ($p < 0.001$), and love ($p < 0.05$). We surmise that those with strong femininity have an emotionally stable foundation for healthy ways to deal with stress, so they do not seek escape from problems by resorting to these kinds of addictions. It is also possible that they are more capable of self-regulating and managing their lives and thus of realizing the negative consequences of addictive behaviour, which helps them avoid risky behaviours associated with various types of addiction.

At the same time, they present with sexual ($p < 0.001$), food-based ($p < 0.001$), religious ($p < 0.001$), and medicinal ($p < 0.001$) addictions, along with addiction to a healthy lifestyle ($p < 0.05$). Since femininity is usually associated with openness to emotionally close interaction and the desire for comfort and pleasure, perhaps these individuals more easily resort to the exploration of their own sexuality, more often use food as a way to cope with stress, are inclined towards religious practices and perceiving their own spirituality, and are more concerned with their appearance. Therefore, they might be more vulnerable to the formation of addictions which are based on the emotional and social spheres and a healthy lifestyle.

Addiction to a healthy lifestyle is positively correlated with masculinity ($p < 0.05$), and sexual addiction is negatively correlated with masculinity ($p < 0.05$). As we can see, in these two aspects masculinity and femininity reflect similar trends in relation to health and opposing trends in relation to sexuality. It is not surprising that masculinity is associated with the desire to demonstrate physical strength, endurance and self-confidence, which can encourage the adoption of healthy habits and an attitude that sees health as being part of manhood. Therefore, individuals with pronounced masculinity, as well as those in whom femininity is most obvious, may be more prone to addiction to a healthy lifestyle. With regard to sexual addiction, the negative association may be explained by other aspects of masculinity, such as strength and the desire for a dominant sexual partnership, which may not underlie the development of sexual addiction.

Conclusions

In the theoretical part of this research, an analysis of works related to the problem of the significance of the degree of masculinity/femininity of an individual for their development and their propensity for various addictions was carried out. The analysis of the literature made it possible to generalize the views of scientists on the phenomenon of masculinity/femininity as polar gender labels, including studies that investigate cases where gender does not coincide with biological sex.

The results of the research address the gap in the number of works devoted to the study of the gender aspect and how it affects susceptibility to various addictions. Articles analysing the role of sex or age in a particular addiction can be clarified in cases where contradictory results occur.

In both South China (Shan et al., 2021) and India (Amin & Kaur, 2014), when studying the relationship between Internet addiction and gender, it was shown that men have significantly higher rates of Internet addiction compared to women. In contrast, another study (Chiu et al., 2013) conducted in Taiwan found that female college students scored higher related to Internet addiction than males.

It is urgent to understand that when researching the gender aspect of the problem of addiction, clarifications of results should be made which are not focused on gender, but on gender characteristics such as masculinity/femininity. Therefore, sex statistics alone are not enough to understand the full picture of the problem.

In a number of modern works, authors focus on the analysis of masculine or feminine personality traits, which solves the ethical issue of the incorrectness of comparing the results of men with the corresponding results of women. For example, it is indicated that individuals with pronounced masculine traits may be more prone to risky behaviour and have a higher tendency towards addictive behaviour in general (Bakhiet et al., 2023); or that they often lose the ability to control their Internet use, especially by immersing themselves in online games and online chats, because this activity can increase self-esteem as it provides an opportunity to communicate with people who have similar interests (Joiner et al. 2012; Baloglu et al., 2018). Individuals with more feminine traits are said to be more likely to maintain their social ties and communicate with people they value using a mobile phone (Chiu et al., 2013), and so on.

In the present study, within the framework of the sample, which was small but fairly representative in terms of solving the outlined tasks, the following main trends were revealed.

Firstly, feminine traits were more pronounced in women, while masculine traits were equally common in both sexes.

Secondly, women were not prone to Internet addiction, even in a mild degree of severity, while among men, mild addiction was observed more often on average, and some even exhibited noticeable severity. In addition, women were more resistant to the development of computer addiction compared to men, but showed greater vulnerability to the formation of drug addiction than the latter.

Thirdly, expressed masculinity and femininity are negatively correlated with the tendency towards computer addiction.

In addition, pronounced femininity is negatively associated with the tendency towards addictions, especially with forms such as alcohol, tobacco, drugs and love. At the same time, a positive connection of femininity with the sexual, food-based, religious, and medicinal forms of addiction was observed, along with addiction to a healthy lifestyle.

Expressed masculinity was also positively correlated with addiction to a healthy lifestyle, but negatively correlated with sexual addiction.

Further research based on the constructivist gender approach to the relationship between the indicator of masculinity/femininity – as a gender characteristic of an individual and not gender more broadly – and the tendency towards specific and general psychological addictions could provide a clearer picture, both for preventive activities and for empirical analytical research at the individual level.

Ethics approval and informed consent

During the work, the ethical principles of pre-diagnostic research were followed in accordance with the psychologist's code of ethics. Informed consent was obtained from each participant.

References

-
- Alekseeva, G. V. (2005). Masculinity/femininity as a factor of personal self-identification in youth. *Sociology*, 9(2–3), 19–27. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2005/04/9-19_no-2-3_vol-7_2005_UKR.pdf
- Allport, G. (1998). *Personality in psychology*. St. Petersburg: Yuventa. <http://iakovlev.org/zip/allport.pdf>
- Amin, S., & Kaur, K. (2014). A study of internet addiction and its impact on academic performance of university students. *International Journal of Education and Management Studies*, 4(2), 130–133. <https://www.i-scholar.in/index.php/injems/article/view/92341>
- Baloğlu, M., Özteke Kozan, H. İ., and Kesici, Ş. (2018). Gender differences in and the relationships between social anxiety and problematic internet use: Canonical analysis. *Journal of Medical Internet Research*, 20(1), e33. <https://doi.org/10.2196/jmir.8947>
- Bakhiet, S. F., Ziada, K. E., Abdelrasheed, N. S. G., Dutton, E., Madison, G., Almalki, N. S., ... & Essa, Y. A. S. (2023). Sex and national differences in internet addiction in Egypt and Saudi Arabia. *Acta Psychologica*, 240, 104043. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2023.104043>
- Bem, S. (2004). *Lenses of gender: Transformation of views on the problem of gender inequality*. Moscow: Russian Political Encyclopaedia (ROSSPEN). <https://ru.scribd.com/document/535416921/Bookap-info>
- Bendas, T. V. (2008). *Gender psychology*. St. Petersburg: Peter. https://www.studmed.ru/bendas-tv-gendernaya-psiholgiya_4ac042bbd59.html

- Berger, M., Brian, W., & Watson, S. (eds.). (1996). *Constructing Masculinity*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203699072>
- Bern, S. (2004). *Gender psychology*. St. Petersburg: Prime-EVROZNAK. https://pedlib.ru/Books/5/0294/5_0294-1.shtml.
- Bogatyrchuk, Zh. M. (2020). Theoretical-psychological analysis of gender characteristics of religiosity. In *The 4th International Scientific Online Conference Personal Growth: Theory and Practice. Collection of Conference Papers (Ukraine, Zhytomyr, April 21st, 2020)* (pp. 18–20). Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University. <http://eprints.zu.edu.ua/31037/1/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B5%20%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7.pdf>
- Buganova, A. S. (2023). *Social construction of gender as an element of feminist theories* [bachelor's thesis]. Ivano-Frankivsk: KhDU. <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/17994>
- Chiu, S. I., Hong, F. Y., & Chiu, S. L. (2013). An analysis on the correlation and gender difference between college students' Internet addiction and mobile phone addiction in Taiwan. *International Scholarly Research Notices*, 2013, 360607. <https://doi.org/10.1155/2013/360607>
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829–859. <https://www.jstor.org/stable/27640853>
- Chubina, T. D., Kosyak, S. M., & Fedorenko, Ya. A. (2022). Behavioral anomalies in the conditions of transformation of modern society. In *Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation* [monograph] (pp. 104–127). <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-208-1-5>
- Egorov, A. Yu. (2020). Non-chemical (behavioral) addictions: questions of typology, diagnostics and classification. *Issues of Narcology*, 187(4), 7–23. <https://psychiatr.ru/download/5024?view=1&name=007-023.pdf>
- Govorun T. V, Kravets, V. P., & Kikinezhdi, O. M. (2013). *Gender studies: applied aspects* [monograph]. Ternopil: Educational book – Bohdan. https://lib.iitta.gov.ua/6622/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_1%D0%97_zbor_18.51.58.pdf
- Halberstam, J. (1999). Oh Bondage Up Yours: Female Masculinity and the Tomboy. In M. Rottnek (ed.), *Sissies and Tomboys: Gender Nonconformity and Homosexual Childhood* (pp. 153–179). New York: New York University Press. <https://feminist.krytyka.com/ua/articles/maskulinnist-bez-cholovikiv-peredmova-do-knyzhky-zhinocha-maskulinnist>
- Harrington, D. C. (2020). What is “Toxic Masculinity” and Why Does it Matter? *Men and Masculinities*, 24(2), 345–352. <http://dx.doi.org/10.1177/1097184X20943254>
- Havryshchak, L. (2018). *Psychology of addictive behaviour: methodical recommendations for seminar classes*.

- Herring, S. C. (2000). Gender differences in CMC: findings and implications. *The Computer Professionals for Social Responsibility Newsletter*, 18(1). <http://cpsr.org/issues/womenintech/herring/>
- Ivanova, T.V., & Karch, M.O. (2020). Gender identity as a multivariate phenomenon. *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Psychology*, 31(70), No. 4, 28–33. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/04>
- Joiner, R., Gavin, J., Brosnan, M., Cromby, J., Gregory, H., Guiller, J. Maras, P., & Moon, A. (2012). Gender, internet experience, internet identification, and internet anxiety: A ten-year follow-up. *Cyberpsychology, Behaviour, and Social Networking*, 15(7), 370–372. <https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0033>
- Karpenko, V. I. (2011). Postmodern problematization of the concepts of sex and gender. *Humanitarian Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 44, 70–74. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=znpvgvzdia_2011_44_14
- Lozovaja, G.V. (2007). Methods for diagnosing the tendency to various dependencies. In *Proceedings from psychological foundations of pedagogical activity: Materials of the 34th scientific conference of the Department of Psychology* (pp. 121–124). St Petersburg: SPbGUFK im. P.F.
- Lysenko, K. S. (2015). Gender characteristics of stress resistance and cognitive processes before and after a stressful situation. In *Gender Policy Through the Eyes of Ukrainian Youth, November 30, 2016* (pp. 111–117). XNUMG named after O. M. Beketova. https://eprints.kname.edu.ua/44333/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_28-111-117.pdf
- Malinauskiene, O. (2023) The relationship between gender identity, loneliness and body dissatisfaction among adolescents. *Socialinė gerovės tyrimai*, 21(2), 129–149. <https://doi.org/10.13165/SD-23-21-2-02>
- Matelega, M. M., & Azizov, S. S. (2015). Psychological characteristics of long-term behaviour as deviant behaviour characteristics. *Psychological Sciences: Problems and Health*, 7, 146–160. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2015_7_12
- Oksamitna, S. (2004). *Gender roles and stereotypes: Basics of gender theory*. Kyiv: Sphere. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6d47a2b6-acd8-4daa-933f-d6d6082dfc68/content>
- Rotundi, L. (2020). *The issue of toxic masculinity*. <https://tesi.luiss.it/id/eprint/27362>
- Santangelo, O. E., Provenzano, S., & Firenze, A. (2022). Risk Factors for Addictive Behaviors: A General Overview. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6583. <https://doi.org/10.3390%2Fijerph19116583>
- Senenko, S. (2005). *Masculinity and femininity: from binary opposition to integral humanity*. ZN,UA, November 4, 2005. https://zn.ua/ukr/SOCIUM/maskulinnist_i_femininnist_vid_binarnoyi_opozitsiyi_do_tsilisnuyi_lyudyanoi.html
- Shan, X., Ou, Y., Ding, Y., Yan, H., Chen, J., Zhao, J., and Guo, W. (2021). Associations

- between internet addiction and gender, anxiety, coping styles and acceptance in university freshmen in South China. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 558080. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.558080>
- Shaydukova, L. K. (2022). Origins of alcoholic anosognosia-theoretical and applied aspects. *Narkology*, 21(6), 63–73. https://shaidukova.ru/wp-content/uploads/2023/06/na_2022-06.pdf
- Shlianchak S. O., Shlianchak A. V., & Tinin, D. G. (2023). Modern problems of gender psychology and gender identity in the period of public maturity of an individual. *Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 210, 192–199. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-210-192-199>
- Smith, P. (1996). *Boys: Masculinities in Contemporary Culture (Cultural Studies)*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Stepanova, E. R. (2017). The essence and origin of the concept of “gender”. In *Modern Problems of Business Management: Theory and Practice: materials of the international. science and practice conf. March 30–31, 2017* (pp. 269–271). http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16412/1/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0__%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf
- Stoliarenko, A. M., and Horodokin, A. D. (2023). On the issue of psychodiagnosis of Internet addiction against the background of social isolation and security crisis. *Modern Medical Technology*, No. 3, 37–42. [https://doi.org/10.34287/MMT.3\(58\).2023.6](https://doi.org/10.34287/MMT.3(58).2023.6)
- Tinin, D. G. (2023). Gender equality in wartime: how the war will change the role of women in society. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, 2(80), 432–437. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.69>
- Vasyuk, K. M. (2020). Gender characteristics of ideas about love in youth. *Habitus*, 2(12), 81–85. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-2.13>
- Zinchenko, G. M. (2016). Masculinity and femininity as two main categories of gender research. *Young specialists – the future of science: Collection of scientific papers*, No. 7, 153–157. <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/e28329911e0cb41683826d73d0dffd3a.pdf#page=153>
- Vityuk, N. R., & Nikyforuk, A. S. (2023). Gender-psychological characteristics of cyberbullying among high school students. *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Psychology*, 34(73), 45–51. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.5/09>
- Weininger, O. (1992). *Gender and character*. <https://www.litres.ru/book/otto-veyninger/pol-i-harakter-6444724/chitat-onlayn/>
- Weiss, S. (2016). *Harmful Effects of Toxic Masculinity*. <https://211sandiego.org/wp-content/uploads/2018/04/6-Harmful-Effects-Of-Toxic-Masculinity.pdf>
- Yaroshenko A., & Semigina T. (2023). Approbation of Ukrainian-language versions of questionnaires for the study of gender prejudices. *Social Work and Education*, 10(2), 195–210. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.2.4>
- Young, K. S., & De Abreu, C. N. (Eds.). (2010). *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment*. New York: John Wiley & Sons.

- Yuryeva, L. N., & Bolbot, T. Yu. (2006). *Computer addiction: Formation, diagnosis, correction and prevention*. Dnipropetrovsk: Porogy. https://cyberpsy.ru/docs/yurieva_bolbot%20_computer_addiction.pdf
- Zheleznyakova, Yu. V. (2013). Addictive behaviour: analysis of scientific approaches. *Actual Problems of Psychology*, 12(18), 96–103. <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v12/i18/13.pdf>
- Zmanovskaya, E. V. (2004). *Deviantology: Psychology of deviant behaviour*. Moscow: Publishing Centre “Academy”. https://academia-moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_18577.pdf

MASCULINITY/FEMININITY AS A GENDER CHARACTERISTIC IN THE PREDICTION OF VARIOUS PERSONALITY DEPENDENCES

Assoc. Prof. PhD Iryna Pospelova
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

The present, in contrast to the recent past, is characterized by the increasing departure of humanity from stereotypes. This trend primarily concerns gender stereotypes, because in a progressive world the focus is increasingly not on gender, but on individual personality traits. For example, emotionality is stereotypically considered a characteristic female trait, while restraint is considered a male trait. However, there are many emotional men and reserved women. The vision of traditional canons of masculinity and femininity is gradually being transformed. A new view of one's own gender identity appears, which is not clearly perceived by one type of signs (whether masculine or feminine).

The situation related to the problem of addiction has also improved. Today, "women's" alcohol or tobacco addiction is recorded no less than "men's". Thus, to date, there is an insufficient number of modern studies that would present and analyse exactly the gender aspect of susceptibility to various addictions, namely, alcohol, television, love, gaming, sex, food, religion, work, drugs, computers, tobacco, a healthy lifestyle, narcotics, and others.

Articles analysing the gender role or age perspective of a certain addiction prevail, most often in the virtual space

All of the above explains why the gender role approach is receding into the background at present, yielding to the constructivist gender approach.

The purpose of our study is to theoretically substantiate and empirically confirm the possibility of a connection between the indicator of masculinity/femininity, as a gender characteristic of a person, and the tendency towards both specific and general psychological dependencies, based on a constructivist approach.

In total, 49 people aged 17–20 agreed to take part in the study. To reveal the degree of masculinity/femininity of the respondents, they were asked to fill out questionnaires enabling the self-assessment of the presence of certain traits according to the masculinity-femininity test (Bem, 2004).

In total, 9 men with pronounced femininity were found, alongside 14 women with pronounced masculinity. The other 26 respondents made up the androgynous group. These results can be explained by the age (from 17 to 20 years) and type of respondents: modern young people educated in the humanities to become teachers, lawyers, or psychologists.

The nature of the relationship between the indicators of gender identity and addiction, which was measured using the methodology developed by Lozovaja (2007), was clarified in the correlation analysis.

Both significant negative and positive correlations were found between masculinity and femininity and the tendency towards various addictions. A significant negative correlation with femininity was found in relation to the general tendency towards alcohol, tobacco, narcotics and love. At the same time, a positive significant correlation of femininity with sexual, food, religious, drug addiction and addiction to a healthy lifestyle was proven.

A positive significant correlation with masculinity was found with dependence on a healthy lifestyle, and a negative correlation with sexual dependence.

The general propensity for addictions has a significant correlation with the propensity for computer addiction, which was determined using the method for screening diagnostics of computer addiction (Yuryeva & Bolbot, 2006) and the Internet addiction test (Young & De Abreau, 2010).

Further research based on the constructivist gender approach to the relationship between the indicator of masculinity/femininity and the tendency towards both the specific and general psychological addictions of the individual can provide a clearer picture both for preventive activities and for empirical-analytical research at the level of the individual, not the broader gender category.

Keywords: *gender, sex, gender identity, masculinity, femininity, tendency towards addiction.*

Iryna Pospelova, PhD in Psychology, associate professor at the Department of Theory and Methodology of Practical Psychology at South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Practical psychologist in educational institutions of the Odessa region. Research areas: psychology of adaptation, psychology of trauma, bio-suggestion.

SOCIALINĖS GEROVĖS TYRIMAI

2024, 22(1)
Mokslo darbai

Redagavo MB „Kopis“

Maketavo Martynas Švarcas

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete: www.mruni.eu
El. paštas: mrulab@mruni.eu

SOCIAL INQUIRY INTO WELL-BEING

2024, 22(1)
Research Papers

Editor: MB „Kopis“

Layout: Martynas Švarcas

Mykolas Romeris University
Ateities 20, Vilnius
Website: www.mruni.eu
E-mail: mrulab@mruni.eu

